

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

SOUVISLOST VOLNOČASOVÝCH
AKTIVIT S RIZIKOVÝM
CHOVÁNÍM U DOSPÍVAJÍCÍCH
RELATION BETWEEN LEISURE ACTIVITIES AND RISKY
BEHAVIOR IN ADOLESCENTS



Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Denisa Lancová**
Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.**

Olomouc

2023

Děkuji Mgr. Miroslavu Charvátovi, Ph.D. za rady, připomínky a ochotu při vedení diplomové práce. Poděkování patří také mé rodině, která pro mě byla během celého studia podporou. Děkuji také školám za spolupráci na dotazníkovém šetření.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Souvislost volnočasových aktivit s rizikovým chováním u dospívajících“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 31. 3. 2023

Podpis

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Období dospívání	7
1.1 Fyzický vývoj	7
1.2 Vývoj poznávacích procesů.....	8
1.3 Emocionální vývoj.....	8
1.4 Sociální vývoj.....	9
1.5 Důležité mezníky a úkoly dospívajících	10
1.5.1 Utváření identity a sebepojetí	10
1.5.2 Sexualita a genderová identita.....	11
1.5.3 Volba povolání.....	12
2 Rizikové chování.....	14
2.1 Prevalence rizikového chování u dospívajících.....	14
2.2 Formy rizikového chování.....	16
2.2.1 Záškoláctví.....	17
2.2.2 Užívání legálních a nelegálních návykových látek.....	18
2.2.3 Šikana, kyberšikana a agresivní chování.....	19
2.2.4 Sexuální chování	20
2.3 Hlavní faktory ovlivňující rizikové chování.....	21
2.3.1 Osobnost dospívajícího	21
2.3.2 Psychosociální faktory	22
2.4 Prevence rizikového chování v období dospívání	23
3 Volný čas.....	25
3.1 Funkce volného času	25
3.2 Formy aktivit ve volném čase.....	26
3.2.1 Aktivní trávení volného času	27
3.2.2 Pasivní trávení volného času	28
3.2.3 Strukturované a nestrukturované volnočasové aktivity	29
3.3 Specifika volného času dospívajících	31
3.4 Instituce pro volný čas dětí a dospívajících.....	32
VÝZKUMNÁ ČÁST	34
4 Cíle výzkumu a stanovení hypotéz.....	35
5 Typ výzkumu a použité metody	37
5.1 Dotazníkové šetření.....	37
6 Sběr dat a výběrový soubor	38
6.1 Výběrový soubor.....	38
6.2 Nabídka volnočasových aktivit ve Frýdku-Místku.....	40

6.3	Etické hledisko a ochrana soukromí	40
7	Práce s daty a její výsledky	42
7.1	Deskripce volnočasových aktivit u žáků 8. a 9. ročníků	42
7.2	Deskripce rizikového chování u žáků 8. a 9. ročníků	48
7.3	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz.....	54
8	Diskuze.....	63
9	Závěry	68
10	Souhrn	70
LITERATURA		73
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK		80
PŘÍLOHY.....		82

ÚVOD

Dospívání je období plné změn, kdy si každý jedinec projde přeměnou z dítěte v dospělého člověka. Jedná se o období mezi 10. a 20. rokem života, během tohoto období každého čeká spousta mezníků a krizí, které musí překonat. Ať už se jedná o fyzické, emocionální nebo sociální změny, společnost dospívajícímu poskytuje prostor pro zkoušení nových věcí, aby mohl přijít na to, co ho baví, v čem je dobrý a být tak v následující dospělosti přínosem pro společnost.

Pro období dospívání je typické, že mladý jedinec testuje všeobecně nastavená pravidla, během čehož může dojít až k chování, které považujeme za rizikové, např. záškoláctví, šikaně nebo užívání legálních a nelegálních návykových látek. Existuje několik faktorů, které ovlivňují výskyt rizikového chování v období dospívání. Jedním z nich jsou volnočasové aktivity a celkově způsob trávení volného času.

Volný čas je prostor, který má každý jedinec ve svých rukou. Měl by sloužit k rekreaci, zábavě, rozvoji nebo odpočinku. Formy aktivit provozovaných ve volném čase můžeme rozlišit na aktivní nebo pasivní. Aktivní způsob trávení volného času představuje především pohybová aktivita, ale také další činnosti, které na jedince vyžadují aktivní přístup, výtvarné nebo technické činnosti. Takovýto způsob trávení volného času rozvíjí osobnost člověk a přispívá k jeho fyzické kondici a celkovému zdravému životnímu stylu. Žijeme ale v době technologií, kdy je běžné několik hodin denně trávit v online světě internetu. Tato činnost už spadá do pasivního způsobu trávení volného času, stejně tak jako zahálka provozovaná s partou přátel, jejímž cílem je pouze nějak „zabít“ čas. A to je příležitost pro výskyt rizikového chování.

Z těchto důvodů, které blíže popisujeme v teoretické části, jsme se rozhodli prozkoumat, jakým způsobem tráví svůj volný čas žáci 8. —9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku a zda se u nich vyskytuje nějaká forma rizikového chování. Následně jsme blíže zkoumali souvislost volnočasových aktivit s výskytem rizikového chování. Zaměřili jsme se na organizované volnočasové aktivity, které jsou vedeny zkušenější osobou, mají jasnou strukturu, dlouhodobé cíle a měly by napomáhat v prevenci před rizikovým chováním. Sběr dat pro tento kvantitativní výzkum probíhal formou dotazníkového šetření, jehož výsledky uvádíme ve výzkumné části.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Dospíváním se označuje bouřlivé období, kdy se dítě mění v dospělého. Jedná se o rozmezí 10. a 20. roku života, jež je plné proměn osobnosti ve všech jejích oblastech: tělesné, psychické i sociální (Vágnerová & Lisá, 2021). Urychluje se tělesný růst, dosahuje se pohlavní zralosti a utváří se vlastní identita, na konci dospívání by měl každý jedinec dosáhnout přijatelného sociálního postavení a osamostatnit se od rodiny (Vágnerová & Lisá, 2021; Kabíček et al., 2014). Nicméně věkové ohraničení tohoto období může být poněkud rozporuplné, neboť například Kabíček et al. (2014) uvádí ukončení období dospívání v 19 letech života, zatímco Langmeier a Krejčířová (2006) toto období datují až do 22. roku. Období dospívání lze dále rozdělit na dílčí fáze, Vágnerová a Lisá (2021) se přiklání k rozlišení na dvě stádia: (1) ranou adolescenci, probíhající mezi 11. – 15. rokem života, a (2) pozdní adolescenci, trvající do 20. roku věku.

Český statistický úřad při sčítání lidu v roce 2021 evidoval v České republice přes 10,5 miliónů obyvatel (ČSÚ, 2021). Z toho 1 070 940 obyvatel je právě dospívajících ve věku 10–19 let. V následujících kapitolách se zaměříme na procesy odehrávající se v různých oblastech adolescentovy osobnosti v období rané adolescence.

1.1 Fyzický vývoj

Na pohled nejnápadnější změnu při přerodu dítěte na dospělého člověka představuje fyzický vývoj. Ten se ale v průběhu století urychlil, a tak se s proměnou těla z dívky na ženu či z chlapce na muže musí dospívající potýkat v dřívějším věku. Tento jev se nazývá sekulární akcelerace a Langmeier s Krejčířovou (2006) ho uvádějí například v souvislosti s menarche (první menstruace) u dívek. Na konci 19. století u českých dívek docházelo k první menstruaci kolem 15–16 let, v roce 1938 průměr byl již kolem 14 let a v roce 1962 dokonce klesl na 13 let. Vývoj se urychlil i v dalších oblastech tělesného vývoje, avšak v posledních letech se mluví o jeho stagnaci, kdy pravděpodobně dosáhl svého vrcholu (Vágnerová & Lisá, 2021; Langmeier & Krejčířová, 2006).

Dospívání je v této oblasti ukončeno pohlavní zralostí, která se hodnotí dle vývoje sekundárních pohlavních znaků (Kabíček et al., 2014). U dívek sledujeme znaky jako pubické ochlupení, vývoj prsní žlázy nebo také první menstruaci (Kabíček et al., 2014;

Vágnerová & Lisá, 2021). Typické pro chlapce je rovněž pubické ochlupení společně s růstem vousů a dále vývoj genitálií nebo mění se hlas. Viditelné proměny lidského těla mohou být dospívajícími intenzivně prožívány, neboť zde akceleruje růst a dochází k jinému rozložení tukových vrstev, které může být negativně přijímáno a podepsat se v psychické oblasti (Vágnerová & Lisá, 2021).

1.2 Vývoj poznávacích procesů

Tělesný vývoj dospívajících může být brán jako negativní, neboť změny na těle narušují dosavadní sebevnímání jedinců. Vývoj poznávacích procesů v tomto věku můžeme pokládat za velmi pozitivní. Doposud dítě poznávalo reálný svět takový, jaký je. Dle Piageta (1966, 1970, in Vágnerová & Lisá, 2021) nyní nastává stadium formálních logických operací, kdy se dospívající postupně oprostují od závislosti na konkrétní realitě. Reálný svět už znají, a tak přemýšlí, jaký by svět mohl být, přičemž uvažují hypoteticky o různých možnostech.

Rovněž jsou schopni využívat induktivní, abstraktní či hypoteticko-deduktivní myšlení, dokážou vyvozovat logické závěry a posoudit jejich platnost na konkrétní realitě. S rozvojem formálních logických operací dokáží posoudit mnoho aspektů a uvědomovat si jejich vzájemné vztahy (Vágnerová & Lisá, 2021). To vše zejména díky velkému intelektovému vývoji v tomto období (Langmeier & Krejčířovou, 2006).

Na druhém stupni základních škol je rozvíjen především analytický způsob uvažování (Vágnerová & Lisá, 2021). Žáci si uvědomují, že školní problémy, které se učí řešit, jsou jasně definovány a mají abstraktní charakter, zatímco problémy v reálném světě mají konkrétní charakter, jejich řešení není jednoznačné, a navíc má mnoho podob. Vágnerová a Lisá (2021) zdůrazňují, že dospívající jsou schopni brát v úvahu různé možnosti, ale v běžných situacích takto uvažovat nedokážou, neboť jejich rozhodování ovlivňují emoce, které jen těžko regulují. Proto v tomto věku při reálných problémech nahrazují analytické myšlení heuristickými postupy. Tyto postupy vycházejí z dřívějších zkušeností a ze zjednodušeného chápání situace, ale v mnohých situacích jsou dostačující.

1.3 Emocionální vývoj

Emocionální vývoj v období dospívání kvůli své emoční nestabilitě je označován za období „bouří a krizí“ (Langmeier & Krejčířovou, 2006). Dospívající se nachází na horské

dráze svých emocí, kdy typické jsou nápadné změny nálad, přecitlivělost na běžné věci, impulzivita jednání, nestálost nebo nepředvídatelnost reakcí a postojů. Vágnerová a Lisá (2021) zdůrazňují, že sami dospívající často neznají příčinu svých změn nálad. Na druhou stranu více než kdy předtím věnují velkou část pozornosti tomu, co cítí, a snaží se vyznat sami v sobě. Typický je emoční egocentrismus, kdy každý jedinec považuje své pocity za výjimečné, ale nechce je projevovat navenek a je uzavřenější.

Dle Vágnerové a Lisé (2021) je citová labilita způsobena nerovnováhou mezi zralějším emočním systémem a méně vyvinutým regulačním systémem. S tím souvisí i výkyvy v sebehodnocení, kdy dospívající jsou citliví k projevům druhých lidí ohledně jejich osoby. Na druhou stranu právě seberegulace se rozvíjí v sociálním kontextu a je důležitá pro udržení vztahu s jinými lidmi.

1.4 Sociální vývoj

Součástí osobního zrání dospívajících je změna vztahu k rodině. Dítě je v několika prvních letech opečováváno rodinou, která tvoří jeho nejbližší a primární sociální okolí. Čím hlubší, jistější a méně konfliktní vztahy dítě dokázalo s rodiči navázat, tím je následné osamostatňování a vstup mezi vrstevníky či jiné autority snadnější (Langmeier & Krejčířovou, 2006). Při nástupu do školy začíná dítě navazovat intenzivnější vztahy s vrstevníky, avšak je stále hluboce zakotveno v rodině a zlomové období v emancipaci od rodiny přichází během přestupu na druhý stupeň základní školy.

V období dospívání je vztah s rodiči oslaben a mění se i způsob vzájemné komunikace. Vágnerová a Lisá (2021) upozorňují na to, že dospívající dávají většinu času najevo jen to, o čem si myslí, že je pro rodiče přijatelné a zdaleka jim neříkají vše. Z tohoto důvodu bývá komunikace ohrožena vzájemným nepochopením. Celkově se v této době objevuje kritičnost k autoritám, jako jsou rodiče nebo učitelé, kdy je bezvýhradně nepřijímají jako doposud, ale diskutují o nich a jejich respekt si musí zasloužit.

Pro dospívající je čím dál tím důležitější vztah s vrstevníky, kteří jim poskytují emoční a sociální oporu (Vágnerová & Lisá, 2021). Stejně tak názory, zájmy a chování dospívajících v tomto období ovlivňují více vrstevníci než dospělí. Důležité je také to, že se mohou svou příslušností k vrstevnické skupině definovat (Vágnerová & Lisá, 2021). Na počátku dospívání jsou skupiny složeny převážně z osob stejného pohlaví (skupinová izosexuální fáze), poté jedinci navazují spíše intimní párové přátelství (individuální izosexuální fáze),

ve 13 letech se začínají vytvářet kombinované skupiny, kdy v tzv. přechodné fázi projevují zájem o opačné pohlaví. V heterosexuální fázi polygamní se objevují první lásky a jedinci získávají první zkušenosti s důvěrným stykem s jedincem opačného pohlaví (Langmeier & Krejčířovou, 2006; Vágnerová & Lisá, 2021).

1.5 Důležité mezníky a úkoly dospívajících

Vývoj v období dospívání přináší mnoho úkolů a mezníků, se kterými by se měl každý jedinec potkat a úspěšně jimi projít. V následujících podkapitolách jsme roze-psali vybrané důležité okamžiky týkající se přerodu dítěte na dospělého jedince, které jsou součástí jeho osobnostního a sociálního vývoje a které by měly vést k tomu, že se stane přínosem pro společnost.

1.5.1 Utváření identity a sebepojetí

Během dospívání se dotváří identita jedince, který již není považován za dítě, o které se starají rodiče, ale pomalu se připravuje na přechod do role plnohodnotného člena společnosti. Vágnerová a Lisá (2021) chápou identitu jako souhrn představ o osobě včetně významných hodnot, názorů a cílů, které ovlivňují rozhodování a chování člověka. Tento proces se řídí tedy podle toho, jaký by jedinec chtěl být.

V terminologii Freuda jde o souboj ega a superega, které tvoří morální složku osobnosti (Cakirpaloglu, 2012). Funguje na principu dokonalosti a obsahuje příkazy vnějších autorit, společenské normy a idealizované hodnoty. A právě superego má za cíl přeměnit biologickou povahu člověka v dokonalé a společensky užitečné bytí. Dle Eriksonovy vývojové teorie dospívající prochází krizí, která povede k úspěšnému utvoření identity ega, anebo v opačném případě ke zmatení rolí.

Na počátku dospívání má na sebepojetí vliv především hodnocení rodičů, to ale postupně ztrácí na důležitosti a je nahrazeno srovnáváním se vrstevníky (Vágnerová & Lisá, 2021). Stabilnější sebepojetí zároveň vede ke kritickému přijímání názorů vrstevníků a schopnosti odolat okolním tlakům, protože dospívající už nebudou chtít jednat v rozporu se svými hodnotami a názory (Dumas et al., 2012, in Vágnerová & Lisá, 2021).

K utvoření identity nedojde jen pasivním poznáváním sebe sama (Kabiček et al., 2014). Člověk musí zkoušet různé styly oblečení, účesy, poznávat různé lidi, hledat nové koníčky a celkově zkoušet nové věci. Z toho důvodu i společnost pro experimentování

v tomto věku vytváří prostor, aby dospívající mohl dělat chyby, zjišťovat, co ho baví nebo co chce dělat a postupně tak formovat svou identitu.

1.5.2 Sexualita a genderová identita

Společně s utvářením identity dospívajícího se rozvíjí také genderová identita, u které dochází k jejímu většímu vyhranění. Vágnerová a Lisá (2021) shrnují rozdíly mezi očekáváním od ženských a mužských rolí. Jako nelákavá role s mnohými omezeními je chápána ta ženská, kdy od je dívek vyžadována větší zodpovědnost a konformita ke společenským požadavkům. Zatímco mužská role představuje tu privilegovanější a společensky výše protežovanou, kdy není tolik biologicky ani sociálně omezována.

Ve spojitosti s genderovou identitou dochází v období dospívání k uvědomění vlastní sexuality. Sexuální pud je závislý na fyziologických hormonálních změnách, ale způsoby sexuálního chování jsou výrazně modifikovány i výchovou a kulturními normami (Kabíček et al., 2014). Z počátku dochází k autoerotickým (masturbačním) praktikám, které představují předstupeň k pozdějším heterosexuálním zájmům. Robbins (2011) uvádí, že 43 % dívek ve věku 14 let vypovědělo, že někdy masturbovalo, zatímco u stejně starých chlapců se tak stalo u 73 %. Podíl masturbujících chlapců každým rokem roste zvyšují, u 15letých stoupl na 78 % a u sedmnáctiletých až 80 %. U dívek tak rapidní nárůst není, v sedmnácti letech pouze 58 % z nich uvedlo, že už někdy masturbaci vyzkoušely.

Heterosexuální styky se většinou odehrávají v určitém sledu. Dle Schofielda (1969, in Langmeier & Krejčířová, 2006) jde nejdříve o jednoduchý polibek – polibek s větší aktivitou jazyka – dotýkání prsů dívky přes oděv – dotýkání pod oděvem (petting) – manuální genitální kontakt s výlučnou aktivitou chlapců – podobný genitální petting s aktivní spoluúčastí dívky – koitus. Shashikumar et al. (2012) ve svém výzkumu uvádí, že určitý sexuální kontakt (doteky na intimních partiích, polibky nebo pohlavní styk) mělo ve věku 15–18 let 30 % chlapců a 17 % dívek. Průměrný věk pro první pohlavní styk u chlapců byl 13 let a u dívek 14 let. Zároveň Robbins (2011) objevila souvislost mezi autoerotickými aktivitami a heterosexuálními styky s partnerem. Ti, kteří v posledním roce masturbovali, měli větší pravděpodobnost pro zapojení do sexuální aktivity s partnerem.

V České republice provedli Weiss a Zvěřina (2001, in Langmeier & Krejčířová, 2006) rozsáhlý výzkum zaměřený na výskyt prvního koitu. Výsledky naznačují, že věk, kdy k prvnímu pohlavnímu styku dochází, je mezi 17. – 18. rokem věku u obou pohlaví. Emoční reakce na koitus se v závislosti na pohlaví liší. U chlapců je pozitivní reakce v 72 % případů,

ale u dívek pouze ve 36 % (Langmeier & Krejčířová, 2006). U dívek se totiž objevuje strach z těhotenství, sexuálně přenosných chorob a úzkost.

1.5.3 Volba povolání

Součástí tvorby identity a vývoje sebepojetí je volba dalšího vzdělání, neboť právě ve věku 14–15 let dochází k ukončení povinné školní docházky a přechodu na střední školy různého typu (Vágnerová & Lisá, 2021). Doposud byla volba povolání jen předmětem fantazie, která se neváže na vlastní schopnosti a dospívající ji vnímají spíše jako takovou hru (Langmeier & Krejčířová, 2006). V tomto věku ani nejde přímo o rozhodnutí pro konkrétní profesní směřování, ale spíše o vyloučení určitých variant.

Vágnerová a Lisá (2021) upozorňují, že dospívající hodnotí povolání spíše podle vnější atraktivnosti a nezajímají je praktické aspekty jako například pracovní doba. Stejně tak je volba povolání ovlivněna do určité míry rodinnou identifikací, tj. zda se chce dítě pohybovat v podobné oblasti jako jeho rodiče či nikoliv. Velký vliv na volbu povolání má dále i společnost. Ta usiluje o získání pracovníků různých povolání, kteří by přispívali k plnění společenských úkolů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Jaide (1961, in Langmeier & Krejčířová, 2006) rozlišil tři typy povolání, která zohledňují osobní volbu jedince s působením vnějších vlivů:

- *Typ A* při volbě povolání nebere ohledy na své přání a své rozhodnutí řídí podle rodičů či jiných důležitých osob ve svém okolí.
- *Typ B* zaujímá neutrální pozici mezi dalšími typy volby povolání. V tomto případě totiž jedinec zohledňuje své zájmy, avšak nemá jasnou a pevnou představu. Jeho výběr je spíše obecný a má představu o působení v určité oblasti, a tak mu vybrat konkrétní povolání pomáhá jeho vnější okolí. Tento typ je nejrozšířenější a vyskytuje se asi u 50 % dospívajících.
- *Typ C* se orientuje podle svého osobního plánu, kdy ví, co chce dělat a vše má dopředu promyšlené. Tito jedinci se nenechají ovlivnit okolím a jsou rozhodní, iniciativní a cílevědomí.

V období dospívání je hodně milníků, který každý jedinec musí zdolat. Ocitá se v nových rolích, které musí plnit a zároveň je na všechno mnohem více sám, protože součástí je i určité osamostatnění se od rodiny. S tím souvisí rostoucí vliv vrstevníků a snaha

zapadnout do skupiny kamarádů, kteří dospívající nemusí mít pouze dobrý vliv, a tak nedílnou součástí tohoto období je i výskyt rizikového chování.

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

S pojmem rizikové chování se setkáváme napříč sociálními a medicínskými vědními disciplínami, a proto se vyskytují i různé definice tohoto pojmu. Krulichová et al. (2015) mluví o rizikovém chování jako o nekonformním jednání, které se vyznačuje porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel společně s celkovým negativním vybočováním z normy. Miovský et al. (2010) dodává, že v důsledku tohoto chování dochází k nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik, a to jak pro samotného jedince, tak pro společnost. Rizikové chování zahrnuje záškoláctví, šikanu, sexuální rizikové chování, užívání legálních a nelegálních látek, hazardní hry a další.

Mimo jiné se v odborné literatuře objevují i další termíny vztahující se k rizikovému chování. Setkáváme se například s označením problémové chování, riskující chování, syndrom rizikového či problémového chování, abnormální chování, asociální chování a další (Širůčková, 2009; Bendl et al., 2016; Kabíček et al., 2014; Dolejš, 2010). Původně byl využíván pojem sociálně-patologické chování, od kterého se však upustilo z důvodu jeho stigmatizující a normativně laděné povahy a také proto, že klade příliš velký důraz na skupinovou/společenskou normu (Miovský et al., 2010). Dle metodického doporučení (č. j. 21291/2010-28) MŠMT z roku 2010 by měli pedagogové ve školním prostředí používat pojem rizikové chování, neboť sociálně patologické chování je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (např. alkoholismus, krádeže, vraždy).

Zmíněná různorodá označení pro rizikové chování mají společný znak, protože všechna označují porušení společenské normy. Zatímco pojem delikventní chování (zkráceně delikvence) používáme už v případě překročení normy, kterou chrání zákony a předpisy (Dolejš, 2010). Krulichová et al. (2015) upozorňuje, že rizikové chování, kterým se v této práci budeme zabírat, je předzvěstí oné delikvence, která má už důsledky zasahujícího do trestního práva.

2.1 Prevalence rizikového chování u dospívajících

Dospívání je pro jedince náročné období, ve kterém hledá vlastní identitu. S tím souvisí i zkoušení nejrůznějších věcí, které se vztahují k rizikovému chování. Krulichová et al. (2015) upozorňují, že určitá míra výskytu takového jednání v průběhu dospívání je

považována společností jako normální součást vývoje jedince. Kabíček et al. (2014) s tímto výrokem souhlasí a doplňuje ho tím, že aby rizikové chování v dospívání bylo považováno za normální, musí mít přechodné trvání a také se musí vyskytovat v omezené míře. Rizikové chování může mít i pozitivní charakter, neboť přináší dospívajícím satisfakci v jejich vývojových potížích, pomáhá řešit osobní nesnáz nebo nahrazuje něco důležitého, co momentálně postrádá (Jessor, 1998, in Kabíček et al., 2014).

Výskyt a formy rizikové chování objevující se u dospívajících se mění v souvislosti se změnami ve společnosti. Hamanová a Csémy (2014) shrnuli změny ve společnosti od druhé poloviny 20. století takto:

- *Oslabení rodiny.* Namísto širší, multigenerační rodiny stoupá počet rodin s jedním rodičem a snižuje se každodenní čas strávený společně jako rodina.
- *Urbanizace.* Budování velkých sídlišť, ve kterých zaniká osobní kontakt, který můžeme vidět například na vesnicích, kdy každý zná své sousedy. Rovněž rozvoj cestování a telekomunikací snižuje rozdíl napříč zeměmi a jejich kulturou a tradicemi.
- *Změny ve světě práce.* Potřeba ekonomického růstu a čím dál tím větší důraz na produktivitu práce klade vyšší požadavky v přípravě na povolání i při hledání pracovního uplatnění.

Na konci 90. let byl proveden výzkum týkající se delikventního chování české mládeže, které zahrnovalo krádež v obchodě, zranění jiného člověka, krádež věci z auta, ohrožování jiného člověka zbraní, ničení cizího majetku (například rozbíjení oken nebo telefonního automatu), ponižování druhých, krádež kola, motorky nebo jiného dopravního prostředku, vydírání, obtěžování (takového, že oběť chtěla volat policii) a loupež (Tomášek, 2013). Více než polovina z 1 270 dotazovaných se nějakého z těchto skutků během svého života dopustila, nejčastěji se jednalo o krádež v obchodě (30 %) nebo ponižování druhých (25 %).

Další významný výzkum mezi českými dospívajícími proběhl na přelomu let 2006/2007 s názvem Self-reportová studie kriminálního chování 2 (ISR2-2) a byl součástí stejnojmenného mezinárodního projektu (Tomášek, 2013). Cílem bylo zjistit výskyt delikventního a problémového chování, konkrétně se otázky týkaly konzumace alkoholu, záškoláctví, drobnější majetkové kriminality, úmyslného ublížení na zdraví a loupeží. Z celkových 3 255 dotazovaných uvedlo 43 % z nich, že se dopustili alespoň jednoho

delikventního činu. V porovnání s předchozím výzkumem z roku 1999 se nezměnila nejčastější forma delikvence, kterou i tady byla krádež v obchodě (23 %) a účast na skupinové bitce (20 %).

O 7 let později, na přelomu let 2013/2014, proběhl další výzkum ISRD-3, kterého se účastnilo 3 546 českých dospívajících (Krulichová et al., 2015). Při porovnání ISRD-2 a ISRD-3 můžeme pozorovat pokles trestných činů u dětí v České republice. Konkrétně krádež v obchodě klesla na 13 % a účast ve skupinové bitce se snížila na 9 %. Nejvyšší prevalence delikvence se nachází u nelegálního stahování z internetu (59 %). Důvod poklesu můžeme hledat v rozšíření počítačů a internetu, který má za následek menší frekvenci osobního setkávání s kamarády (de Looze et al., 2019). V roce 2012 mělo 67 % domácností v České republice osobní počítač, přičemž od roku 2007 se tento stav zvýšil o 28 % (ČSÚ, 2012). Vysokorychlostní připojení k internetu v roce 2007 mělo 32 % domácností, zatímco v roce 2012 číslo stoupl na 65 % domácností s vysokorychlostním připojením (ČSÚ, 2012). Rovněž snížení výskytu rizikového chování může mít souvislost s posunem vývojových milníků do staršího věku, stejně jako zkoušení či zahájení rizikových aktivit (Keyes et al., 2019).

Co se týče prevalence rizikového chování v závislosti na pohlaví, pozorujeme zde nepoměr mezi muži a ženami. Rozdíly lze vysvětlit odlišnou úrovní sebekontroly a rozdílnou výchovou chlapců a dívek (Krulichová et al., 2015). Sestupnou tendenci nalezneme i mezi výsledky ISRD-2 a ISRD-3 u vybraných delikventních činů, kde můžeme pozorovat snížení výskytu delikventních chlapců, a naopak významný nárůst počtu delikventních dívek (Krulichová et al. 2015). Alespoň jeden delikventní čin za poslední rok v ISRD-2 přiznalo 33 % chlapců a 16 % dívek. Při výzkumu ISRD-3 se tato čísla změnila na 29 % u chlapců a 22 % u dívek.

2.2 Formy rizikového chování

Rizikové chování můžeme rozdělit několika způsoby, nejčastěji jej dělíme do skupin podle příbuzných charakteristik. Širůčková (2010) dělí rizikové chování do následujících skupin:

- *Interpersonální agresivní chování* (např. šikana, týrání, diskriminace).
- *Delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku* (např. krádeže, vandalismus).

- *Rizikové zdravotní návyky* (např. pití alkoholu, kouření, užívání drog, nezdravé stravovací návyky).
- *Sexuální chování* (např. předčasné zahájení pohlavního života, nechráněný pohlavní styk).
- *Rizikové chování ve vztahu k společenským institucím* (např. problémové chování ve škole jako záškoláctví, neplnění školních povinností).
- *Prepatologické hráčství*.
- *Rizikové sportovní aktivity* (např. provozování adrenalinových a extrémních sportů).

V následujících podkapitolách se zaměříme na vybrané formy rizikového chování, se kterými se u dospívajících můžeme setkat. Naše pozornost směřuje na záškoláctví, šikanu, kyberšikanu a celkově agresivní chování, kdy se tyto formy chování odehrávají ve spojitosti se školním prostředím, kde jedinci tráví velkou část dne. Následně více rozebereme užívání legálních a nelegálních návykových látek a sexuální chování v tomto věku.

2.2.1 Záškoláctví

Záškoláctví představuje úmyslnou nepřítomnost ve škole s následným neomluvením hodin (Zhang et al., 2017) bez vědomí, popřípadě souhlasu rodičů či jiného zákonného zástupce (Průcha et al., 2013). Žák v tomto případě pro svou absenci nemá legální důvody (Kyriacou, 2015), a tak je škola povinna nahlásit danou skutečnost Orgánu pro sociálně-právní ochranu dětí (zk. 359/1999 Sb., § 6).

Lazarová (1998) rozlišuje tři příčiny záškoláctví:

- *Jako reaktivní čas* – kdy má jedinec strach z neúspěchu, trestů a posměchu.
- *Jako dobrá zábava* – kdy se jedná o skupinovou formu a záškoláctví nepramení z úzkosti, ale je to „zábava“ (např. užívání legálních a nelegálních látek v partě kamarádů).
- *Jako výbuch* – kdy se řešením dlouhodobé frustrace stane právě plánovaná absence ve škole, dítě cítí beznaděj, opuštěnost a negativní emoce k pedagogům či rodičům.

Samotné záškoláctví potom Kyriacou (2015) rozdělil na:

- *Pravé záškoláctví* – žák do školy nechodí a jeho rodiče o tom neví.
- *Skryté záškoláctví* – žák do školy nechodí s vědomím rodičů z několika možných důvodů: rodič má odmítavý postoj ke škole, panuje slabost ve vztahu k dítěti nebo je rodič závislý na pomoci dítěte v domácnosti.
- *Záškoláctví s klamáním rodičů* – v případě, že dítě předstírá své zdravotní problémy, aby ho rodič ponechal doma a omluvil jeho absenci ve škole (těžko rozeznatelné od skrytého záškoláctví s vědomím rodičů).
- *Interní záškoláctví neboli útěky ze školy* – jedinec si nechá zapsat přítomnost a následně na několik hodin vyučování odejde, přičemž zůstane v budově školy nebo ji krátce opustí.
- *Odmítání školy* – jedinec trpí objektivním strachem, že bude znovu trpět duševními problémy nebo bude šikanován.

Záškoláctví v jeho počátcích možná může připadat jako neškodné rizikové chování, avšak jedná se o pátý nejčastější školní přestupek (Vágnerová, 2001) a může vytvářet příležitost k dalším formám rizikového chování jako třeba užívání legálních a nelegálních látek.

2.2.2 Užívání legálních a nelegálních návykových látek

Mezi legální návykové látky, tedy ty, které jsou společností a legislativou tolerovány, se řadí dle Národního zdravotnického informačního portálu (NZIP, 2023) alkohol, tabákové výrobky, léky, nátěrové barvy a ředidla. Prodej legálních návykových látek je často omezen ze zákona spodní hranicí 18 let věku, avšak první zkušenosti s těmito látkami se získávají převážně v období dospívání.

Největší celoevropskou studii zaměřenou na zjištění rozsahu užívání návykových látek u mládeže ve věku 15–16 let je Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Studie je realizována každé čtyři roky a zatím poslední vlna proběhla v roce 2019. Její výsledky jsou důkazem brzké, nezákonné zkušenosti s užíváním legálních návykových látek před dovršením 18. roku věku. Konkrétně v této studii dotazovaní uváděli první zkušenost s alkoholem (vypítí celé sklenice alkoholického nápoje) ve věku 14 let (Chomyová et al., 2020). Poté z celkového počtu 2 778 dotazovaných ve věku 16 let 95 %

uvedlo, že už někdy v životě pili alkohol, přičemž 42 % z nich lze považovat za pravidelné konzumenty (frekvence více než 20krát v životě).

První zkušenost s kouřením cigaret mělo nejvíce dotazovaných ve věku 14 a 15 let (e-cigarety poprvé v 15 letech). Cigaretu aspoň jednou v životě kouřilo 54 % šestnáctiletých. Nicméně v dnešní době u tabákových výrobků stoupá popularita elektronických cigaret a zahříváného tabáku, které byly ve studii ESPAD v roce 2019 sledovány zvlášť. V tomto případě alespoň jednou za život užilo e-cigaretu 60 % dotazovaných. Zahřívání tabák zkusilo 13 % studentů.

Nelegální návykové látky jsou takové, jejichž uchováváním, předáváním, prodejem nebo výrobou se lidé dostávají do rozporu se zákonem a společností nejsou přijímané (NZIP, 2023). Jedná se například o marihuanu, hašiš, heroin, pervitin či kokain. První zkušenosti s nelegálními drogami získávají lidé ve věku 15 let (Chomyová, 2020). Alespoň jednu zkušenost s užitím nelegálních drog v životě uvedlo celkem 29 % šestnáctiletých. Nejčastěji šlo o konopné látky, tedy marihuanu nebo hašiš. Jiné nelegální látky ze stejného výzkumného souboru užilo jednou za život alespoň 8 % dotazovaných. Nejvíce užívané v populaci šestnáctiletých je extáze, LSD spolu s jinými halucinogeny a halucinogenními houbami.

2.2.3 Šikana, kyberšikana a agresivní chování

Ve školním prostředí se můžeme setkat s žáky a studenty, kteří budou reagovat a řešit situace pomocí agrese. Dle Americké psychologické asociace (2002) je agrese chování, které způsobuje duševní nebo fyzické zranění jiné osoby. Základ výskytu agrese u jedinců tvoří osobnostní nastavení, kdy v čele je agresivita, která je doplňována citovou tvrdostí, impulzivitou a dalšími osobnostními charakteristikami (Dolejš et al., 2016). Nakonečný (1997) rozlišuje přímou agresi, která se projevuje v podobě slovních útoků, výhrůžek nebo urážkami. Na druhou stranu ironie, zesměšňování nebo pohrdání představuje nepřímé agresivní chování. Dále agresi můžeme rozdělit podle objektu, vůči němuž je násilnické, hostilní chování mířeno. Vandalismus neboli úmyslné poškozování a ničení vybavení a majetku školy (Jedlička et al., 2018) nepředstavuje ojedinělý jev, který musí školy řešit. Agresivní chování nalezneme i v mezilidských vztazích. Nepřátelství vůči škole nebo učitelům se objevuje většinou v podobě slovní agrese (Jedlička et al. 2018). Nadávání spolužákům dle výzkumu Csémy et al. (2014) v České republice někdy praktikovalo 70 % chlapců a 57 % dívek, zatímco projev fyzické agrese se objevil u 60 % chlapců a 22 % dívek.

Bohužel nic neobvyklého není ani systematická psychotraumatizace jedince ve skupině neboli šikana (Jedlička et al. 2018). Výsledky výzkumu Csémy et al. (2014) prováděné u žáků 7. – 9. tříd naznačují, že pětina dětí byla obětí šikany a pětina dětí byla jejím původcem. Dle definice MŠMT (2016) je šikana vědomá, záměrná a úmyslná snaha někomu ublížit fyzicky, emocionálně nebo sociálně. Dále se jedná o opakované (nikoliv nutné) chování, které je charakteristické nepoměrem sil a nepříjemností útoku pro oběť, která se neumí bránit. Může se jednat o fyzické útoky v podobě bití, vydírání, poškozování věcí druhých nebo také slovní útoky jako nadávky, pomluvy či ponižování (Dolejš, 2010). V případě nepřímé šikany je jedinec či více lidí ignorováno a přehlíženo s cílem způsobit emocionální a psychické utrpení a poškodit sociální status oběti (MŠMT, 2016).

S rozšířením informačních a komunikačních technologií přibyla ještě jedna forma šikany, která nese označení kyberšikana a odehrává se právě prostřednictvím těchto technologií v kyberprostoru. K definování kyberšikany musí splňovat všechny běžné charakteristiky šikany – záměrnost, opakovanost, nepoměr sil, neschopnost oběti se bránit. Má však i své odlišnosti, na které upozorňuje MŠMT (2016):

- *Dosah kyberšikany a velikost publika.* Má mnohem větší dosah, zhoršuje prožívání oběti, neustále se mohou přidávat další agresori, kteří ji rozšiřují dále.
- *Místo a čas útoku.* Na rozdíl od tradiční šikany, kdy lze předpokládat, kde k útoku dojde (ve škole, na hřišti, ...), v kyberprostoru může agresor provést útok kdekoliv a také kdykoliv (během nebo mimo vyučování, o víkend, ...).
- *Anonymita.* Agresor může být skrytý pod přezdívkou nebo jiným neurčitým identifikátorem a oběť nemusí být schopna pachatele identifikovat.

Kyberšikana se stává čím dál tím rozšířenější a nebezpečnější. Je totiž těžší ji objevit, útok se šíří rychleji, může probíhat neustále a mohou se přidávat sekundární útočníci (sdílejí nahrávky, komentují aj.).

2.2.4 Sexuální chování

Adolescence je období, kdy dochází k pohlavnímu dozrávání a díky sekundárním pohlavním znakům se chlapci a dívky mění na muže a ženy (Kabíček, 2014). Začíná se probouzet sexuální pud, tudíž do tohoto období patří i první sexuální aktivity. S tím se rovněž pojí rizikové chování v této oblasti, které zvyšují zdravotní, sociální a další typy rizik

(Miovský, 2010). Jedná se například o sexuální styk před dovršením zákonné věkové hranice 15 let, nechráněný sex, nechtěné těhotenství nebo potrat. Z výzkumu prováděném mezi karlovarskými dospívajícími vzešlo, že v devátém ročníku základních škol 33 % chlapců a 26 % dívek již mělo první pohlavní styk (Dolejš, 2010).

2.3 Hlavní faktory ovlivňující rizikové chování

Na výskytu rizikového chování u jedince se podílí několik faktorů. Jessor et al. (1998) rozlišují pět hlavních systémů, z nichž každý obsahuje rizikové (RF), tak i protektivní faktory (PF):

- *Biologický systém* – RF: alkoholismus v rodině; PF: inteligence v pásmu nadprůměru.
- *Sociální systém* – RF: nízký socioekonomický statut, sociální vyloučení a znevýhodnění; PF: zdravá škola, soudržná rodina, příznivá lokalita bydliště, pozitivní vzory mezi dospělými.
- *Vnímané prostředí* – RF: modely rizikového chování, normativní mezigenerační konflikt; PF: modely konvenčního chování, kontrola rizikového chování.
- *Osobnost* – RF: uvědomování si snížených životních šancí, nízké sebehodnocení, tendence riskovat; PF: přítomná hodnota zdraví a úspěchu, netolerující postoj k rizikovému chování.
- *Chování* – RF: problémové pití alkoholu, školní neúspěch; PF: religiozita, aktivní zapojení do školních akcí a jiných zájmových aktivit.

V obecnější rovině se faktory dělí na ty, které působí na úrovni individua, a ty, které jsou dány prostředím (Charvát & Nevořalová, 2015). A právě osobnost dospívajícího si více rozebereme v následující podkapitole. Stejně tak se zaměříme na dva psychosociální faktory – rodinu a vrstevníky, kteří zásadně působí na osobnost dospívajícího a výskyt rizikového chování.

2.3.1 Osobnost dospívajícího

U dospívajících je potřeba odlišit povahové změny vyvolané probíhajícím dospíváním od stálých povahových rysů (Matoušek & Matoušková, 2011). Zkoušení věcí, které spadají do rizikového chování, patří k dospívání a v tomto věku a v určité míře ho

společnost toleruje. Jsou ale vrozené faktory osobnosti, které nejdou snadno ovlivnit. Jedním z nich jsou rozumové schopnosti, které jsou více determinovány dědičností než učením. Právě snížená úroveň inteligence je předpokladem pro setrvání v rizikovém chování (Matoušek & Matoušková, 2011).

Z pohledu rizikového chování hraje roli i pohlaví. Rozdíly mezi muži a ženy jsou nižší než v minulosti, přesto ale stále rizikové chování převažuje u mužů (Krulichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011). Muži jsou kvůli hormonu testosteronu, který působí na fungování mozku i utváření těla, více agresivní a zároveň ženy mají vyšší míru sebekontroly (Krulichová et al., 2015). Dle výzkumu European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2009) má vliv na míru konzumace alkoholu také pubertální zrání. A to takovým způsobem, že rané pubertální zrání souviselo s vyšší mírou užívání alkoholu u dospívajících. Zároveň je u dívek, které prošly ranou pubertou, více pravděpodobné, že u nich dojde k užívání návykových látek než u jejich protějšků v pozdním dospívání (Chung et al., 2005).

Znak osobnosti podílející se na rizikovém chování je rovněž impulzivita a schopnost odložit uspokojení (Matoušek & Matoušková, 2011). Lidé s přetrvávajícím delikventním chováním většinou upřednostní okamžitou odměnu, i když odměna za oddálené uspokojení potřeby je vyšší. Dobrá sebekontrola má přímé účinky na menší užívání návykových látek mezi vrstevníky (Wills et al., 2001). Matoušek a Matoušková (2011) odkazují v souvislosti s tímto i na méně realistické očekávání do budoucna než jejich vrstevníci, u kterých nepřetrvává rizikové chování.

Rozdíl mezi pohlavím prohlubuje i jiný přístup k výchově chlapců a dívek (Krulichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011) nebo sebehodnocení dospívajících, kdy rizikové chování nastane spíše u jedinců, kteří si sami sebe neváží a neví, jaká je jejich hodnota (Matoušek & Matoušková, 2011). Avšak poslední dvě zmíněné věci do určité míry ovlivňuje právě okolí jedince, na které se zaměříme v následujících podkapitolách.

2.3.2 Psychosociální faktory

Jednu z nejdůležitějších skupin pro vývoj jedince představuje rodina. Rodina má nezastupitelnou roli ve výchově a socializaci jedince. V případě selhání tohoto hlavního činitele je větší pravděpodobnost výskytu rizikového chování u dětí (Matoušek & Matoušková, 2011). Rodič by měl seznámit dítě se společenskými normami a nastavit mu

hranice. V souvislosti s vymezováním těchto mantinelů Snyder s Pattersonem (1987, in Matoušek & Matoušková, 2011) upozorňují na nekonzistentní výchovný styl, kdy je dítě za určitý přestupek potrestáno, kdežto jindy nikoliv. Protektivní faktor v rámci rodiny představuje dostatek kontroly – vědět, s kým se dítě baví nebo co dělá ve svém volném čase. Zároveň by rodiče dítěti měli být vzorem, neboť při výskytu agresivního chování či užívání návykových látek v rodině dítě takové chování považuje za normální.

Dle Jessora et al. (1993, in Širůčková, 2009) nejvýznamnější vliv na rozvoj rizikového chování má způsob, jakým dospívající hodnotí své vztahy s rodiči. Ty se ale v období dospívání oslabují, dochází ke střetům s rodiči či jiným dospělým. Na druhou stranu v období dospívání sílí vliv vrstevníků.

V období adolescence nejdůležitější referenční skupinou jsou právě vrstevníci (Krucichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011). Dospívající se se skupinou ztotožňuje, ta se podílí na formování jeho norem a hodnot, což doposud dělala zejména rodina. Neformální skupina vrstevníků se nejčastěji utváří vydělením z formálních skupin, především to jsou spolužáci ze škol nebo účastníci společné organizované volnočasové aktivity (Matoušek & Matoušková, 2011).

V případě, že adolescent tráví čas s kamarády, u kterých se vyskytuje nějaká forma rizikového chování, zvyšuje se riziko, že se v tomto chování také začne angažovat (Wikstrom & Butterworth, 2006). Nepřispívá k tomu ani fakt, že většina delikventních činů je páchaná ve skupině (Matoušek & Matoušková, 2011), neboť zde působí sociální mechanismy jako strach z výsměchu, loajalita, společenské postavení, anonymita nebo rozptýlená odpovědnost (Warr, 2002).

2.4 Prevence rizikového chování v období dospívání

I přes to, že výskyt rizikového chování není neobvyklý jev u dospívajících, je potřeba dbát na prevenci tohoto chování. Za prevenci rizikového chování Miovský et al. (2015, s. 28) považují „jakýkoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky“. U dospívajících je zejména důležitá primární prevence, která se snaží předcházet vzniku rizikového chování u osob, u kterých se toto chování ještě nevyskytlo (Černý, 2010). O specifickou formu primární prevence se jedná v případě, že se aktivity a

programy týkají konkrétních forem rizikového chování. Existuje několik druhů specifické prevence s ohledem na její cílové skupiny (Mioviský et al., 2015a; Černý, 2010; Mioviský et al. 2015b):

- *Všeobecná primární prevence* cílí na běžnou populaci dětí a dospívajících, kdy ji rozděluje především na základě věku, popřípadě jiných specifík. V tomto případě se nerozlišuje rizikovitost skupiny. Samotným cílem může být zamezit užívání návykových látek či jej oddálit. Může se jednat například o masmediální kampaně a školní programy pro všechny studenty.
- *Selektivní primární prevence* se zaměřuje na jedince, u kterých se vyskytují rizikové faktory pro vznik a vývoj nějaké formy rizikového chování. Mohou to být děti alkoholiků nebo žáci a studenti se školními problémy. Tyto aktivity se většinou zaměřují na sociální dovednosti, komunikaci nebo vztahy atd.
- *Indikovaná primární prevence* je určena těm, u kterých výrazně působí rizikové faktory nebo se u nich rizikové chování již vyskytlo. Cílem není pouze oddálit výskyt nechtěného chování, ale rovněž snížit frekvenci a intenzitu rizikového chování, případně zmírnit jeho následky.

Mimo specifickou prevenci se objevuje i nesespecifická prevence. Ta nemá přímou spojitost s rizikovým chováním, ale zaměřuje se na zdravý životní styl a rozvoj osobnosti, dodržování společenských pravidel, odpovědnosti za sebe i své jednání (Černý, 2010). Velký vliv na výskyt rizikového chování má způsob trávení volného času, který také řadíme do nesespecifické primární prevence.

3 VOLNÝ ČAS

Rizikové chování se často dává do souvislosti s volným časem, neboť se jedná o časové rozmezí dne, kdy skončí výuka ve škole, dospívající si splní povinnosti a může si dělat, co chce a co ho baví. Způsob trávení volného času má mnoho podob. Jedinec může navštěvovat organizované volnočasové aktivity s pedagogy volného času či jinými vedoucími, může se ponořit do digitálního světa nebo naopak vycházet do ulic s partou kamarádů, kdy se jen tak poflakují, a z toho důvodu může volný čas představovat i velmi rizikový faktor v životě dospívajících (Opić & Đuranović, 2014). K volnému času může každý jedinec přistupovat odlišně a dle svých preferencí, avšak pro všechny platí, že volný čas je každodenní součástí všech životů.

Hofbauer (2004) vymezuje volný čas na dobu, která zbývá po splnění všech pracovních a nepracovních povinností. Člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků vyplývajících z jeho sociálních rolí, kdy dobrovolnost je hlavní charakteristika činností odehrávajících se ve volném času. Pod tento pojem spadá odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, aktivity rozvíjející osobnost a dobrovolná společensky prospěšná práce (Pávková, 2001).

Volný čas ve své moderní podobě se vyskytuje od dob průmyslové revoluce v 18. a 19. století (Patočková, 2019). Oproti minulým obdobím je charakteristický třemi odlišnostmi: je individualizovaný, všeobecný a je postaven do protikladu pracovní doby. Postupem času docházelo ke zkracování pracovní doby, a tak bylo snahou pro něj najít smysluplné využití.

3.1 Funkce volného času

Volný čas je důležitým aspektem v životě každého jedince. Jedná se o čas, během kterého si odpočine, věnuje se svým zájmům a načerpá energii a psychickou pohodu do dalších povinností. Úlohu volného času proto nesmíme podceňovat a v životě je potřeba si najít určitý balanc mezi věcmi, které udělat musíme a které dělat chceme. Tímto tématem se zabývá několik vědních disciplín a už po druhé světové válce byly vymezeny hlavní funkce volného času, které shrnuje Hofbauer (2004):

- *Psychosociologická funkce*, která zajišťuje uvolnění, pobavení a rozvoj.
- *Sociální funkce*, která přispívá k socializaci jedince a poskytuje příslušnost k nějaké sociální skupině.
- *Terapeutická funkce*, která podporuje zdravý životní styl a pocit smyslu života.
- *Ekonomická funkce*, která člověka rozvíjí v oblastech, díky kterým může mít lepší profesní uplatnění.

Hájek et al. (2011) dále vymezuje v souvislosti s výchovou ve volném čase další funkce. Výchovně-vzdělávací funkce spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti, dosahování reálných cílů pomocí promyšleně volených pedagogických prostředků. Je to příležitost motivovat děti a dospívající k získávání nových vědomostí a dovedností v oblastech, o které projevují zájem a které jsou osobnostně i společensky žádoucími pro využívání volného času. Další funkcí volného času je zdravotní funkce, která se zaměřuje na podporu zdravého tělesného, duševního a sociálního vývoje. Konkrétně jde o podporování k pobytu venku a pohybovým aktivitám, usměrňování režimu dne s ohledem na biorytmus nebo individuální zvláštnosti jedince a také dodržování zásad bezpečnosti práce. Volný čas může plnit i preventivní funkci před negativními jevy a rizikovým chováním. Jedná se o nespecifickou primární prevenci, která se snaží předcházet výskytu problémů. V současné době je k dispozici široká nabídka volnočasových aktivit, kterých si děti a dospívající mohou vybírat ty, které je budou nejvíce bavit naplňovat.

3.2 Formy aktivit ve volném čase

V období dětství a dospívání je typické, že se jedinec zajímá o široké spektrum zájmových aktivit (MŠMT, 2002; Opic & Đuranović, 2014). V pozdějším věku už dochází k selekci zájmů, kdy se dospělý věnuje jen několika aktivitám, které ho baví nejvíce, a jedná se spíše o jejich prohloubení. Stejně tak formy aktivit vykonávané ve volném čase se mění v závislosti na měnícím se světě. Dle MŠMT (2002) současný vývoj volnočasových aktivit není příliš pozitivní. V dnešní době má trávení volného času spíše pasivní charakter, před aktivním trávením volného času převažuje konzumnost a nenáročnost volnočasových aktivit.

3.2.1 Aktivní trávení volného času

V základě můžeme trávení volného času rozdělit na aktivní a pasivní. Děti většinou celý den sedí v lavicích, proto se nabízí aktivní využití volného času. Pohyb patří ke zdravému životnímu stylu, se kterým se dospívající mohou ztotožnit, a tím pádem je nemusí napadnout sáhnout po alkoholu či drogách. Aktivní trávení volného času ale také může působit jako přípustná forma vybití energie, čím se sníží pravděpodobnost, že jedinec něco zničí nebo někoho zbije (MŠMT, 2002). Nicméně mezi způsoby aktivního trávení volného času nepatří pouze pohyb, ale také méně fyzicky náročné činnosti jako třeba umělecká či přírodovědecká činnost. Pro zařazení těchto forem do aktivního trávení volného času musí splňovat podmínku v podobě aktivního přístupu dětí a mládeže k provádění této činnosti.

MŠMT (2002) rozlišuje následující formy aktivit spadajících do aktivního trávení volného času:

- fyzická aktivita realizována organizovanou a neorganizovanou tělovýchovnou a sportovní činností;
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích;
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou;
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě;
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti.

Sport je u dětí stále oblíbenou fyzickou aktivitou. Arundell et al. (2015) uvádí, že až 65 % dětí si jde po škole zasportovat. Světová zdravotnická organizace (2010) doporučuje pro děti alespoň 60 minut náročnější pohybové aktivity denně. Nejenže je pohyb potřebný pro naše zdraví, obzvláště v době, kdy převažuje sedavý způsob života, ale také má pozitivní vliv na školní výsledky. Howie a Pate (2012) vytvořili přehled několika průřezových studií, kdy všechny ukazují na pozitivní souvislost mezi různými formami pohybové aktivity (např. tělesné výchovy, sportu, úroveň tělesného stavu) a školními výsledky (například v kognitivních testech) v mládí. Tato souvislost nespočívá v tom, že jedinci, kteří více sportují, mají lepší známky ve škole, ale spíše v tom, že vyšší školní výkon předpovídá vyšší volnočasovou fyzickou aktivitu (Aaltonen et al., 2016).

Sportování dětí a mládeže má však i odvrácenou stranu mince. Jde především o ranou specializaci v určitém sportu, kdy celoročně probíhají vysoce intenzivní tréninky a dítě se

nevěnuje žádnému jinému pohybu (Myer et al., 2016). Zároveň je trénink iniciován rodiči nebo trenérem a cílem je prostřednictvím dosažených výsledků získat společenské uznání (Ferguson & Stern, 2014). Riziky rané sportovní specializace jsou zvýšená pravděpodobnost zranění, narušený psychický a psychosociální vývoj, syndrom vyhoření a předčasný odchod ze sportu (Komínková & Perič, 2018). Tyto negativní důsledky se mohou projevit u dětí, které trénují více hodin týdně, než je jejich aktuální chronologický věk nebo obecně více než 16 hodin za týden (Myer et al. 2015).

Sportování a celkově aktivní trávení volného času je prospěšné pro naše zdraví a rovněž pozitivně souvisí s osobní pohodou (well-being), zatímco pasivní trávení volného času s ní koreluje negativně (Aaltonen et al., 2016). Musíme myslet však na to, že nic se nemá přehánět a že ani pasivní trávení volného času v přiměřené míře není škodlivé.

3.2.2 Pasivní trávení volného času

Aktivní trávení volného času je ta vhodnější forma trávení volného času. Avšak v současném světě spousta jedinců upřednostňuje pasivní volnočasové aktivity. Činnosti spadající do této formy můžeme rozdělit do dvou kategorií (MŠMT, 2002).

Jednu kategorii tvoří jedinci, kteří tráví svůj volný čas s partou kamarádů, kdy se jen tak poflakují a nic vlastně nedělají. Je zde velký prostor ke vzniku rizikového chování (MŠMT, 2002). Nepřispívají tomu typické charakteristiky období dospívání, kdy největší vliv na jedince mají vrstevníci a ani charakteristiky rizikového chování, které probíhá z velké části ve skupinách, protože v tomto období se jedinec snaží začlenit do nějaké sociální skupiny (MŠMT, 2002; Krulichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011). Takovéto trávení volného času v partě lze zaznamenat venku na ulicích, ale také v hospodách, hernách, na diskotékách, kvalita takto tráveného času je velmi nízká (MŠMT, 2002). Jde spíše o „zabíjení“ času než jeho smysluplné naplňování. Jeho příčinu můžeme často objevit v nefungující rodině, která dítě nenaučí trávit kvalitně volný čas. Nicméně touto problematikou a její prevencí se zabývají mnohé organizace, které cílí na rizikovou mladou populaci a snaží se ji naučit vhodně využívat volný čas.

Druhou kategorií tvoří aktivity spojené s médii. Elektronická zařízení s připojením k internetu jsou v 21. století nedílnou součástí pracovního a školního života většiny jedinců. Pomáhají nám plnit naše povinnosti, ale spousta lidí na nich setrvává i ve svém volném čase. Berchtold et al. (2018) ve svém výzkumu uvádí 2,24 hodiny jako průměrnou denní dobu, kterou stráví na internetu dospívající. Ball et al. (2022) upozorňují, že čas strávený na

internetu se výrazně zvyšuje. Konkrétně mezi roky 2012 a 2018 se zdvojnásobil počet studentů, kteří používají internet 5 a více hodin denně. Podíl těch, kteří používali internet méně než jednou denně nebo nikdy, klesl z 15 % na 2 %. Zároveň 54 % dospívajících vnímá, že tráví příliš času na sociálních sítích a 15 % z nich má špatnou náladu, když nemůže být na sociálních sítích (ESPAD, 2019).

Dívky většinou tráví na internetu více hodin než chlapci (Berchtold et al., 2018) a nejčastěji navštěvují sociální nebo komunikační sítě (Ježková, 2010.) Chlapci nejčastěji na počítači hrají digitální hry. Dle Suché, Dolejše a Pipové (2019) se jedná o elektronické hry, které lze provozovat prostřednictvím různých zobrazovacích zařízení jako mobil, počítač nebo herní konzole atp. Hraní těchto her přináší jedinci zábavu, uvolnění a odpoutání se od každodenních starostí, případně jiný prožitek. Ve všední den stráví celkem 2 nebo více hodin hraním her 28 % žáků (ESPAD, 2019). Mezi rizika způsobená přílišným hraním digitálních her řadíme zhoršení vidění, bolesti zad nebo narušení spánkového cyklu (Suhail & Barges, 2006). Také se s nimi pojí zvýšený výskyt agresivního chování a nočních můr u dětí (van den Bulck, 2004). Častější noční můry způsobuje také sledování televize (van den Bulck, 2014), které navíc negativně koreluje s prožíváním štěstí u dospělých (Argyle, 2001).

Pasivní trávení času s médii s sebou může nést řadu negativních důsledků. Berchtold et al. (2018) zdůrazňují spojitost mezi vyšší dobou strávenou na internetu, menší dobou spánku a problémy se spánkem. Nabízí se myšlenka, že s rozvojem trávení volného času stráveném za obrazovkou počítače či televize se sníží frekvence setkávání skupin vrstevníků venku, čímž klesne pravděpodobnost výskytu rizikové chování. Ball et al. (2022) konkrétně očekávají pokles kouření, které je typickým sociálním chováním. Internet však s sebou přináší jiné formy rizikového chování, jako je hazard, sázení, šikana nebo prostituce mladistvých (Opic & Đuranović, 2014).

3.2.3 Strukturované a nestrukturované volnočasové aktivity

Dále se setkáváme s rozdělením volnočasových aktivit na strukturované a nestrukturované. Dle Sýkorové (2012) jsou strukturované aktivity realizovány s určitým cílem, podle předem stanoveného harmonogramu a jsou podmíněny pravidly, které se musí dodržovat. Tyto aktivity většinou rovněž probíhají pod dohledem zkušenější osoby, která zodpovídá za jejich organizaci. Strukturované aktivity představují ve většině případů pozitivní využití času, kdy se dospívající mohou naučit určité dovednosti a procvičit si sociální, psychické či fyzické schopnosti. Druhou skupinu volnočasových aktivit představují

aktivity nestrukturované. Tyto aktivity jsou více spontánní, bez stanovených pravidel, dohledu zkušenější osoby či cíle a nemusí nutně sloužit k rozvoji určitých schopností (Sýkorová, 2012).

Nedá se říci, že strukturované nebo nestrukturované volnočasové aktivity působí na jedince čistě pozitivně či negativně. Obě tyto formy mají své klady i zápory, nicméně ve výzkumů zaměřených na rizikové chování lépe vychází strukturované aktivity.

Volnočasové aktivity jsou organizované dospělým nebo zkušenějším vedoucím, který vytváří program, dohlíží na jeho účastníky a přispívá k jejich rozvoji. Organizované aktivity zároveň spojují dospívající s vrstevníky, kteří na sebe působí spíše pozitivně (Eccles et al., 2003). Strukturované aktivity vedou jedince k nějakému cíli, který působí motivačně s ohledem na dlouhodobé setrvání v nějaké volnočasové aktivitě i delší dobu (van Mechelen et al., 2000).

Nestrukturované aktivity jsou více spojeny s výskytem rizikového chování. Jednak vytváří podmínky pro počáteční experimentování s alkoholem, marihuanou a jinými látkami, tak i jeho následné pravidelné užívání (Mahoney & Stattin, 2000; Spillane et al., 2020). Ve stejném výzkumu bylo dokázáno, že právě strukturované aktivity chrání před tímto rizikovým chováním. Není to ale tak, že by nestrukturované aktivity byly brány pouze negativně a jednoznačně vedly k rizikovému chování. Objevují se určité typy nestrukturovaných volnočasových aktivit, které by jen těžko byly vedeny vedoucím v organizované skupině. Jedná se například o aktivity jako turistika, rybaření, vyšívání, případně kulturní akce jako návštěva koncertů nebo divadla. Takovéto volnočasové aktivity, které vedou k aktivnímu využívání volného času a probouzí v jedinci zájem o danou věc, se pozitivně podílí na rozvoji jeho osobnosti (Caldwell & Faulk, 2013). Faktor, který u nestrukturovaných volnočasových aktivit zvyšuje pravděpodobnost výskytu rizikového chování, je setkávání s vrstevníky, kteří na jedince mohou mít negativní vliv (Mahoney & Stattin, 2000; Spillane et al., 2020)

Dle Spillane et al. (2020) by k zabránění výskytu rizikového chování v nestrukturovaných aktivitách přispěla větší rodičovská kontrola. Zapojení rodičů a jejich podpora také zvyšuje prožitek pro dítě a dospívajícího při volnočasové aktivitě, ale v případě nadměrného zapojení rodičů se tento faktor ukazuje jako stresující (Stein et al., 1999, in Holder et al., 2009). Jsou to právě rodiče, kteří v mladším věku dítěte rozhodují o výběru volnočasových aktivit a celkovém způsobu trávení jeho volného času (Ilišin, 2001, in Opic

& Đuranović, 2014), čímž pokládají základy využití volného času a zájmů, které si jedinec nese s sebou do celého života. Čím je dítě mladší, tím lépe rodiče dokáží ovlivňovat trávení jeho volného času a tato odpovědnost spadá na ně (Ilišin, 2001, in Opić & Đuranović, 2014). V období dospívání už jedinec má své preference ve volnočasových aktivitách a začíná si o svém volném času rozhodovat sám.

3.3 Specifika volného času dospívajících

Volný čas má v každém vývojovém období svoje specifika. V období dospívání už způsob trávení volného času není převážně v režii rodičů jako dříve, ale stále má jedinec dostatek času, kdy nemusí být ve škole, v práci či plnit jiné povinnosti jako následně v dospělosti. Dospívající jedinci tráví 40 až 50 % svého času mimo školu (Larson & Verma, 1999). Na volnočasové aktivity je tedy spousta času, a proto v tomto věku mají tyto činnosti velký význam a vliv na rozvoj osobnosti pro další životní etapy.

Fyzická aktivita v mladém věku slouží jako preventivní faktor kardiovaskulárních onemocnění a dalších zdravotních problémů, které mají počátek v dětství (Riddoch, 1998, in Mota & Esculcas, 2002). A právě období dospívání je klíčové, protože provozování sportu v tomto věku přispívá k trvalému životnímu stylu zahrnujícímu fyzickou aktivitu (Vanreusel et al., 1997). Mota a Esculcas (2002) prováděli výzkum týkající se změn ve fyzické aktivitě v průběhu života a objevili, že s přibývajícím věkem se vyskytuje pokles provozování neorganizovaného sportování a roste zapojení do strukturovaných pohybových aktivit. Dospívající v tomto případě volí spíše nestrukturované sportovní aktivity různých druhů, které se pojí s větší motivací pro fyzicky náročnou činnost (Mota & Esculcas, 2002). To pravděpodobně souvisí s větší soutěživostí a porovnáváním s ostatními v mladším věku, kdy ve sportu jsou výsledky objektivně srovnatelné s druhými a také to, že pro dospělé už tato motivace pro aktivitu klesá a jde spíše o rekreaci (Weinberg et al., 2000).

S rozdíly v trávení volného času se setkáváme při porovnání typických znaků dle pohlaví. V oblasti fyzické aktivity chlapci provozují spíše týmové sporty a preferují vyšší fyzickou náročnost, zatímco dívky volí spíše aktivity jako tanec, jógu nebo chůzi s menší kondiční náročností (Leslie et al., 1999). Celkově u chlapců převažují spíše sportovní aktivity, u dívek to jsou umělecké aktivity nebo činnosti pro osobní růst a rozvoj (Busser, 1995, in Mota & Esculcas, 2002).

Co dále ovlivňuje způsob trávení volného času, jsou finanční prostředky, neboť především určité formy volnočasových aktivit mohou tvořit zátěž pro rodinný rozpočet. Dospívající nacházející se v nižších socioekonomických podmínkách se účastní méně zájmových aktivit ve svém volném čase, a to jak strukturovaných, tak nestrukturovaných (Sharp et al., 2015). S tím se pojí i další faktor ovlivňující způsob trávení volného času, a to, zda jedinec bydlí ve městě nebo na vesnici. V případě bydliště na vesnici se vyskytují u dospívajících více nestrukturované aktivity, které jsou provozovány venku, např. turistika nebo rybaření (The Outdoor Foundation, 2010).

3.4 Instituce pro volný čas dětí a dospívajících

V současném světě je velké množství různých druhů volnočasových aktivit, které spadají pod instituce zabývající se zájmovým vzděláváním. Pod školská zařízení pro zájmové vzdělávání spadají střediska volného času, školní družiny, školní kluby a základní umělecké školy (MŠMT, 2005; ČSÚ, 2017). Střediska volného času se rozlišují ještě na dva typy: (1) dům dětí a mládeže, který uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání, a (2) stanice zájmových činností zaměřená na jednu oblast. Střediska poskytují zejména služby pravidelné během celého školního roku v podobě kroužků nebo příležitostné akce a letní tábory (Hájek et al., 2011). Nabízí služby pro všechny věkové kategorie – děti, dospělé i seniory, nejpočetnější skupinou jsou však děti (ČSÚ, 2017). Celkem v Moravskoslezském kraji najdeme 32 středisek volného času s 3 tisíci zájmových útvarů a 27 tisíci účastníků.

Školní družiny fungují při základních školách pro jejich žáky, kteří jsou na školách přihlášení ke stálé denní docházce, jejich činnost je tedy zejména pravidelná. Jejich výhodou je pestrá nabídka a zároveň finanční dostupnost pro rodiče (ČSÚ, 2017). V Moravskoslezském kraji je 431 družin a ve školním roce 2016/17 zde bylo zapsáno více než 35 tisíc účastníků.

Na podobném principu jako školní družiny probíhají školní kluby. Ty patří také ke škole, ale jsou určeny především pro starší děti na druhém stupni základních škol a zároveň poskytují své služby žákům z různých škol. (Hájek et al., 2011; MŠMT, 2005). Účastníkem školního klubu může být i žák prvního stupně, který není přijat k pravidelné denní docházce do družiny (ČSÚ, 2017). Český statistický úřad udává ve školním roce 2016/17 celkem 36 klubů v Moravskoslezském kraji s 2,5 tisíci žáky z nichž 67 % byli ze druhého stupně ZŠ.

Základní umělecké školy ve školním roce 2016/17 v Moravskoslezském kraji navštěvovalo přes 26 tisíc žáků, z toho dívek bylo 71 % (ČSÚ, 2017). Tyto instituce nabízí velkou nabídku oborů, ze kterých si žáci mohou vybrat. Nejnavštěvovanější jsou obory hudební (69 %), výtvarné (19 %) a na posledním místě je obor literárně-dramatický (3 %).

Dále zde máme instituce věnující se volnému času, které nespádají pod školská zařízení. Patří sem nestátní neziskové organizace, živnostenské podnikání k dětem a mládeži a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (Hájek et al., 2011). Nestátní neziskové organizace vedle školských zařízení doplňují a rozšiřují nabídku volnočasových aktivit. Jejich cíl je stejný, a to rozvíjet schopnosti, dovednosti a talent jejich členů. Velkou podkategorií tvoří tělovýchovné spolky jako Sokol nebo Tělovýchovná jednota. Jednou z největších organizací na českém území je Česká unie sportu, která sdružuje sportovní svazy, kluby a tělovýchovné jednoty (ČSÚ, 2017). V Moravskoslezském kraji je zaregistrováno pod touto organizací téměř 115 tisíc členů. Nejvíce žáků do 14 let spadá pod oddíly zabývající se plaveckými sporty (70 %), atletikou (54 %), a basketbalem (45 %). Na komerčním základě funguje živnostenské podnikání pro děti a mládež, které organizátorům umožňuje výdělek, ale stále má stejný cíl jako v předchozích institucích.

Aktivní a strukturované využívání volného času má prevenční účinek, který snižuje výskyt rizikového chování. Nízkoprahová zařízení se zaměřují na děti a mládež, která se nachází v obtížné životní situaci (problémy v rodině, s vrstevníky nebo ve škole, nízká sociální a životní úroveň atd.), a jsou tedy více ohroženi vznikem sociálně patologických jevů (Hájek et al., 2011). Cílem je v jejich případě zlepšit kvalitu života, předcházet sociálním rizikům nebo je snižovat, pomáhat řešit problémy a celkově se orientovat v sociálním prostředí.

V současné době je velké množství organizací zabývajících se volnočasovými aktivitami, které se navzájem doplňují, a rozšiřují tak možnost výběru. Každý si najde to své a může se věnovat určitému zájmu, který ho baví, a zároveň ho provozovat na různé úrovni. Ať jde o kroužek, který je jednou, dvakrát týdně a slouží především pro zábavu, nebo nějaký sport vedený na vyšší výkonnostní úrovni s vizí úspěchů na možných soutěžích. Důležité je děti a dospívající vhodně naučit využívat volný čas, aby se u nich snížila pravděpodobnost výskytu rizikového chování a oni svůj čas využili pro svůj osobnostní rozvoj.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 CÍLE VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ

Na základě prostudované literatury a již zjištěných poznatků o tématu rizikového chování a způsobu trávení volného času jsme si stanovili tři cíle této výzkumné práce. První z cílů bylo popsat způsob trávení volného času u žáků 8. – 9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku. Zaměřovali jsme se na aktivní a pasivní trávení volného času nebo také organizovanou volnočasovou aktivitu vedenou pod odborným dohledem. Jako další cíl jsme si vytyčili popsat výskyt rizikového chování u stejné skupiny žáků. V tomto případě se naše pozornost upínala především na užívání legálních a nelegálních návykových látek, záškoláctví či agresivní chování. Třetím a posledním cílem této výzkumné práce bylo zjistit souvislosti mezi způsobem trávení volného času a výskytem rizikového chování u žáků 8. – 9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku. Z těchto uvedených cílů jsme formulovali následující hypotézy.

H1: U chlapců je skóre rizikového chování vyšší než u dívek v období dospívání.

Na výskyt rizikového chování může mít vliv i pohlaví. Rozdíly mezi muži a ženami může způsobovat jiná výchova nebo například sebekontrola, která je u dívek lepší (Krulichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011; Wills et al., 2001). U mužů se může objevovat častější agresivní chování kvůli hormonu testosteronu (Krulichová et al., 2015). Na základě těchto zjištění jsme položili hypotézu 1.

H2: Pravidelná účast v organizované zájmové činnosti souvisí s nižší mírou projevů rizikového chování u dospívajících.

H3: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným užíváním alkoholu u dospívajících.

H4: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným kouřením cigaret či jiných výrobků u dospívajících.

H5: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným užíváním marihuany či hašiše u dospívajících.

Volný čas přináší prostor pro rozvíjení jedince a věnování se zájmům, které nás baví. Organizované volnočasové aktivity pod vedením dospělého či jiného zkušenějšího

vedoucího s naplánovanou strukturou jednak dospívajícího motivují (van Mechelen et al., 2000), tak ho i spojují s vrstevníky, kteří na sebe působí pozitivně (Eccles et al., 2003). Naopak nestrukturované trávení volného času vytváří podmínky pro užívání alkoholu, cigaret a jiných drog (Mahoney & Stattin, 2000; Spillane et al., 2020). Na základě těchto zjištění jsme položili hypotézy 2, 3, 4 a 5.

H6: Pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování u dospívajících.

Pasivní způsob trávení volného času může mít dvojí podobu. Buď je to poflakování se po ulicích, v hospodách, hernách bez jakéhokoliv cíle a spíše jde o „zabíjení času“, kdy se objevují příležitosti pro rizikové chování (MŠMT, 2002). Druhá varianta pasivních aktivit zahrnuje čas na elektronických zařízeních. Internet vytváří prostor pro jiné formy rizikového chování jako například hazard, šikanu, prostituci mladistvých (Opic & Đuranović, 2014), hraní videoher může zvyšovat agresivní chování (van den Bulck, 2014). A právě čas strávený na internetu mezi dospívajícími stále narůstá (Ball et al., 2022). Na základě těchto zjištění jsme položili hypotézu 6.

H7: Rodičovská kontrola souvisí s nižší mírou rizikového chování u dospívajících.

H8: Zájem ze strany rodičů souvisí s nižší mírou rizikového chování u dospívajících.

Rodiče dávají dětem základy, jak budou v budoucnu využívat svůj volný čas. Prvotní výběr volnočasové aktivity v mladém věku dětí spadá pod jejich odpovědnost a když mají rodiče kontrolu nad tím, co dospívající dělají ve volném čase, snižuje se tak příležitost k rizikovému chování (Spillane et al., 2020). Zároveň zapojení rodičů do zájmů svých dětí navíc zvyšuje prožitek dětí z dané aktivity (Stein et al., 1999, in Holder et al., 2009). Na základě těchto zjištění jsme položili hypotézy 7 a 8.

H9: Míra setkávání dospívajícího s partou přátel, ve které se užívá alkohol, cigarety nebo marihuana, souvisí s vyšší mírou rizikového chování.

V období dospívání stoupá důležitost a vliv vrstevníků. Jedinec se totiž snaží sociálně začlenit do nějaké skupiny, která na něj nemusí mít dobrý vliv (MŠMT, 2002; Krulichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011).

5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Na základě stanovených výzkumných cílů a hypotéz pro tuto závěrečnou práci jsme si zvolili kvantitativní výzkum, poněvadž jsme chtěli zmapovat situaci ve městě Frýdek-Místek týkající se rizikového chování a trávení volného času u žáků 8. – 9. ročníků základních škol. Ke sběru dat jsme využili dotazníkové šetření vlastní konstrukce s převzatými otázkami z dvou jiných dotazníků.

5.1 Dotazníkové šetření

Jako testovou metodu jsme zvolili dotazník vlastní konstrukce (příloha 3), do kterého jsme zařadili upravené otázky z dotazníku k Výzkumu přítomnosti drog (mezi mládeží) ve městě Odry (Benza, Charvát & Spáčil, 2017), který cílil na žáky na II. stupni ZŠ a žáků středních škol, specificky pak na skupinu žáků žijících v rizikovém prostředí sociálního znevýhodnění. Základ pro několik otázek byl převzat z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (Chomyová et al., 2020), která probíhá mezi šestnáctiletými studenty pravidelně každé čtyři roky. Dotazník byl následně doplněn o otázky týkající se sociodemografických údajů o žácích.

Dotazník lze rozdělit do čtyř větších částí, které se zaměřovaly na: 1) způsob trávení volného času – aktivní/pasivní trávení volného času, organizované volnočasové aktivity; 2) rizikové chování – především užívání legálních a nelegálních návykových látek, záškoláctví, agresivní chování nebo sexuální chování; 3) vztah dospívajících s rodiči či pečující osobou – kontrola nebo zájem ze strany rodičů a finanční možnosti, co se týče volnočasových aktivit; 4) sociodemografické údaje.

Dotazník obsahoval celkem 27 otázek, z nichž většina otázek byla uzavřená. Čtyři otázky zjišťující počet hodin, které žáci stráví na svých volnočasových aktivitách či online, byly otevřené. Na konci dotazníku žáci rovněž měli volný prostor pro sdělení svých poznatků k dotazníku či nějaké doplnění k otázkám. Jedna otázka v dotazníku byla polouzavřená, kde žáci měli možnost dopsat svou volnočasovou aktivitu, pokud ji nenašli v nabídce. Dotazník obsahoval také otázky polytomické výčtové a stupnicové nebo škálové.

6 SBĚR DAT A VÝBĚROVÝ SOUBOR

Výběr participantů probíhal metodou záměrného výběru přes instituci, a to prostřednictvím oslovení ředitelů jednotlivých škol v daném městě. Bylo osloveno všech osm státních základních škol nacházejících se ve Frýdku-Místku, ze kterých se pět rozhodlo do výzkumu zapojit.

Komunikace probíhala prostřednictvím e-mailu, kdy ředitelé následně určili jednu osobu, která zajišťovala dále průběh výzkumu. Touto osobou byla ve čtyřech případech třídní učitelka z 8. nebo 9. ročníku, na jedné škole se o zajišťování sběru dat starala školní psychologka. S kontaktní osobou vybranou ze škol probíhala komunikace převážně telefonicky a následně osobně, kdy jim byly předány informace o účelu výzkumu a způsobu sběru dat.

Sběr dat probíhal od listopadu 2022 do ledna 2023. Kontaktní osoby na školách dostaly vytištěné materiály a instrukce, jak sběr dat zajistit. Bylo už na jejich uvážení, kdy šetření provedou. Všem školám byla nabídnuta administrace dotazníků autorkou výzkumu, žádná ze zapojených škol tuto možnost nevyužila. Sběr dat probíhal formou skupinové administrace v 8. a 9. ročnících na základních školách ve Frýdku-Místku.

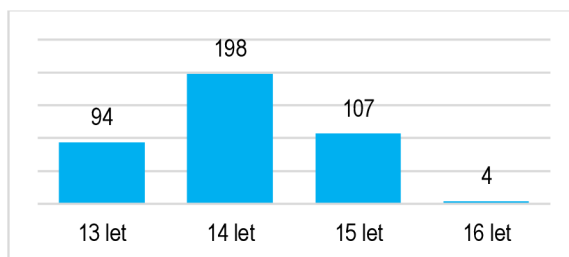
Školám bylo poskytnuto celkem 615 dotazníků společně s informovanými souhlasy pro rodiče. Návratnost dotazníků činila 68,9 % ($n = 424$).

6.1 Výběrový soubor

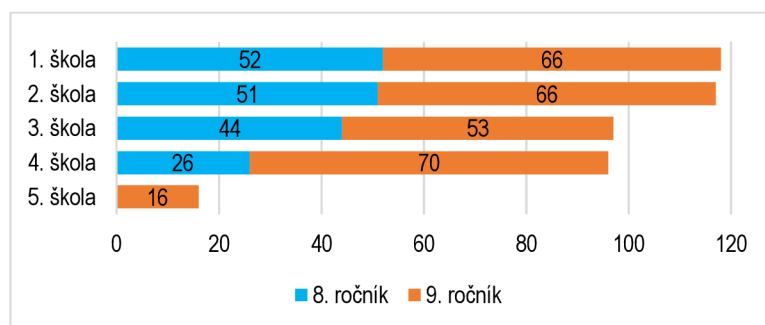
Základním souborem této výzkumné práce jsou dospívající ve věku 13 až 16 let. Konkrétně jde o žáky navštěvující 8. a 9. třídu na druhém stupni základních škol ve Frýdku-Místku (Moravskoslezský kraj). Výsledný rozsah souboru se skládá celkem ze 421 žáků. Tři dotazníky jsme museli ze souboru vyřadit, protože neobsahovaly odpovědi na většinu položek. Dle Českého statistického úřadu (2021) žije ve Frýdku-Místku celkem 8 882 dětí ve věku 13 až 16 let. Výsledky této závěrečné práce proto nelze zcela generalizovat na celou populaci dospívajících ani na dospívající z jiných měst, ale vypovídají o žácích 8. – 9. ročníků v tomto daném městě.

Výběrový soubor tvořilo 230 dívek (54,6 %) a 191 chlapců (45,4 %). Dle rozdělení žáků do jednotlivých ročníků se šetření zúčastnilo 174 respondentů z 8. ročníků (41,3 %) a 247 respondentů z 9. ročníků (58,7 %). Průměrný věk je 14 let a konkrétní věkové rozdělení nalezneme v grafu 1. Počet žáků v ročníku na jednotlivých školách shrnujeme v grafu 2. Většina žáků bydlí ve městě (78,1 %). Znamky, které žáci dostali na poslední vysvědčení z matematiky, českého jazyka a chování, nalezneme v grafu 3.

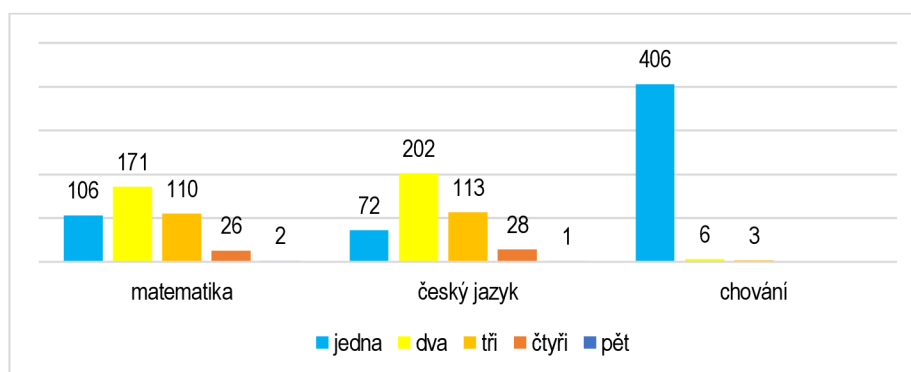
Graf 1 Zastoupení žáků podle věku



Graf 2 Zastoupení žáků podle ročníků



Graf 3 Rozdělení známek na poslední vysvědčení



6.2 Nabídka volnočasových aktivit ve Frýdku-Místku

Jelikož se tato výzkumná práce zabývá způsobem trávení volného času dospívajících ve Frýdku-Místku, v dotazníkovém šetření byla zohledněna nabídka volnočasových aktivit v tomto městě.

Velkou nabídku volnočasového vyžití nabízí Středisko volného času Klíč a mimo jiné také pořádá jednorázové akce a pobytové či příměstské tábory (SVČ Klíč, 2022). Nabídku kroužků zde tvoří několik oblastí:

- pohyb (badminton, tanec, judo, ...);
- hudba (kytara, ukulele);
- divadlo (dramatický kroužek);
- výtvarná činnost (keramika, výtvarníček, handmade, ...);
- deskovky (šachy, ...);
- a ostatní (vaření, turistický oddíl, programování, ...).

Pod okresní sdružení České unie sportu Frýdek-Místek spadá několik sportovních klubů zaměřujících se především na pohybové aktivity. Konkrétně jde o 18 subjektů s 37 oddíly a téměř 5 tisíci členů napříč oddíly. Mezi nejpočetnější sporty ve městě patří: basketbal, atletika, plavecké sporty, házená, lední hokej, fotbal, volejbal nebo šachy (Česká unie sportu: Sportovní kluby, 2022).

Ve městě se nachází i Základní umělecká škola Frýdek-Místek. Ta nabízí výuku v oborech hudebních, výtvarných, tanečních a literárně-dramatických. Rovněž zde působí jazykové školy, kterých jsou celkem tři: Střední průmyslová škola, obchodní akademie a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Frýdek-Místek, Prima School a Schäfer School (Atlas školství: Jazykové školy v okrese Frýdek-Místek, 2022).

Nezapomíná se zde ani na děti ohrožené nežádoucími jevy nebo pocházející nepříznivou životní situací. Ve městě funguje celkem 7 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (klub U-kryt, Prostor, Kost'a, Semafor, Nezbeda, Rebel a centrum Pramínek).

6.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Výzkum probíhal na základních školách a jelikož se jednalo o nezletilé žáky, rodičům byl předložen informovaný souhlas (viz příloha 2). Ten obsahoval seznámení s rozsahem,

cílem a účelem výzkumu, stejně tak jako kontaktní údaje na autory dotazníku. Podepsáním informovaného souhlasu dali rodiče svolení pro účast svého dítěte v tomto výzkumu.

Žáci byli rovněž seznámeni s náležitostmi týkajícími se výzkumu. Byli ujištěni o anonymitě a důvěrnosti svých odpovědí. Rovněž dostali informaci, že jejich účast je čistě dobrovolná a dotazník nemusí vyplnit.

Školám budou předány výsledky z dotazníkového šetření, které budou anonymizované a nebudou rozdělovány podle tříd. Na žádost jedné školy budou jejich výsledky dotazníku zpracovány po třídách za účelem následného plánování preventivních aktivit.

7 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

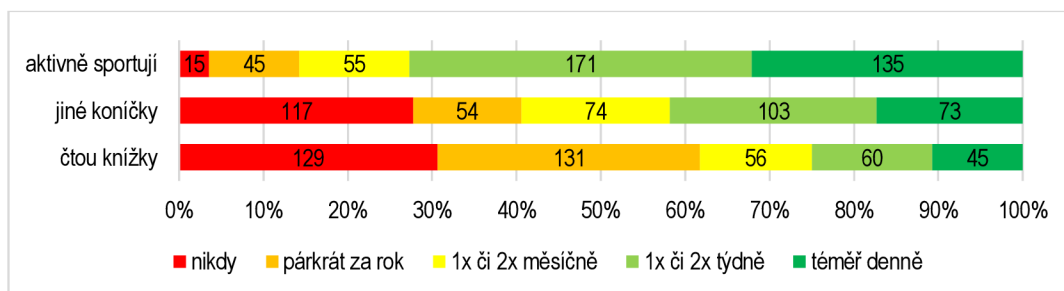
Získaná data z dotazníkového šetření jsme převedli do elektronické podoby pomocí programu Readsoft forms, který automaticky rozpoznává znaky díky tzv. optical mark recognition technologii. Dále byly zpracovány v souvislosti s vytyčenými cíli této výzkumné práce v programu MS Excel nebo Statistica. Každá podkapitola se zaměřuje na jeden z cílů, kdy první dva se věnují deskriptivní statistice a poslední kapitola obsahuje testování statistických hypotéz a jejich ověřování platnosti.

7.1 Deskripce volnočasových aktivit u žáků 8. a 9. ročníků

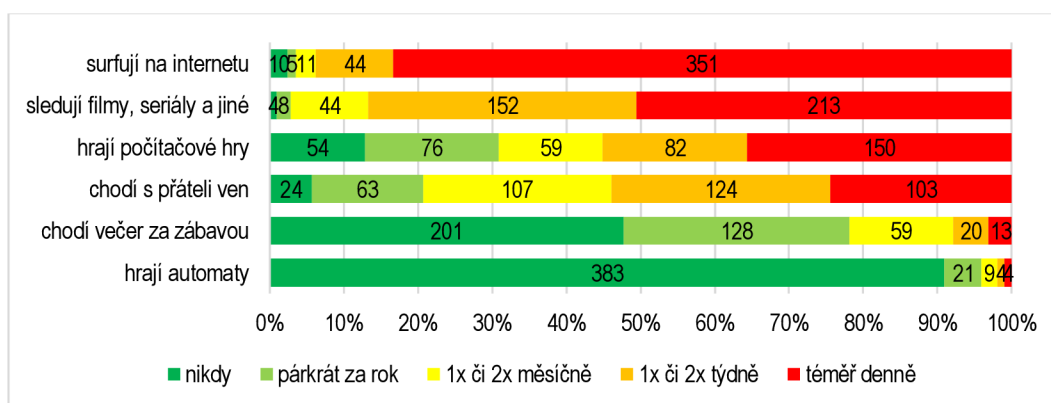
Jedna oblast výzkumné části se zabývala způsobem trávení volného času žáků 8. – 9. ročníků ve Frýdku-Místku. Ptali jsme, se jaké volnočasové aktivity navštěvují nebo kolik hodin tráví online na svých elektronických zařízeních. Rovněž jsme se v této oblasti zaměřili na jejich vztah s rodiči a zda je rodiče podporují v jejich zájmech.

Z odpovědí žáků na otázku č. 8 vyplývá, že tři nejčastější činnosti, které dělají téměř denně, se odehrávají na jejich elektronických zařízeních v online prostoru. Jsou jimi surfování na internetu (83,4 %), sledování filmů, seriálů atp. (50,6 %) a hraní počítačových her (35,6 %). Ukazuje se, že i když žáci tráví spoustu času za svými chytrými zařízeními, nezapomínají do svého života zapojit i pohybovou aktivitu. Konkrétně vypovědělo 32 % žáků, že téměř denně aktivně sportují, 40,6 % sportuje 1krát či 2krát týdně. Z výsledků vyplývá, že část svého volného času tráví žáci se svou partou přátel, se kterou chodí do nákupních center, pohybují se na ulicích atp. V tomto případě z výsledků vyplývá, že takto téměř denně tráví čas 24,5 % žáků a 1krát či 2krát do týdne se schází s partou přátel 29,5 % žáků. Graf 4 zobrazuje aktivity, jež jsou pro jedince nějakým způsobem prospěšné, graf 5 zachycujeme spíše pasivní a rizikové aktivity.

Graf 4 Jak často dělají žáci následující věci – nerizikové aktivity

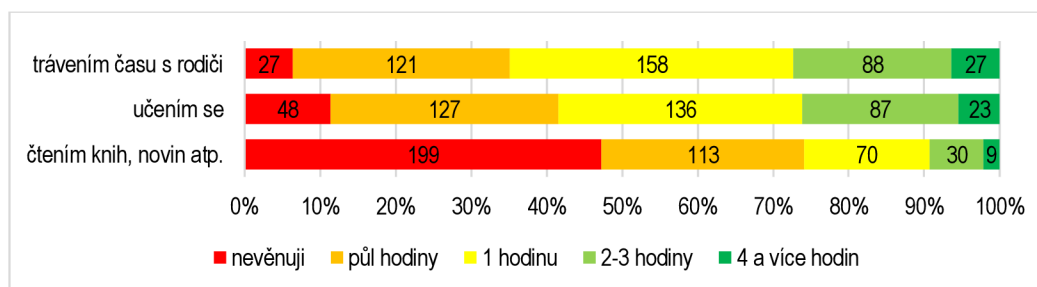


Graf 5 Jak často dělají žáci následující věci – rizikové aktivity

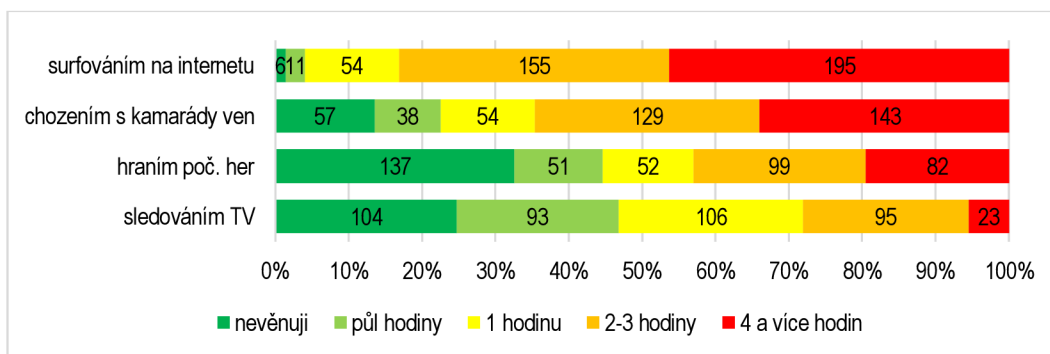


V další otázce (č. 9) jsme se zaměřili více na to, jak vypadá jejich den a čím nejvíce tráví čas ve všední dny (graf 6 a graf 7). Žáci odpověděli, že nejvíce času stráví ve všední dny surfování na internetu, 46,3 % touto aktivitou stráví až 4 a více hodin a 36,8 % potom stráví na internetu 2–3 hodiny. Dále jim zabere denně nejvíce času pobyt s kamarády venku, kdy 34,0 % žáků takto tráví 4 a více hodin a 30,6 % žáků je s kamarády 2–3 hodiny. Další častou činností v denním režimu je hraní počítačových her, kterým 19,5 % žáků stráví 4 a více hodin a 23,5 % žáků potom 2–3 hodiny denně.

Graf 6 Kolik hodin stráví žáci následujícími nerizikovými činnostmi ve všední den

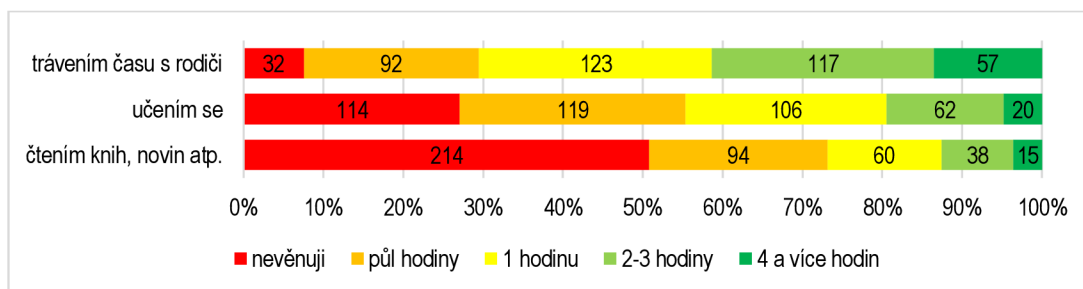


Graf 7 Kolik hodin stráví žáci následujícími rizikovými činnostmi ve všední den

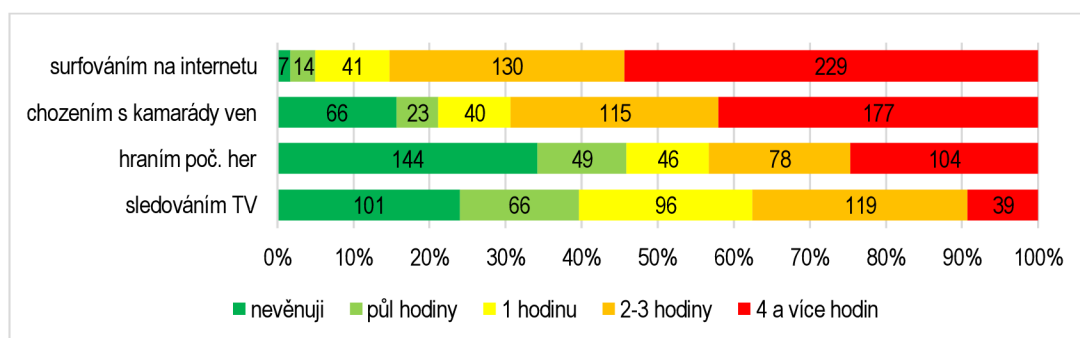


Stejnou otázku jsme položili i v položce č. 10. V tomto případě jsme se ale zaměřili na běžný víkendový den namísto všedního dne. Nejvíce frekventované činnosti zůstaly stejné jako ve všední dny, jen se u více žáků zvýšila hodinová dotace, konkrétně: surfování na internetu stráví 54,4 % žáků 4 a více hodin a 30,9 % žáků vypovědělo, že jim tato činnost zabere 2–3 hodiny; ven s kamarády na 4 a více hodin chodí 42,0 % dospívajících a na 2–3 hodiny zase 27,3 %; 4 a více hodin hraje počítačové hry celkem 24,7 % žáků a 18,5 % žáků hraje 2–3 hodiny ve víkendovém dni. Značně se o víkendovém dni zvýšil čas strávený s rodiči – 13,5 % žáků vypovědělo, že s rodiči tráví povídáním či jinými aktivitami v běžný všední den 4 a více hodin, 27,8 % žáků s nimi tráví 2–3 hodiny. Aktivity rozdělené na rizikové a nerizikové jsou znázorněny v grafu 8 a grafu 9.

Graf 8 Kolik hodin stráví žáci následujícími nerizikovými činnostmi ve víkendovém dni

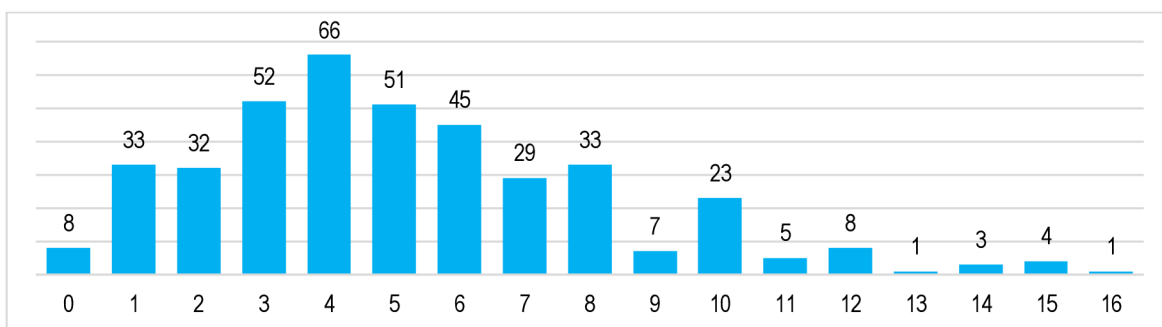


Graf 9 Kolik hodin stráví žáci následujícími rizikovými činnostmi ve víkendovém dni



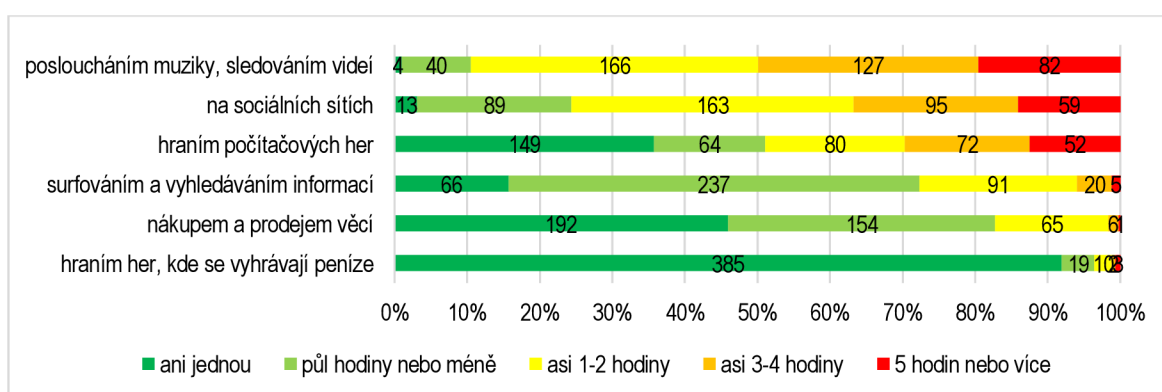
Velkou část svého všedního i víkendového dne stráví žáci online. Ptali jsme se každého žáka na průměrný počet hodin strávený online (otázka č. 15 a 16) a ty jsme znázornili v grafu 10. V jeden všední den tráví žáci na svých elektronických zařízeních v průměru 5,4 hodin – min. hodnota = 1 hodina, max. hodnota = 15 hodin, medián = 5 hodin. Při těchto odpovědích žáci uváděli i nesmyslná čísla, proto byla data vyčištěna a byly vymazány odpovědi obsahující číslo vyšší než 16 (počítali jsme s jedním dnem, tedy 24 hodin, odečetli 8 hodin spánku a zůstalo 16 hodin ze dne). Stejně měli respondenti vymezit čas strávený online o běžném víkendovém dni. Z odpovědí byly smazány hodnoty stejným způsobem jako u všedních dnů. Žáci o jednom víkendovém dni stráví průměrně 7,6 hodin na elektronických zařízeních – min. hodnota = 1 hodina, max. hodnota 15 hodin, medián = 6,5 hodin.

Graf 10 Počet hodin strávený online v jeden všední den



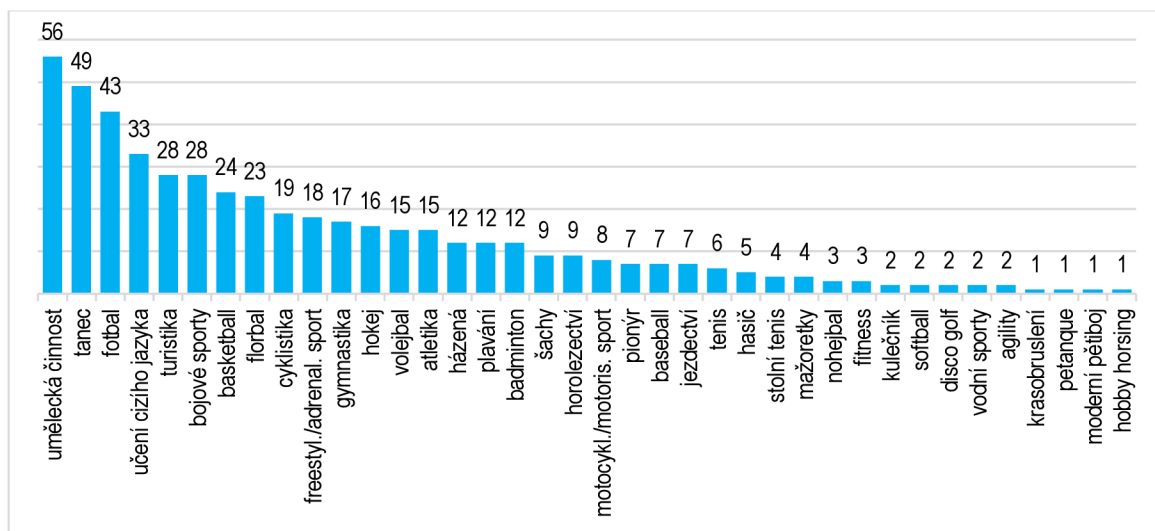
Pomocí otázky č. 17 jsme zjišťovali, čím konkrétně žáci tráví čas, když jsou na svých elektronických zařízeních. Z jejich odpovědí vyplynulo, že nejvíce času tráví posloucháním muziky, sledováním videí, filmů, seriálů atp. – 19,5 % žáků stráví tímto 5 a více hodin, 30,2 % žáků tímto stráví asi 3–4 hodiny. Na sociálních sítích stráví 5 a více hodin 14,0 % žáků a 3–4 hodiny celkem 22,6 %. Třetí nejčastější online aktivitou je hraní počítačových her. Všechny aktivity znázorňuje graf 11.

Graf 11 Čím tráví žáci čas online



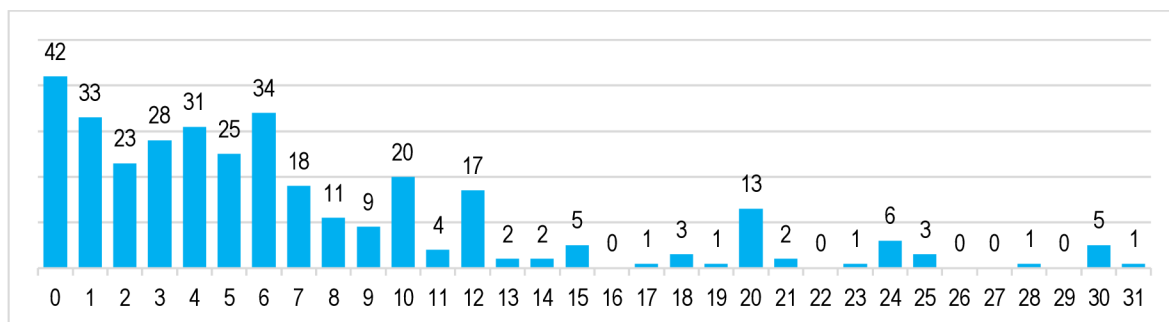
V otázce č. 11 jsem se žáků ptal, které organizované volnočasové aktivity navštěvují (viz graf 12). Celkem 63,4 % žáků navštěvuje nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu. Největší zastoupení měla kategorie zahrnující aktivity umělecké a výtvarné, jako je hra na hudební nástroj, kreslení, dramatická výchova a další aktivity, které spadají především pod základní umělecké školy. Celkem 49 žáků se účastní hodin tance, třetí nejnavštěvovanější aktivita byl fotbal.

Graf 12 Jaké organizované volnočasové aktivity žáci navštěvují



Žáci vypověděli (otázka č. 12), že průměrně stráví na organizovaných volnočasových aktivitách během všedních dnů (pondělí až pátek) 6,8 hodin – min. hodnota = 1 hodina, max. hodnota = 30 hodin, medián = 5 hodin (viz graf 13). Na to stejné jsme se ptali v otázce č. 13. V tomto případě jsem se ptal na počet strávených hodin na organizované volnočasové aktivitě během víkendů v jednom měsíci. Průměrně hodnota odpovědí byla 14,1 hodin během víkendů v jednom měsíci – min. hodnota = 1, max. hodnota = 84, medián = 8.

Graf 13 Počet hodin strávený na volnočasových aktivitách ve všední dny (Po-Pá)

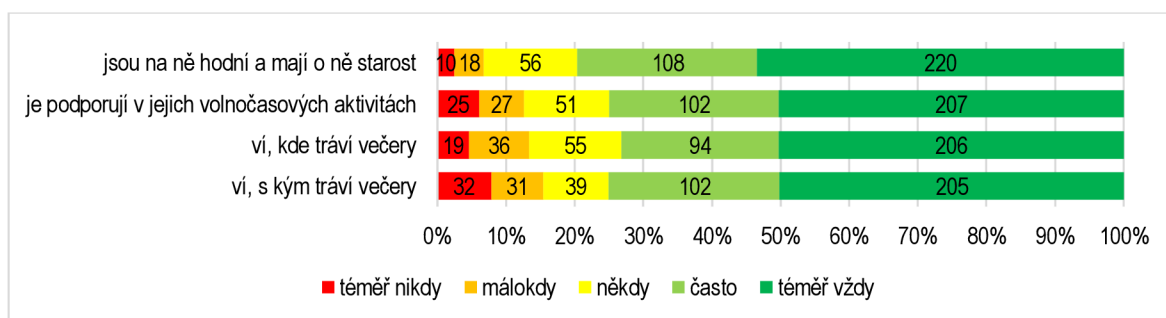


Rovněž jsme doptávali na rodinné prostředí žáků, konkrétně na možnosti financování volnočasových aktivit nebo jejich vztahy s rodiči či jinými blízkými osobami. Otázka č. 6 se týkala podporování žáků v jejich volnočasových aktivitách ze stran rodiny. Celkem 56,5 % žáků pocítuje, že je rodina v tomto směru maximálně podporuje, 31,8 % vnímá, že je spíše podporuje. Na druhou stranu 9,7 % žáků si myslí, že je rodina spíše nepodporuje v jejich zájmech a 1,2 % si myslí, že je vůbec nepodporuje.

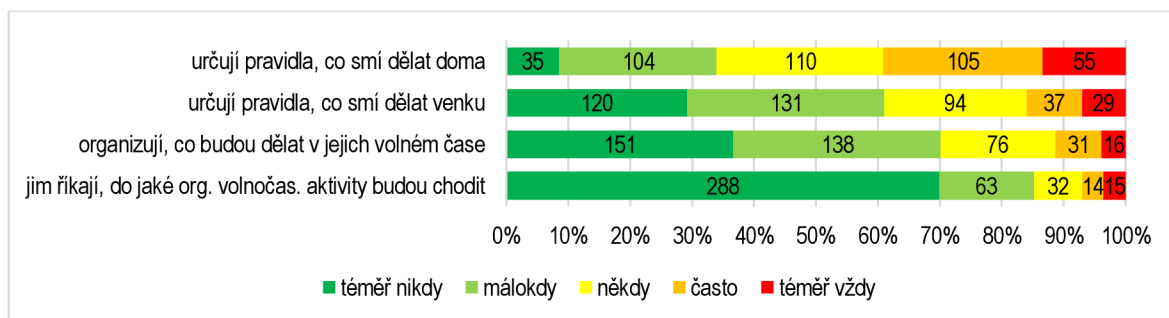
Otázka č. 7 se ptala na finanční možnosti rodiny s ohledem na možnost žáka vybrat si i finančně náročnější volnočasové aktivity, například hokej či tenis. Z celkového souboru respondentů odpovědělo 55,6 %, že jejich rodina má dostatek finančních prostředků, proto si mohou vybrat jakoukoliv volnočasovou aktivitu. Celkem 34,7 % odpovědělo, že jejich rodina má finanční prostředky, ale i tak si musí vybírat jen určitý druh volnočasových aktivit. K variantě, že rodina nemá moc finančních prostředků, a proto je nutné si vybírat určitý druh volnočasových aktivit či žádnou aktivitu neprovozovat, se přiklonilo 6,9 % žáků.

Na vztah s rodiči jsme se ptali v otázce č. 18, výsledky jsou zobrazeny v grafu 14 a grafu 15. Co se týče určování pravidel rodiči či jinými pečujícími osobami, tak 26,1 % žáků vnímá, že pravidla jsou jimi nastavována jen někdy. Zatímco 31,1 % žákům rodiče určují pravidla, co smějí dělat venku, jen málokdy. U 48,7 % žáků rodiče či jiná pečující osoba téměř vždy ví, s kým jejich dítě tráví večery a v případě 48,9 % žáků rodiče také ví, kde tráví večery. Celkem 52,3 % žáků pocítuje, že jsou na ně rodiče hodní a mají o ně starost a 49,2 % žáků cítí jejich podporu ve volnočasových aktivitách. Odpovědi, že téměř nikdy rodiče či jiná pečující osoba neorganizuje žákům jejich volný čas, převažuje u 35,9 % žáků. Stejně jako 68,4 % žákům téměř nikdy dospělí neřikají, do jaké volnočasové aktivity by měli chodit.

Graf 14 Jak žáci vnímají vztah se svými rodiči – faktor zájmu



Graf 15 Jak žáci vnímají vztah se svými rodiči – faktor kontroly



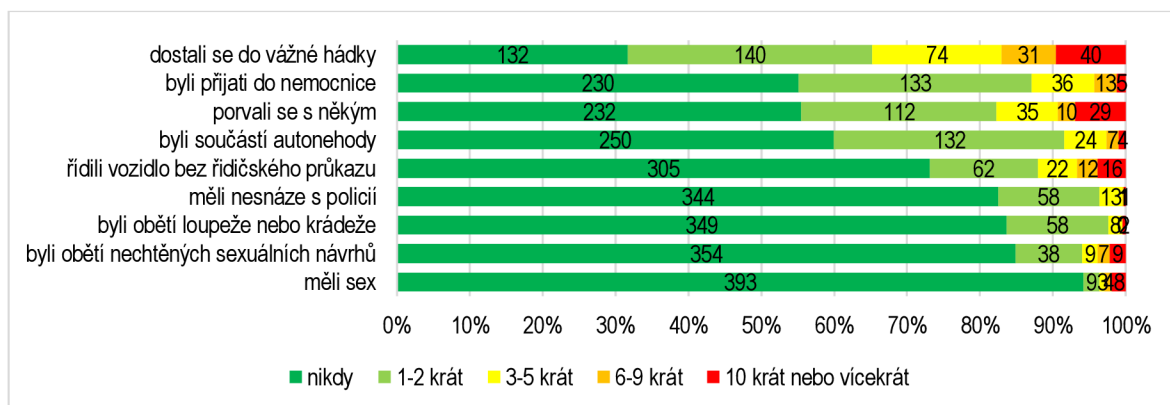
Na konci dotazníku měli žáci možnost vyjádřit se k čemukoliv, co je ohledně otázek zajímalo. Co se týče svého volného času a volnočasových aktivit, jeden žák uvádí, že je pyšný na to, že nekouří a naplno se věnuje sportu. Další uvádí, že by si rád našel další sport, který by se naučil, a rozšířil tak okruh svých zájmů. Celkem 2 žáci uvádí, že jejich zájmová aktivita (určitý druh sportu) je pro ně všechno, milují ji a věnují jí spoustu svého volného času, a tudíž na užívání například návykových látek nemají ani pomyslení.

7.2 Deskripce rizikového chování u žáků 8. a 9. ročníků

Druhá oblast, na kterou jsme se zaměřili, se týkala rizikové chování u žáků 8. – 9 ročníků ve Frýdku-Místku. Ptali jsme se jich na jejich zkušenosti s rizikovým chováním, jak ho vnímají a zda se pohybují v okruhu lidí, u kterých se již rizikové chování vyskytlo.

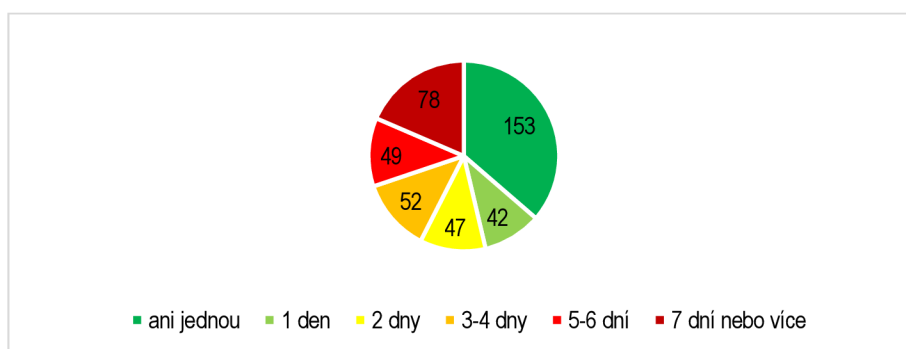
Otázka č. 25 se skládala z výčtu různých rizikových činností, u kterých žáci měli vypovědět, zda se s nimi během posledního roku setkali a popřípadě jak často. Nejčastěji se žáci dostali do vážné hádky (celkem u 67,7 % žáků) – během jednoho roku se 1–2krát hádka vyskytla u 33, 3 % žáků a 3–5krát se objevila u 17,6 % žáků. V tomto případě je vysoká frekvence hádek mezi žáky, neboť 9,5 % žáků uvedlo, že se do ní dostali 10krát nebo vícekrát za poslední rok. Další častou činností byla hospitalizace (aspoň jednou u 44,4 % žáků), až 44,2 % žáků se s někým během posledního roku popralo. Dokonce 6,9 % žáků vypovědělo, že se poprali 10krát nebo vícekrát za poslední rok. Všechny aktivity a jejich frekvenci zobrazuje graf 16.

Graf 16 Jak často se žáci v posledním roku setkali s následujícími věcmi

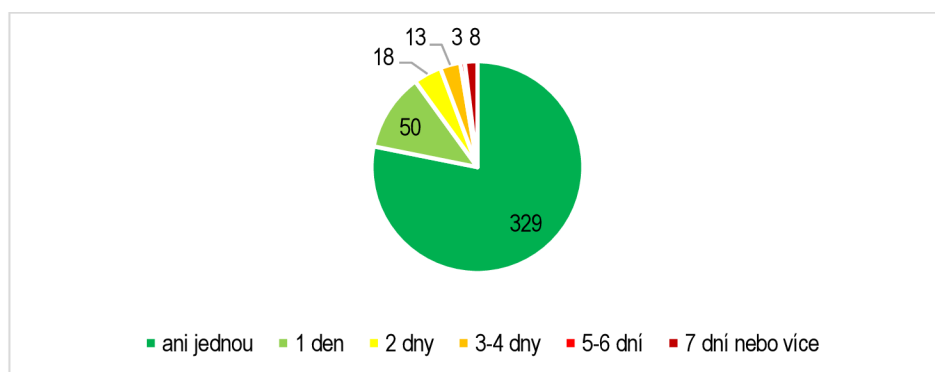


Zabývali jsme se také záškoláctvím, na které se zaměřila otázka č. 14, výsledky jsou zachyceny v grafu 17, grafu 18 a grafu 19. Pro nemoc chybělo ve škole aspoň jednou za posledních 30 dnů 63,7 % žáků, z čehož nejčastěji se jednalo o 7 a více dnů. Do školy v posledních 30 dnech nešlo 21,9 % žáků, protože se z ní ulili. V tomto případě se jednalo nejčastěji o jeden den absence (u 54,3 % žáků, kteří z tohoto důvodu chyběli). Z jiného důvodu potom chybělo ve škole aspoň jeden den 56,1 % žáků.

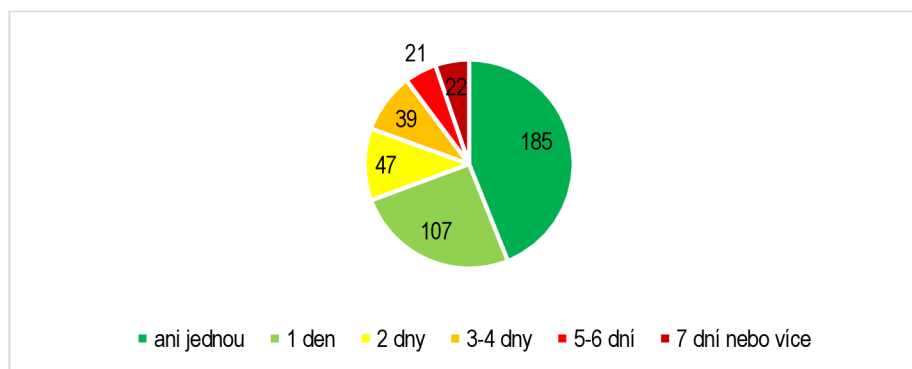
Graf 17 Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole z důvodu nemoci



Graf 18 Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole, protože se ulili

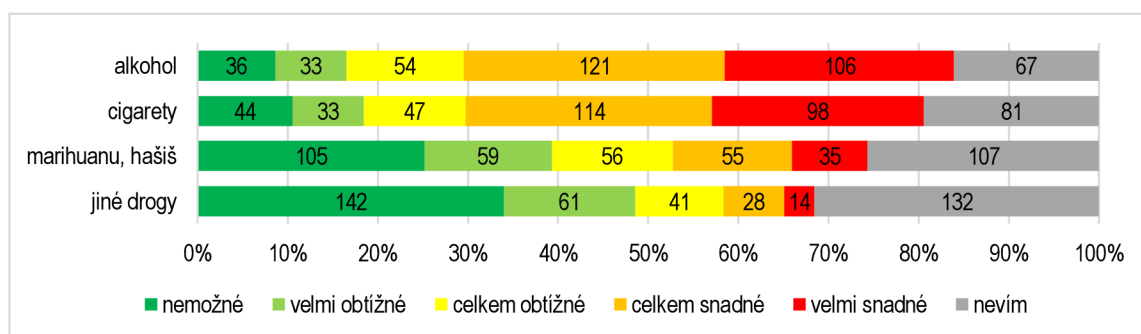


Graf 19 : Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole z jiných důvodů



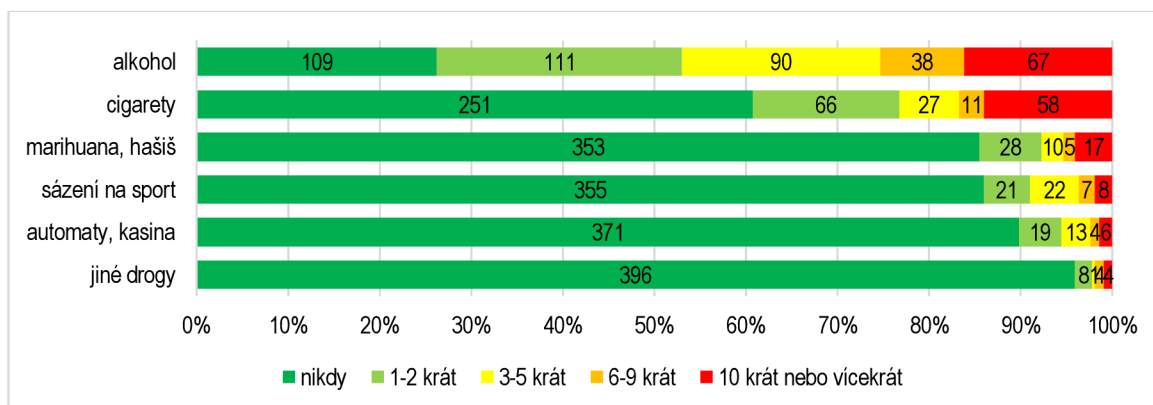
Velká část otázek se zabývala rizikovým chováním týkajícím se legálních a nelegálních návykových látek, sázení na sport, hraní automatů a online kasin. Otázkou č. 19 jsme se ptali žáků na to, jak těžké by podle nich bylo sehnat následující věci, kdyby o ně stáli. Až 53,9 % žáků vnímá jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelný alkohol, hned za ním stojí cigarety, které 50,4 % žáků vnímá jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelné. Na druhou stranu jako nemožné k sehnání vnímá 24,9 % žáků jiné drogy (pervitin, extáze, kokain atd.), 24,9 % z nich vnímá jako nemožné sehnat marihuanu nebo hašiš (viz graf 20).

Graf 20 Jak by bylo podle žáků těžké sehnat následující věci, kdyby o ně stáli



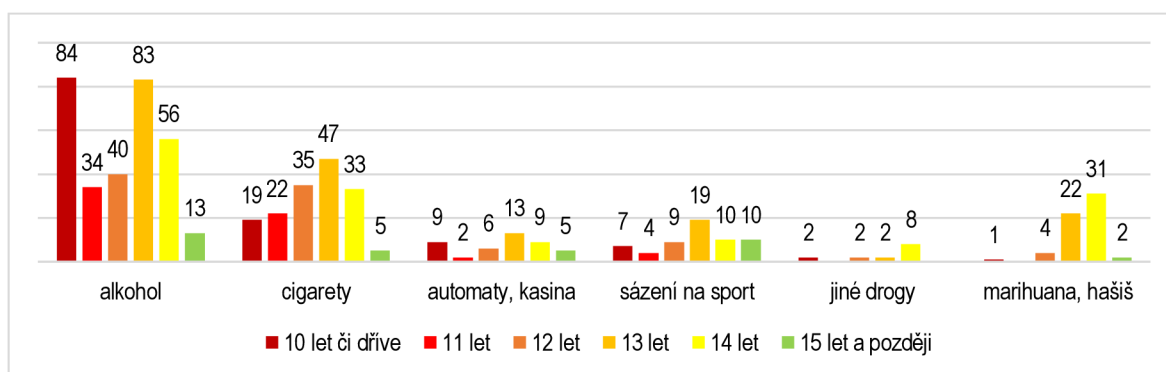
Otázka č. 21 se už týkala osobních zkušeností žáků. Konkrétně se jednalo o to, zda užili nebo dělali následující, výsledky jsou zobrazeny v grafu 21. Nejvíce žáků už někdy vyzkoušelo alkohol (72,7 %) a cigarety (38,5 %). Nejčastěji (10krát nebo vícekrát za svůj dosavadní život) se mezi žáky užívá alkohol (15,9 %) a cigarety (13,8 %).

Graf 21 Kolikrát (pokud vůbec) žáci užili nebo dělali následující věci



V otázce č. 20 zjišťovali, v jakém věku poprvé žáci vyzkoušeli následující věci (viz graf 22). Bylo celkem 193 žáků, kteří ještě nevyzkoušeli alkohol, 275 žáků nevyzkoušelo cigarety, 384 žáků vyzkoušelo výherní automaty nebo kasino, 366 žáků nesázelo na sport, 406 žáků neužívalo jiné drogy a 360 žáků nevyzkoušelo marihuanu či hašiš. V grafu 22 nejsou zahrnuty děti, které tyto věci nikdy nevyzkoušely. Alkohol nejvíce lidí vyzkoušelo v 10 letech nebo dříve (celkem 84 žáků), celkem 83 žáků ho poprvé vyzkoušelo ve 13 letech a 56 žáků zase ve 14 letech. Cigarety vyzkoušelo poprvé ve věku 13 let celkem 47 žáků, ve věku 12 let celkem 35 žáků a ve věku 14 let celkem 33 žáků. Poprvé sázelo na sport nejvíce žáků (celkem 19) ve věku 13 let, výherní automaty nebo online kasino poprvé vyzkoušelo 13 žáků ve věku 13 let. Marihuanu či hašiš nejvíce žáků (celkem 31) vyzkoušelo poprvé v 14 letech a jiné drogy vyzkoušelo 8 žáků ve 14 letech.

Graf 22 V jakém věku poprvé žáci zkusili následující věci



Následující tři otázky se týkaly pravidelného užívání alkoholu, cigaret či jiných drog. U těch, kteří na tuto otázku odpověděli kladně, jsme dále zkoumali, v kolika letech začali užívat pravidelně, kolikrát do týdne a jaký typ dané látky upřednostňují.

Otázka č. 22 se zaměřovala na pravidelné užívání alkoholu. Z celkového počtu žáků 9,7 % uvedlo, že pravidelně užívá alkohol. Průměrný věk, ve kterém žáci začali pít

pravidelně, je 13,3 let. Nejvíce žáků (celkem 23 z nich) uvádí, že pijí pravidelně 1krát týdně. Nejčastěji žáci preferují mixované drinky (alkopops) a destiláty (viz tabulka 1).

Tabulka 1: Pijí žáci pravidelně alkohol (absolutní četnost)

ano	ne					
41	380					
<i>V kolika letech začali pít pravidelně.</i>						
10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let a později	
2	2	5	8	17	5	
<i>Kolikrát do týdne pijí alkohol.</i>						
1x týdně	2x týdně	3x týdně	4x týdně	5x týdně nebo vícekrát		
23	5	6	3	3		
<i>Jaký upřednostňují druh alkoholu.</i>						
	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne	
a) pivo	17	13	3	6	6	
b) alkopops (mix. drinky)	23	10	2	4	6	
c) víno, šampaňské	17	12	6	7	3	
d) destiláty	25	8	4	4	4	

Další otázka (č. 23) se týkala kouření cigaret či užívání jiných nikotinových (tabákových) výrobků. Z celkového počtu žáků uvedlo 18,8 %, že pravidelně kouří (užívají) cigarety či jiné výrobky. Průměrný věk, ve kterém žáci začali pravidelně kouřit (užívat) cigarety či jiné výrobky, je 13,2 let. Nejvíce žáků (celkem 38 z nich) uvádí, že kouří (užívají) pravidelně cigarety a jiné výrobky 5krát týdně nebo vícekrát. Nejčastěji žáci preferují elektronické cigarety a klasické cigarety (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Kouří žáci pravidelně cigarety či jiné nikotinové (tabákové) výrobky (absolutní četnost)

ano	ne					
79	338					
<i>V kolika letech začali pravidelně kouřit či užívat jiné nikotinové (tabákové) výrobky.</i>						
10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let a později	
1	3	7	36	32	2	
<i>Kolikrát do týdne kouří cigarety či užívají jiné nikotinové (tabákové) výrobky.</i>						
1x týdně	2x týdně	3x týdně	4x týdně	5x týdně nebo vícekrát		
17	11	7	6	38		
<i>Co upřednostňují.</i>						
	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne	
a) cigarety	20	11	8	11	29	
b) elektronické cigarety	53	22	2	0	2	
c) nikotinové sáčky a žvýkací tabák	16	9	7	15	32	
d) jiné zahřívání tabákové výrobky	7	5	6	14	47	

Ve třetí otázce (č. 24) tohoto typu jsme se dotazovali na pravidelné užívání marihuany či hašiše. Z celkového počtu žáků uvedlo 5,7 %, že pravidelně užívá tyto látky. Průměrný věk, ve kterém žáci začali pravidelně užívat marihuanu či hašiš, je 13,2 let.

Nejvíce žáků (celkem 12 z nich) uvádí, že užívají pravidelně marihuanu či hašiš 1krát týdně. Nejčastěji žáci preferují kouření marihuany či hašiše namísto konzumace potravin či nápojů s přidavkem těchto látek (viz tabulka 3.)

Tabulka 3: Užívají žáci pravidelně marihuanu či hašiš (absolutní četnost)

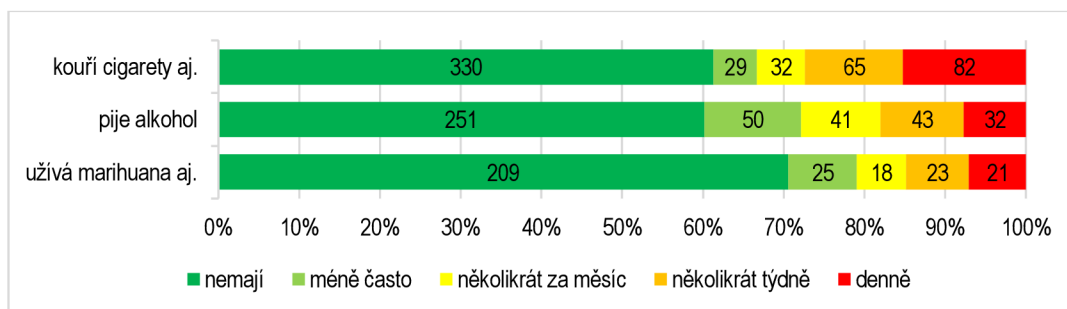
ano 24	ne 395					
<i>V kolika letech začali pravidelně užívat marihuanu či hašiš.</i>						
10 let 4	11 let 1	12 let 1	13 let 4	14 let 8	15 let a později 6	
<i>Kolikrát do týdne užívají marihuanu či hašiš.</i>						
1x týdně 12	2x týdně 1	3x týdně 3	4x týdně 3	5x týdně nebo vícekrát 5		
<i>Co upřednostňují.</i>						
	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne	
a) kouření marihuany či hašiše	15	7	0	0	2	
b) konzumace potravin či nápojů s marihuanou či hašišem	4	3	2	2	11	

Otázka č. 26 se zaměřovala na to, zda kamarádi, se kterými se žáci stýkají, užívají legální a nelegální návykové látky. Celkem 49,4 % žáků kladně odpovědělo na tuto otázku, tedy že mají partu přátel, ve které se kouří cigarety či užívají jiné nikotinové (tabákové). V tomto případě 82 žáků uvedlo, že se s touto partou vidají na denní bázi, 65 žáků se s ní vidá několikrát do týdne.

Celkem 39,4 % žáků má partu přátel, ve které se pije alkohol, a jsou s nimi v kontaktu. Tady už se nevyskytuje tak úzký a častý kontakt s danou partou jako u kouření cigaret. Celkem 50 žáků se s partou přátel, kteří pijí alkohol, vidá méně často než několikrát za měsíc. Nicméně 43 žáků se s nimi vidá několikrát za týden, 41 z nich několikrát za měsíc.

V partách, ve kterých se užívá marihuana či hašiš, se se sdružuje méně žáků než v partách, kde se holduje alkoholu či cigaretám. Celkem 20,7 % žáků se setkává s takovými kamarády, kteří užívají tyto látky. Z nich 25 žáků odpovědělo, že se s nimi setkává méně často než několikrát za měsíc, na druhé straně 23 žáků se s touto partou potkává několikrát do týdne. Všechna data znázorňuje graf 23.

Graf 23 Mají žáci partu přátel, kde se...



Na konci dotazníku měli žáci možnost vyjádřit se k čemukoliv, co je v souvislosti s otázkou zajímalo. Co se týče rizikového chování, jedna žákyně zde zdůrazňovala nutnost více mluvit o sexuálním obtěžování, protože se sama večer bojí projít kolem party mužů. Také upozorňuje na to, že jí přijde, že sexuální obtěžování se zlehčuje, a uvádí příklad, kdy ji někdo sahal na zadek a měl u toho blbě narážky a přítomným lidem to přišlo normální a nic neudělali. Další žáci (celkem 3) si myslí, že když lidé užívají omamné látky nebo alkohol v tomto věku, tak se jen snaží něco dokazovat před partou kamarádů, a je zásadní, s jakými lidmi se člověk kamarádí. Dva z žáků by dokonce chtěli přestat s kouřením, avšak sami přiznávají, že je to těžké, protože se setkávají s partou, kde se toto praktikuje. Na druhou stranu někdo uvádí, že má partu přátel, kde se užívání návykových látek praktikuje, on ale vždy dokázal odmítl (u 2 žáků).

Celkem 2 žáci uvedli, že se jim užívání návykových látek hnusí, protože to viděli u svých rodičů a nechtějí dopadnout jako oni. V souvislosti s rodiči se vyskytují také odpovědi, že celkem 3 respondenti užívají alkohol při dohledu rodičů nebo jiného dospělého, například na rodinných oslavách. Jeden z žáků, který kouří a pije alkohol, vyzývá ostatní, ať to nedělají, jelikož „je to hnus“ a leze to do peněz.

7.3 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

Posledním cílem, který jsme si v této výzkumné práci stanovili, bylo zjistit souvislosti trávení volného času s výskytem rizikového chování u žáků 8. – 9. ročníků ve Frýdku-Místku. V návaznosti na tento i dva cíle předchozí jsme formulovali hypotézy, kdy jsme v této kapitole ověřovali jejich platnost.

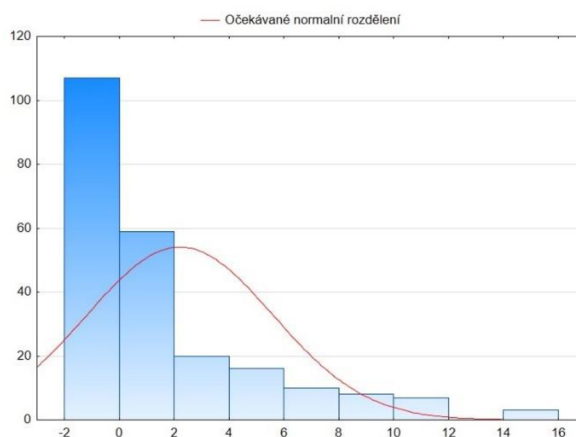
H1: U chlapců je skóre rizikového chování vyšší než u dívek v období dospívání.

Výběrový soubor jsme si rozdělili na dvě skupiny dle pohlaví (N = 421, z toho 230 dívek a 191 chlapců). Následně jsme vytvořili skór rizikovosti, které jsme získali součtem

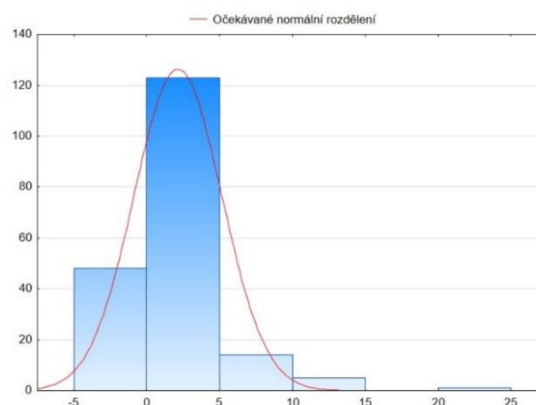
položek, které se týkaly pravidelného pití alkoholu, kouření cigaret či jiných výrobků a marihuany (hašiše) (6bodová škála dle frekvence pravidelného užívání). Zároveň jsme k tomu do skóre rizikivosti zařadili také položku týkající se toho, zda se žáci s někým poprali (5bodová škála dle frekvence) nebo chyběli ve škole, protože se ulili (6bodová škála dle frekvence). Minimální hodnota skóre rizikivosti byla 0, maximální možná hodnota mohla být 29, přičemž ve výběrovém souboru byla naměřena maximální hodnota rovna 24.

V rámci analýzy dat jsme nejprve zkoumali, zda skóre rizikivosti má normální rozdělení. K tomu jsme použili Shapirův-Wilkův test, jehož výsledek nám vyšel $W = 0,69$, $p < 0,001$. Zamítáme nulovou hypotézu o přítomnosti normálního rozdělení, přijímáme alternativní. Z toho důvodu jsme volili neparametrický test – Mann-Whitney U test. V případě výskytu rizikového chování ve spojitosti s pohlavím jsme pozorovali signifikantní vztah – $U = 19253,50$, $Z = -2,18$, $p = 0,029$. Zamítáme nulovou hypotézu, přijímáme alternativní. Alternativní hypotéza říká, že chlapci dosahují vyššího skóre rizikového chování než dívky v období dospívání. Rozdělení skóre rizikivosti zvlášť u dívek a chlapců se nachází v grafech 27 a 28.

Graf 24 Rozdělení skóre rizikivosti u dívek



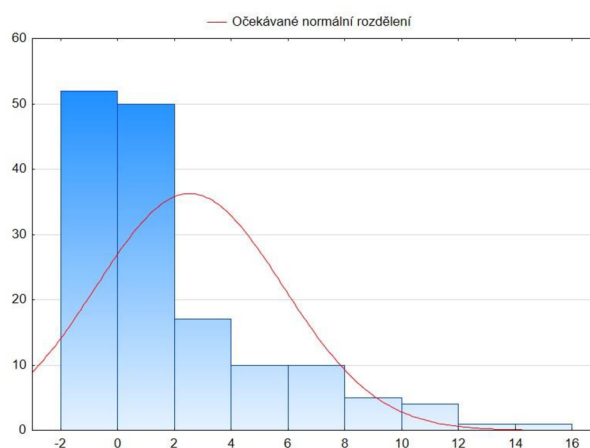
Graf 25 Rozdělení skóre rizikivosti u chlapců



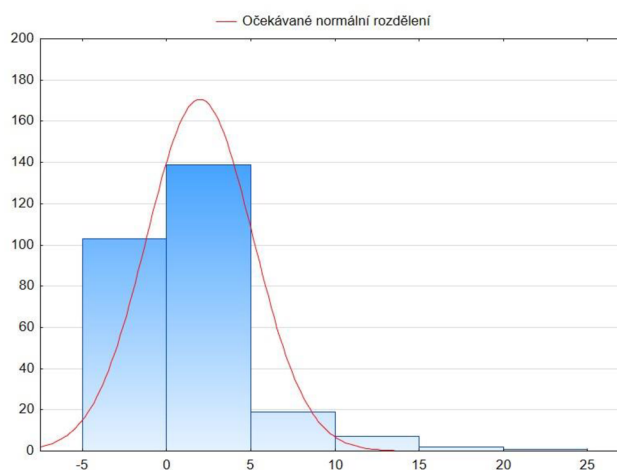
H2: Pravidelná účast v organizované zájmové činnosti souvisí s nižší mírou rizikového chování u dospívajících.

Výběrový soubor jsme si jako v předchozí hypotéze rozdělili na dvě skupiny. V tomto případě na skupinu, která pravidelně navštěvuje organizovanou volnočasovou aktivitu (N = 150), na skupinu, která nenavštěvuje žádnou takovou aktivitu (N = 271). Dále jsme pracovali se stejným skórem rizikivosti jako v hypotéze 1, u kterého již víme, že nemá normální rozdělení. Z toho důvodu jsme použili neparametrický test – Mann-Whitney U test – $U = 18251,50$, $Z = 1,73$, $p = 0,083$. Nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout. Tedy se nepodařilo prokázat, že mezi proměnnými je signifikantní vztah. Rozdělení skóru rizikivosti dle skupiny, která navštěvuje a nenavštěvuje organizované volnočasové aktivity, je zobrazeno v grafech 29 a 30.

Graf 26 Rozdělení skóru rizikivosti u těch, kteří pravidelně nenavštěvují org. volnočasové aktivity



Graf 27 Rozdělení skóru rizikivosti u těch, kteří pravidelně navštěvují org. volnočasové aktivity

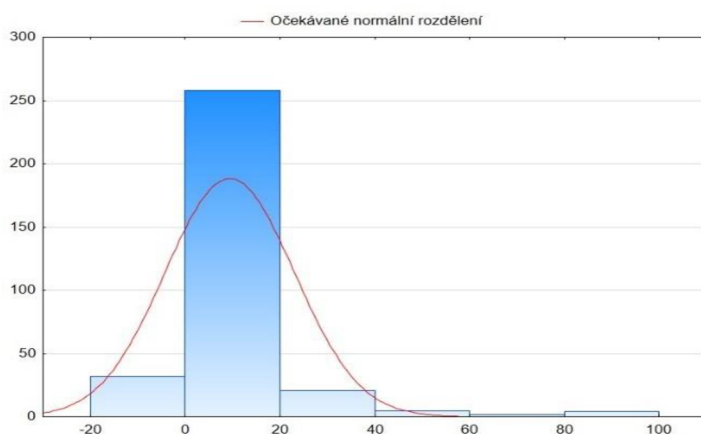


H3: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným užíváním alkoholu u dospívajících.

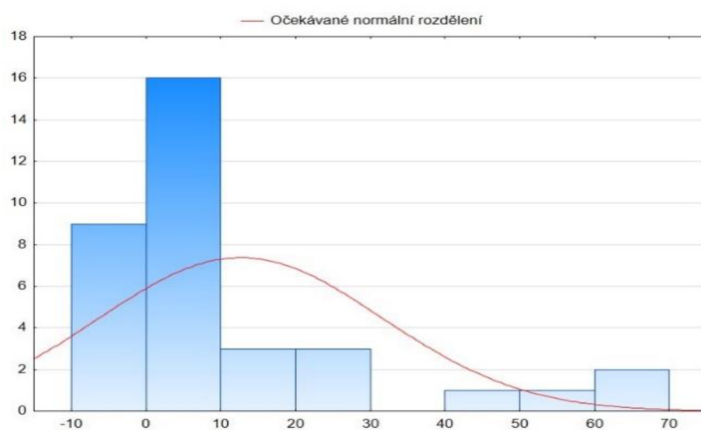
Nejdříve jsme provedli Shapirův-Wilkův test, abychom zjistili, zda má naše proměnná času stráveném na organizované volnočasové aktivitě normální rozdělení – $W = 0,57$, $p < 0,001$. Zamítáme nulovou hypotézu o přítomnosti normálního rozdělení, přijímáme alternativní. A proto použijeme neparametrický test.

Pracovali jsme s proměnnou času, který stráví žáci na svých organizovaných volnočasových aktivitách a tím, zda pravidelně pijí alkohol ($N = 41$) nebo nepijí ($N = 376$). Tuto hypotézu jsme testovali pomocí Mann-Whitney U testu – $U = 5139,50$, $Z = 0,85$, $p = 0,393$. Nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout. Nepodařilo se mezi proměnnými prokázat signifikantní vztah. Rozdělení času, který stráví na organizovaných volnočasových aktivitách ti, kteří pijí či nepijí alkohol se nachází v grafech 31 a 32.

Graf 28 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně nepijí alkohol



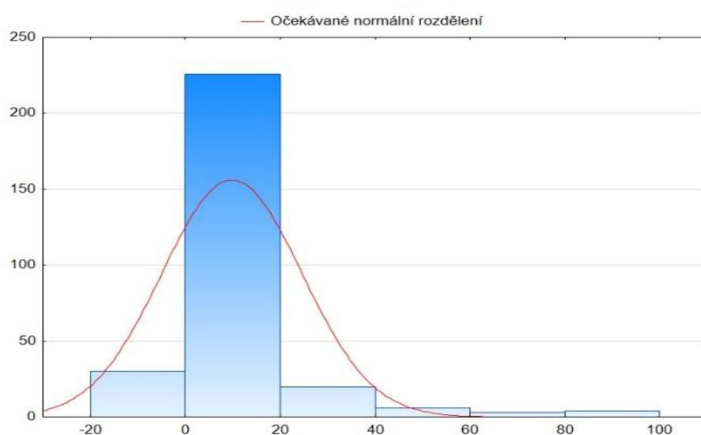
Graf 29 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně pijí alkohol



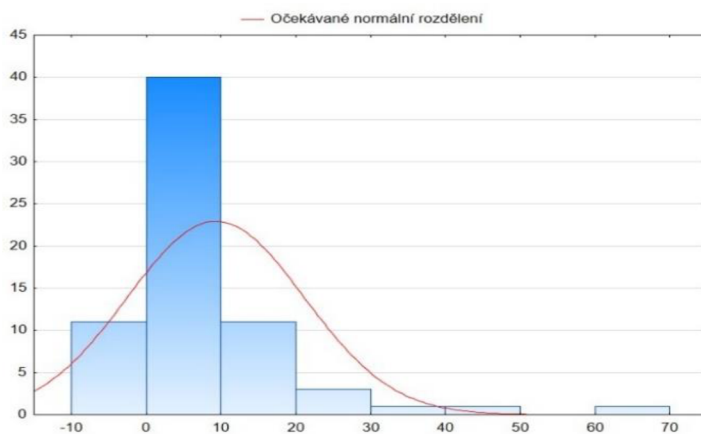
H4: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným kouřením cigaret či jiných výrobků u dospívajících.

Testování této hypotézy kopírovalo postup z předešlé hypotézy. I v tomto případě byl použit Mann-Whitney U test, kdy jsme pracovali se součtem hodin, které žáci tráví ve svých organizovaných volnočasových aktivitách a tím, zda kouří pravidelně cigarety či jiné tabákové (nikotinové) výrobky (N = 79) nebo nekouří (N = 338). Mezi těmito proměnnými se neprokázal signifikantně významný vztah – U = 9641, Z = -0,24, p = 0,809. Nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout. Rozdělení času, který stráví na organizovaných volnočasových aktivitách ti, kteří kouří či nekouří, se nachází v grafech 33 a 34.

Graf 30 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně nekouří



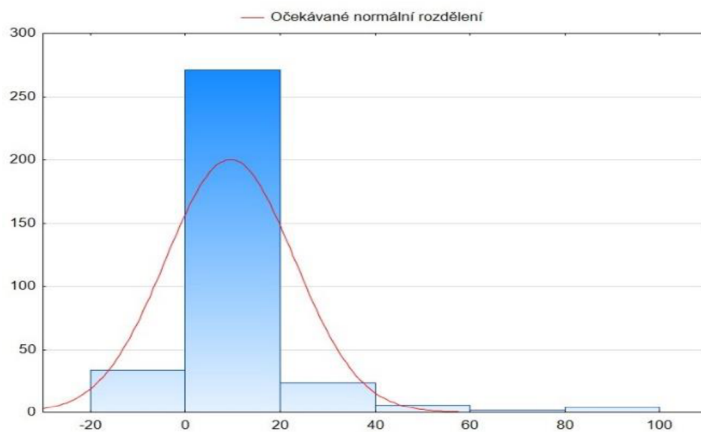
Graf 31 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně kouří cigarety atp.



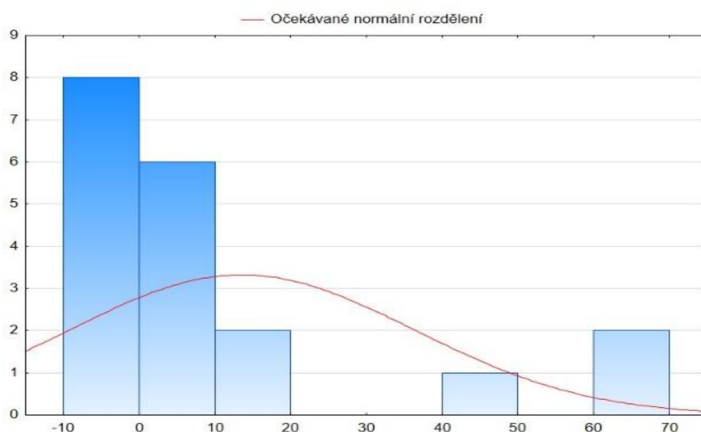
H5: Míra zapojení do organizovaných volnočasových aktivit negativně koreluje s pravidelným užíváním marihuany či hašiše u dospívajících.

Za pomoci Mann-Whitney U testu, který jsme použili pro proměnné počtu hodin strávených na organizované volnočasové aktivitě a tím, zda pravidelně užívají marihuanu či hašiše (N = 395) či nikoliv (N = 24) jsme došli k výsledkům – U = 2778,50, Z = 1,04, p = 0,297. Nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout. Nepodařilo se mezi proměnnými prokázat signifikantní vztah. Rozdělení času, který stráví na organizovaných volnočasových aktivitách ti, kteří užívají či neužívají marihuanu či hašiš se nachází v grafech 35 a 36.

Graf 32 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně neužívají marihuanu či hašiš



Graf 33 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně užívají marihuanu či hašiš



H6: Pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování u dospívajících.

Položky dotazníku, které se týkaly pasivního způsobu trávení volného času (na elektronických zařízeních, poflakováním venku s partou přátel, ...) jsme sečetli do jednoho skóru pasivních aktivit (5 položek o 5 bodové škále). Minimální hodnota skóru pasivních aktivit byla 0, maximální možná hodnota mohla být 25, přičemž ve výběrovém souboru byla naměřena minimální hodnota rovna 4 a maximální hodnota rovna 20.

Následně jsme korelovali skóre pasivních aktivit se skórem rizikovosti pomocí Spearmanova korelačního koeficientu, který sleduje sílu závislosti dvou proměnných - $r(419) = 0,34$, $p < 0,001$. Nulovou hypotézu zamítáme, přijímáme alternativní. Alternativní hypotéza říká, že čím více tráví dospívající svůj volný čas pasivně, tím více se u nich objevuje rizikové chování.

K následujícím dvou hypotézách (H7 a H8) jsme položky v dotazníkovém šetření, které se týkaly vztahů žáků s rodiči, podrobili faktorové analýze s metodou extrakce principal axis a pomocí metody rotace normalizovaný varimax v programu Statistica. Díky tomuto jsme zjistili, že položky se rozčleňují do dvou faktorů – faktor kontroly tvoří první čtyři položky (faktor 1) a faktor zájmu tvoří zbývající čtyři položky (faktor 2). Poslední položka nepatří ani k jednomu faktoru, a proto s ní následně nepracujeme. Dle rozdělení do faktorů jsme z hodnot v položkách patřící do daného faktoru vytvořili průměrnou hodnotu z 5 bodové škály pro každou položku.

Tabulka 4: Faktorová analýza – vztahy s rodiči

<i>Rodiče...</i>	<i>Faktor 1</i>	<i>Faktor 2</i>
určují pravidla, co smí dělat doma	0,44	0,02
určují pravidla, co smí dělat venku	0,55	0,10
organizují, co budou dělat v jejich volném čase	0,64	-0,07
jim říkají, do jaké org. volnočas. aktivity budou chodit	0,58	-0,14
ví, s kým tráví večery	0,18	0,55
ví, kde tráví večery	0,15	0,57
jsou na ně hodní a mají o ně starost	-0,17	0,64
je podporují v jejich volnočasových aktivitách	-0,11	0,59
se s nimi baví o alkoholu, cigaretách atd.	-0,04	0,05

H7: Rodičovská kontrola souvisí s nižší mírou rizikového chování u dospívajících.

Následně jsme provedli analýzu dat pomocí Spearmanova korelačního koeficientu, kdy jsme opět využili skór rizikivosti (bližší popis tohoto skóru v hypotéze 1) a zprůměrovanou hodnotu z položek týkající se rodičovské kontroly. Neboť již z předešlých testováních hypotéz víme, že naše data nemají normální rozdělení, proto jsme použili neparametrický test. Z analýzy dat se nepodařilo prokázat, že mezi proměnnými je signifikantní vztah – $r(419) = -0,04$, $p = 0,420$. Proto nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout.

H8: Zájem ze strany rodičů souvisí s nižší mírou rizikového chování u dospívajících.

Při analýze osmé hypotézy jsme postupovali stejně jako v předchozí hypotéze. Položky dotazníku byly na základě faktorové analýzy rozděleny do dvou faktorů, kdy nyní pracujeme s faktorem zájmu a opět se skórem rizikivosti. Pomocí Spearmanova korelačního koeficientu jsme zjistili, tyto výsledky – $r(419) = 0,06$, $p = 0,253$. Nulovou hypotézu nemůžeme zamítnout. Tedy se nepodařilo prokázat, že mezi proměnnými je signifikantní vztah.

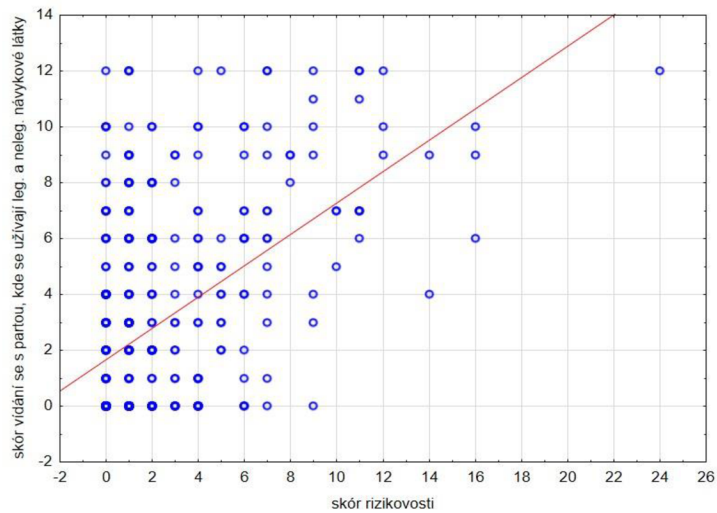
H9: Míra setkávání dospívajícího s partou přátel, ve které se užívá alkohol, cigarety nebo marihuana souvisí s vyšší mírou rizikového chování.

Blíže jsme zkoumali také vztah mezi výskytem rizikového chování u dospívajících ve spojitosti s tím, zda mají partu přátel, ve které se kouří cigarety, marihuana či jiné produkty, pije se alkohol, a jak často se s touto partou vídají. Hodnoty týkající se toho, jak často se žáci setkávají s takovouto partou přátel, jsme museli otočit, aby nejčastější frekvence setkávání nesla nejvyšší hodnotu (5bodová škála samostatně pro partu, která pije alkohol, kouří cigarety a užívá marihuanu). Součtem jsme vytvořili skór vídání se s partou přátel, ve které se užívají legální a nelegální návykové látky. Minimální hodnota skóru vídání se s takovouto partou byla 0, maximální možná hodnota mohla být 15, přičemž ve výběrovém souboru byla naměřena maximální hodnota rovna 12.

V rámci analýzy dat jsme nejprve zkoumali, zda skóre vídání se s partou přátel, má normální rozdělení. K tomu jsme použili Shapirův-Wilkův test, jehož výsledek nám vyšel $W = 0,80$, $p < 0,001$. Zamítáme nulovou hypotézu o přítomnosti normálního rozdělení, přijímáme alternativní. Z toho důvodu jsme volili neparametrický test – Spearmanův

korelační koeficient, který objevil signifikantní vztah – $r(419) = 0,47$, $p < 0,001$. Nulovou hypotézu zamítáme, přijímáme alternativní hypotézu. Alternativní hypotéze říká, že čím více se dospívající setkává s partou, ve které se užívá alkohol, cigarety nebo marihuana, tím se u něho zvyšuje pravděpodobnost výskytu rizikového chování. Vztah skóru rizikivosti a vidání se s partou přátel, kde se užívají legální a nelegální návykové látky, je zobrazeno v grafu 37.

Graf 34 Vztah skóru rizikivosti a vidání se s partou přátel, kde se užívají leg. a neleg. návykové látky



8 DISKUZE

V této části diplomové práce se budeme věnovat rozboru námi zjištěných výsledků, jejich srovnání s podobnými výzkumy a celkovému zhodnocení průběhu výzkumu. Začneme s prvním výzkumným cílem, který jsme si stanovili, ten se týkal způsobu trávení volného času dospívajících. Z našich výsledků jsme zjistili, že žáci 8. a 9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku tráví velkou část dne online. Průměrně na svých elektronických zařízeních tráví 5,4 hodin. V porovnání s výzkumem od Berchtold et al. (2018), kteří uvádí 2,24 hodiny jako průměrnou denní dobu, kterou stráví dospívající na internetu, nám vyšla vyšší hodnota. To pravděpodobně souvisí s výrazně se zvyšující tendencí, kterou sledujeme v čase stráveném na internetu, na kterou upozorňovali Ball et al. (2022). V jejich výzkumu se konkrétně jednalo o rozdíl mezi roky 2012 a 2018, kdy se počet studentů, kteří používají internet 5 a více hodin, zdvojnásobil a podíl těch, kteří používali internet méně než jednou denně nebo nikdy, klesl z 15 % na 2 %. A co na internetu dospívající tolik hodin dělají? Během dne 83,4 % žáků surfuje na internetu, 50,6 % sleduje filmy, seriály a 35,6 % hraje počítačové hry. Konkrétně 19,5 % žáků 5 a více hodin denně poslouchá muziku, sleduje videa, filmy atp., 30,2 % žáků tímto stráví asi 3–4 hodiny. Na sociálních sítích stráví 5 a více hodin 14,0 % žáků a 3–4 hodiny celkem 22,6 % žáků. Jako třetí nejčastější online aktivita nám vyšlo hraní počítačových her, kdy 12,4 % žáků hraje 5 nebo více hodin a 17,1 % hraje 3–4 hodiny. Činnosti, které nejčastěji žáci zařazení do našeho výzkumu dělají na internetu, se shodují s výsledky od Ježkové (2010), která navíc uvádí, že dívky nejčastěji čas tráví na sociálních či komunikačních sítích a chlapi nejčastěji hrají počítačové hry. Dle Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách stráví 28 % dospívajících 2 nebo více hodin hraním počítačových her (Chomyová et al, 2020). To lze porovnat s našimi výsledky, kdy minimálně 3 hodiny stráví hraním počítačových her 29,5 % žáků.

V naší výzkumné práci se ukázalo, že i přes to, že žáci tráví hodně času na svých chytrých zařízeních, nezapomínají na zařazování pohybové aktivity do svého denního režimu. Konkrétně 32 % žáků vypovědělo, že téměř denně aktivně sportují, 40,6 % žáků sportuje 1krát či 2krát týdně. Arundell et al. (2015) uvádějí, že až 65 % dětí si jde po škole zasportovat. To je značně větší procentuální zastoupení než v našem případě, což může být dáno rozdílem několika let, kdy se data z tohoto a našeho výzkumu sbírala a rychlým růstem času, který stráví dospívající online se svými elektronickými zařízeními.

Blíže jsme se zaměřili také na organizované volnočasové aktivity, které žáci navštěvují. Celkem 63,4 % žáků navštěvuje nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu. Největší zastoupení měla kategorie zahrnující aktivity umělecké a výtvarné, jako je hra na hudební nástroj, kreslení, dramatická výchova a další aktivity, které spadají především pod základní umělecké školy. Zajímavé by mohlo být prozkoumání konkrétnějšího rozdělení žáků dle oborů, které nabízejí základní umělecké školy a kterými jsme se my nezabývali. Celkem 49 žáků se účastní hodin tance, jako třetí nejnavštěvovanější aktivita byl v našem výběrovém souboru uváděn fotbal. To nekoresponduje s údaji Českého statistického úřadu (2017), podle kterého v České unii sportu v Moravskoslezském kraji jsou nejrozšířenější plavecké sporty, atletika a basketbal, což ale může zkreslovat konkrétní nabídka volnočasových aktivit přímo ve městě Frýdek-Místek.

Dalším cílem této výzkumné práce bylo popsat rizikové chování u žáků 8. a 9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku. Zjistili jsme, že za poslední rok se žáci nejčastěji dostali do vážné hádky (celkem u 67,7 % žáků) nebo někým poprali (celkem u 44,2 % žáků). Vágnerová (2001) uvádí, že pátý nejčastější školní přestupek je záškoláctví. Z našeho výběrového souboru uvedlo 21,9 % žáků, že za posledních 30 dnů nešlo do školy alespoň jeden den, protože se jim nechtělo, tak se ulili. Blíže jsme se zaměřili na rizikové chování týkající se legálních a nelegálních návykových látek. Až 53,9 % žáků vnímá alkohol jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelný, hned za ním stojí cigarety, které 50,4 % žáků vnímá jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelné. V souvislosti s tímto nejsou překvapivé výsledky týkající se zkušeností dospívajících s těmito látkami. Alkohol už někdy vyzkoušelo 72,7 % žáků z našeho výzkumu a cigarety zkusilo celkem 38,5 % žáků. Průměrný věk, ve kterém žáci zkusili poprvé alkohol, je 12,1 let a u cigaret 12,35 let. To je značně nižší hodnota než v Evropské školní studii o alkoholu a jiných drogách, která je největší celoevropskou studií zaměřenou na rozsah užívání návykových látek u mládeže ve věku 15–16 let. V této studii se první zkušenost s alkoholem udává ve věku 14 let a u cigaret je to mezi 14. a 15. rokem života (Chomyová et al., 2015). Ve stejné studii je 42 % šestnáctiletých pravidelnými konzumenty alkoholu, zatímco v našem výzkumu pravidelně pije alkohol 9,7 % žáků. Rozdílné procentuální zastoupení v obou souborech může být způsobeno tím, že ESPAD se zaměřuje šestnáctileté dospívající a náš výběrový soubor tvoří žáci ve věku 13 až 16 let, a tak lze s přibývajícím věkem očekávat nárůst pravidelných konzumentů. Co se týče pravidelného kouření cigaret, tak ve studii ESPAD uvedlo denní

kouření 10,3 % šestnáctiletých, z našeho souboru celkem 9 % žáků pravidelně kouří aspoň jednu cigaretu 5krát nebo vícekrát do týdne.

Třetím cílem této výzkumné práce bylo prozkoumat souvislost mezi volnočasovými aktivitami a rizikovým chováním. Stanovili jsme celkem devět hypotéz, z čehož tři jsme mohli přijmout. Jedna z přijatých hypotéz se týkala toho, že v období dospívání je u chlapců skóre rizikového chování vyšší než u dívek. Tento výsledek se tak shoduje například se self reportovou studií kriminálního chování (Krulichová et al., 2015), kde se rovněž potvrdily rozdíly ve výskytu rizikového chování na základě pohlaví. Navíc můžeme porovnat výsledky ISRD-2 z let 2006/2007 a ISRD-3 z let 2013/2014, kdy se také objevil rozdíl mezi chlapci a dívkami. Rozdíly Krulichová et al. (2015) vysvětlují odlišnou úroveň sebekontroly, hormonem testosteronu, rozdílnou výchovou chlapců a dívek. Avšak u těchto studií, které měly mezi sebou sedmiletý odstup, můžeme pozorovat snížení výskytu delikventních chlapců, a naopak významné zvýšení podílu delikventních dívek. Alespoň jeden delikventní čin za poslední rok v ISRD-2 uvedlo 33 % chlapců a 16 % dívek. Při výzkumu ISRD-3 se tato čísla změnila na 29 % u chlapců a 22 % u dívek. Proto mohou rozdíly ve výskytu mezi pohlavími v budoucnu stále klesat. Pomocí získaných dat jsme potvrdili další hypotézu, která se týkala pasivního trávení volného času a výskytu rizikového chování. V tomto případě se potvrdilo, že pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování. Pasivní způsob trávení času představuje poflakování se po ulicích, v hospodách, hernách bez cíle, kdy jde spíše o „zabíjení“ času. Za pasivní aktivitu se rovněž považuje čas strávený online za svým elektronickým zařízením (MŠMT, 2002). V pasivním způsobu trávení volného času se objevuje více příležitostí pro rizikové chování. Pokud dítě tráví čas aktivním způsobem (nejčastěji sportem), může zde například přípustnou formou vybit svou energii. Aktivní trávení volného času podporuje zdravý životní styl, se kterým se dospívající mohou ztotožnit, a tím pádem je nemusí napadnout sáhnout po alkoholu či jiných drogách (MŠMT, 2002). V další hypotéze jsme se zaměřili na to, jestli setkávání s partou přátel, ve které se užívá alkohol, cigarety nebo marihuana souvisí s vyšší mírou rizikového chování. Tento předpoklad se v naší výzkumné práci potvrdil. Podobně tomu bylo u Wikstrom a Butterworth (2006), kteří prokázali, že v případě, kdy adolescent tráví čas s kamarády, u kterých se vyskytuje nějaká forma rizikového chování, zvyšuje se u něho riziko, že se tohoto chování také dopustí. Nepřispívá k tomu ani fakt, že většina delikventních činů je páchaná ve skupině (Matoušek & Matoušková, 2011), neboť zde působí sociální mechanismy jako strach z výsměchu, loajalita, společenské postavení,

anonymita nebo rozptýlená odpovědnost (Warr, 2002). Podařilo se nám tedy prokázat rozdíl ve výskytu rizikového chování dle pohlaví, dále že pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování. V neposlední řadě jsme sledovali zvyšující se míru rizikového chování v souvislosti s častějším setkáváním dospívajících s partou přátel, ve které se užívá alkohol, cigarety nebo marihuana.

Zbývajících šest hypotéz se nám nepodařilo pomocí námi získaných dat přijmout. Jednou z nich byl předpoklad, že pravidelná účast dospívajících v pravidelné organizované volnočasové aktivitě bude souviset s nižší mírou rizikového chování. I přes to, že ve výzkumech Spillane et al. (2020) nebo Mahoney a Stattin (2000) prokázali, že nestructurované aktivity jsou spojeny více s výskytem rizikového chování, neboť například vytváří podmínky pro počáteční experimentování s alkoholem, marihuanou a jinými látkami, stejně jako pro následné pravidelné užívání. To může být způsobeno tím, že na výskyt rizikového chování se podílí více faktorů současné, například výchova, vztah dospívajícího s rodiči, osobnost a charakterové rysy nebo také skupina vrstevníků, se kterou se jedinec setkává. Předpokládá se, že skupina vrstevníků v organizované zájmové činnosti bude mít na jedince spíše pozitivní vliv (Eccles et al., 2003), avšak tomu tak nemusí vždy být. Významnou roli ve snižování rizikového chování totiž hraje forma volnočasové aktivity. Nejmenší náchylnost k rizikovému chování vykazují dospívající, kteří navštěvující ve svém volném čase umělecké aktivity nebo kombinaci uměleckých aktivit se sportovními aktivitami (Badura et al., 2017). Účast na kolektivním sportu však nebylo spojeno se sníženým výskytem rizikového chování.

Nepodařilo se nám prokázat ani to, že čím více času tráví dospívající organizovanými volnočasovými aktivitami, tím méně se u nich vyskytuje rizikové chování týkající se pravidelného užívání alkoholu, cigaret a marihuany. Náš výběrový soubor se skládal z žáků 8. – 9. ročníků základních škol, kdy věkové rozmezí bylo 13–16 let. Dle ESPAD (2020) dochází k první zkušenosti s alkoholem ve 14 letech, s cigaretami v 14–15 letech a s nelegálními látkami v 15 letech. My jsme zjišťovali pravidelné užívání alkoholu, ke kterému dochází více než 1krát týdně. Důvodem, proč se nám hypotézy v tomto případě nepotvrdily, může být, že v tomto věku žáci teprve získávají první zkušenosti s návykovými látkami, ale nejedná se ještě o pravidelné užívání.

Výchova a vztah s rodiči je zásadní pro každé dítě po celý jeho život. Rodina, která je soudržná, představuje protektivní faktor před rizikovým chováním (Jessor et al., 1998) stejně jako konzistentní výchovný styl (Snyder s Pattersonem, 1987, in

Matoušek & Matoušková, 2011). Na základě těchto výzkumů jsme si položili hypotézy týkající se souvislosti nižšího výskytu rizikového chování s rodičovskou kontrolou a zájmem. To se však na základě našich dat nepodařilo potvrdit. Důvodem může být, že dospívající v tomto období kriticky a subjektivně hodnotí vztah ke svým rodičům, tento vztah se oslabuje a dochází ke střetům s autoritami (Jessor et al., 1993, in Širůčková, 2009).

Všechny hypotézy vychází z dostupné literatury, která se vztahuje k daným tématům. Podařilo se potvrdit pouze tři z devíti hypotéz. To může být způsobeno malým rozsahem souboru. I když se nám podařilo zapojit celkem pět státních základních škol z celkových osmi, které se nachází ve městě Frýdek-Místek, nezohledňovali jsme jiné typy škol (nejčastěji soukromé školy a víceletá gymnázia). A tak mohou být výsledky zkresleny i naším předpokladem, že na víceletých gymnáziích by výsledky mohly být rozdílné. Tato závěrečná práce může být podkladem pro následné zkoumání rozdílů mezi dospívajícími na běžných základních škol a víceletých gymnáziích. Přínos této práce vnímáme především v popisu způsobu trávení volného času a výskytu rizikového chování u žáků konkrétních základních škol, kdy výsledky mohou sloužit jako podklad pro preventivní činnost na školách.

9 ZÁVĚRY

Zjistili jsme, že většina žáků 8. – 9. ročníků ve Frýdku-Místku tráví svůj volný čas převážně pasivně. Denně celkem 83,4 % žáků surfuje na internetu, 50,6 % sleduje filmy, seriály a 35,6 % hraje počítačové hry. V jeden všední den tráví žáci průměrně 5,4 hodin na svých elektronických zařízeních. O víkendovém dni se tento průměr ještě zvyšuje na 7,6 hodiny. Nejvíce času online tráví sledováním videí, seriálů, posloucháním muziky atp. (19,5 % žáků stráví tímto 5 a více hodin, 30,2 % žáků potom asi 3–4 hodiny). Na sociálních sítích stráví 5 a více hodin 14,0 % žáků, 3–4 hodiny pak celkem 22,6 % žáků. Třetí nejčastější online aktivitou je hraní počítačových her.

Ukázalo se, že i když žáci tráví spoustu času se svými chytrými zařízeními, nezapomínají do svého života zapojit i pohybovou aktivitu. Konkrétně vypovědělo 32 % žáků, že aktivně sportují téměř denně, 40,6 % žáků sportuje 1krát či 2krát týdně. Zaměřili jsme se také na organizované volnočasové aktivity, které probíhají pod vedením zkušenějšího vedoucího a mají jasný plán a strukturu. Celkem 63,4 % žáků navštěvuje nějakou takovouto aktivitu. Největší zastoupení (56 žáků) měla kategorie zahrnující aktivity umělecké a výtvarné, jako je hra na hudební nástroj, kreslení, dramatická výchova a další aktivity, které spadají především pod základní umělecké školy. Celkem 49 žáků se účastní hodin tance, třetí nejnavštěvovanější aktivitou byl fotbal. Na organizovaných volnočasových aktivitách stráví žáci od pondělí do pátku průměrně 6,8 hodin (medián 5 hodin).

Co se týče rizikového chování, tak jsme zjistili, že nejčastěji za poslední rok se žáci dostali do vážné hádky (celkem u 67,7 % žáků). Do školy v posledních 30 dnech nešlo 21,9 % žáků, z toho důvodu, že se ulili. V tomto případě se jednalo nejčastěji o jeden den absence (u 54,3 % žáků). Až 53,9 % žáků vnímá alkohol jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelný, hned za ním stojí cigarety, které 50,4 % žáků vnímá jako celkem snadno až velmi snadno sehnatelné. V této souvislosti není překvapením, že 72,7 % žáků už někdy vyzkoušelo alkohol a 38,5 % zkusilo cigarety. Z celkového počtu žáků uvedlo 9,7 % z nich, že pravidelně užívá alkohol. Průměrný věk, ve kterém žáci začali pít pravidelně užívat, je 13,3 let. Pravidelně kouří cigarety 18,8 % žáků. Průměrný věk, ve kterém žáci začali pravidelně kouřit (užívat) cigarety či jiné výrobky, je 13,2 let. Marihuanu nebo hašiš pravidelně užívá 5,7 % žáků a průměrný věk pravidelných uživatelů je v 13,2 let. Celkem

49,4 % žáků má partu přátel, ve které se kouří cigarety či jiné kuřivo, 39,4 % žáků se se setkává s přáteli v partě, kde se pije alkohol, 20,7 % žáků se setkává s kamarády, kteří užívají marihuanu nebo hašiš.

Výsledky potvrzují, že výskyt rizikového chování je častější u chlapců než u dívek. Vztah mezi mírou zapojení do organizovaných volnočasových aktivit a pravidelným užíváním alkoholu, cigaret nebo marihuany se u dospívajících neprokázal. Avšak se prokázalo, že pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování u dospívajících. Zároveň se vyšší míra rizikového chování projevuje u dospívajících, kteří se setkávají s přáteli v rámci party, ve které se užívají legální a nelegální návykové látky. Na základě našich dat se neprokázala souvislost mezi rodičovskou kontrolou a zájmem a výskytem rizikového chování.

10 SOUHRN

Tato diplomová práce se zabývá souvislostí volnočasových aktivit s rizikovým chováním u dospívajících. Samotné dospívání tvoří pro jedince zátěž a je plné změn. Jedná se o období mezi 10. a 20. rokem života (Vágnerová & Lisá, 2021). Nejnápadnější změnou v přerodu do dospělého člověka jsou fyzické změny - např. růst pubického ochlupení společně s vousy u chlapců, měnící se hlas, vývoj prsní žlázy u dívek nebo první menstruace. To všechno je ovlivněno sekulární akcelerací, kdy se fyzický vývoj urychlil a dospívající se s těmito znaky musí potýkat v dřívějším věku než před několika lety. Dle Vágnerové a Lisé (2021) v dospívání probíhá i velký intelektový vývoj, který umožňuje jedinci začít uvažovat pomocí formálních logických operací a zároveň jsou jedinci schopni využívat induktivní, abstraktní či hypoteticko-deduktivní myšlení. Emocionální vývoj je jedna horská dráha, protože pro dospívání jsou typické změny nálad, impulzivita, přecitlivělost a nepředvídatelnost reakcí a postojů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Dospívající se pomalu emancipují od rodiny a více času tráví se svými vrstevníky (Langmeier & Krejčířová, 2006). Tento proces je důležitý pro utváření identity jedince, kdy dle Eriksonovy vývojové teorie jde o krizi, která se úspěšně zvládne nebo v opačném případě dojde ke zmatení rolí. Rozvíjí se také sexualita a genderová identita, která souvisí s vývojem sociální vztahů. Jedinec se nejdříve baví převážně se skupinou vrstevníků stejného pohlaví a následně se tyto vztahy začínají omezovat na menší počet přátel stejného o opačného pohlaví, kdy se jedná spíše o hluboké a intimní vztahy (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová & Lisá, 2021).

V tomto období společnost poskytuje dospívajícímu prostor na zkoušení různých věcí, aby jedinec zjistil, co ho baví a v čem je dobrý. To se pojí také se zkoušením věcí, které spadají pod rizikové chování. Dle Krulichové et al. (2015) se jedná o nekonformní jednání, které je typické porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel – například záškoláctví, šikana, užívání legálních a nelegálních látek nebo hazardní hry. Omezená míra výskytu rizikové chování v období dospívání a jeho přechodné trvání je považováno za normální a součást vývoje jedince (Kulichová et al., 2015; Kabíček et al., 2014). Za záškoláctví je považována nepřítomnost ve škole bez vědomí rodičů či jiného zákonného zástupce (Průcha et al., 2013) a například může vést k užívání legálních a nelegálních návykových látek. První zkušeností s alkoholem se uvádí kolem 14 let věku a 42 % dotazovaných dospívajících ve studii ESPAD je pravidelnými konzumenty

(Chomyová et al., 2020). Obdobně je tomu u cigaret, kdy se první zkušenosti udává ve stejném věku a aspoň jednou kouřilo 54 % šestnáctiletých. Faktory, které ovlivňují rizikové chování Charvát a Nevoralová (2015) dělí na ty, které jsou na úrovni individua a ty, které jsou dány prostředím. Snížená úroveň inteligence, hormon testosteron u mužů nebo impulzivita negativně ovlivňují možný výskyt rizikového chování na úrovni osobnosti. Rodina a způsob výchovy jedince je jednou z nejdůležitějších psychosociálních faktorů, avšak v tomto období její vliv klesá a roste důležitost vrstevníků a čas strávený s nimi, kdy na jedince nemusí mít dobrý vliv a mohou zvyšovat příležitosti pro rizikové chování (Krucichová et al., 2015; Matoušek & Matoušková, 2011).

Souvislost s výskytem rizikového chování má rovněž volný čas, jelikož to je část dne, kdy jedinec má splněné povinnosti a může si dělat co chce a co ho baví. Pávková (2001) upozorňuje, že pod volný čas spadá odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost nebo aktivity rozvíjející osobnost. Formy volnočasových aktivit můžeme rozdělit na aktivní a pasivní způsob. Do první kategorie spadá pohybová aktivita, ale také všechny činnosti, které vyžadují od dětí a mládeže aktivní přístup jako třeba účast ve výtvarných, přírodovědeckých nebo technických kroužcích (MŠMT, 2002). Pohyb je čím dál tím důležitější, protože stále více se rozšiřuje sedavý způsob života a velkou část dne lidé tráví na svých elektronických zařízeních. Pasivní způsob trávení volného času zahrnuje toto působení v online světě a také obsahuje trávení času s partou přátel, kdy se jen tak poflakují, nic nedělají a zabíjejí čas (MŠMT, 2002). Další možné dělení volného času je na strukturované a nestrukturované aktivity. Dle Sýkorové (2012) jsou strukturované aktivity realizovány s určitým cílem, podle předem stanoveného harmonogramu, jsou provázeny pravidly, které se musí dodržovat a vedeny zkušenějším vedoucím. Tento typ aktivit spojuje vrstevníky, kteří na sebe mají především pozitivní vliv (Eccles et al., 2003) a působí na jedince motivačně s ohledem na dlouhodobé setrvání v daných aktivitách (van Mechelen et al., 2000). Nestrukturované aktivity jsou naopak více spontánní, bez stanovených pravidel, dohledu a nemusí sloužit k rozvoji určitých schopností (Sýkorová, 2012). Také poskytuje více příležitostí pro výskyt rizikového chování, proto se jeví jako vhodnější strukturované aktivity a aktivní způsob trávení volného času. V dnešní době existuje spousta institucí pro volný čas dětí a dospívajících. Pod školská zařízení pro zájmové vzdělání spadají střediska volného času, školní družiny, školní kluby a základní umělecké školy (MŠMT, 2005; ČSÚ, 2017). Dále existují nestátní neziskové organizace, živnostenské podnikání k dětem a mládeži nebo nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (Hájek et al., 2011). Důležité je

naučit děti vhodně využívat volný čas, aby sloužil pro jejich rozvoj, přispíval zdravému životnímu stylu a omezoval tak výskyt rizikového chování.

Cílem této diplomové práce bylo popsat způsob trávení volného času a výskyt rizikového chování u žáků 8.-9. ročníků základních škol ve Frýdku-Místku. Dalším cílem bylo zjistit souvislost způsobu trávení volného času a výskytu rizikového chování u stejné skupiny žáků. Na základě těchto cílů jsme zvolili kvantitativní výzkum a dotazníkové šetření vlastní konstrukce, ve kterém byly obsaženy i otázky z Výzkumu přítomnosti drog (mezi mládeží) ve městě Odry (Benza, Charvát & Spáčil, 2017) a Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (Chomyová et al., 2020). Zapojeno bylo celkem pět státních základních škol v daném městě, přičemž sběr dat probíhal formou skupinové administrace papírového dotazníku. Výzkumný soubor se skládal z 421 žáků (54,6 % dívek a 45,4 % chlapců) ve věku 13 až 16 let.

Zjistili jsme, že nejčastější činnosti, které žáci dělají denně je surfování na internetu (83,4 %), sledování filmů, seriálů atp. (50,6 %) a hraní počítačových her (35,6 %). Průměrně ve všední den stráví žáci online 5,4 hodin a o víkendovém dni je průměr 7,6 hodin. Avšak i část žáků (32 %) uvedla, že aktivně sportují téměř denně a 40,6 % zapojuje pohybovou aktivitu 1krát až 2krát do týdne. Co se týče organizovaných volnočasových aktivit, tak nejvíce žáků navštěvuje umělecké a výtvarné aktivity, poté má největší zastoupení tanec nebo fotbal. Při zaměření na výskyt rizikové chování jsme zjistili, že nejvíce se žáci za poslední rok dostali do vážné hádky. V posledních 30 dnech nešlo aspoň jeden den do školy 21,9 %, z toho důvodu, že se jim nechtělo a ulili se. Celkem 72,7 % už někdy vyzkoušelo alkohol (nejčastěji poprvé ve věku 13 let) a cigarety někdy kouřilo 38,5 % (nejčastěji poprvé ve věku 10 let či dříve). Pravidelně pije alkohol 9,7 %, cigarety pravidelně kouří 18,8 % a marihuanu či hašiš potom 5,7 %. Celkem 49,4 % žáků má partu přátel, ve které se pije alkohol, kouří cigarety anebo marihuana.

Výsledky potvrzují, že výskyt rizikové chování je častější u chlapců než u dívek. Vztah mezi mírou zapojení do organizovaných volnočasových aktivit a pravidelným užíváním alkoholu, cigaret nebo marihuany se u dospívajících neprokázal. Avšak se prokázalo, že pasivní trávení volného času pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování u dospívajících. Zároveň vyšší míra rizikového chování se projevuje u dospívajících, kteří se setkávají s partou přátel, ve které se užívají legální a nelegální návykové látky. Na základě našich dat se neprokázala souvislost mezi rodičovskou kontrolou a zájmem a výskytem rizikového chování.

LITERATURA

- Aaltonen, S., Latvala, A., Rose, R. J., Kujala, U. M., Kaprio, J., & Silventoinen, K. (2016). Leisure-Time Physical Activity and Academic Performance: Cross-Lagged Associations from Adolescence to Young Adulthood. *Scientific Reports*, 6(1), 1-10. <https://doi.org/10.1038/srep39215>
- American Psychological Association. (2002). *Glossary of Psychological Terms*. <http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx?tab=1>
- Arundell, L., Hinkley, R., Veitch, J., & Salmon, J. (2015). Contribution of the after-school period to children's daily participation in physical activity and sedentary behaviors. *Plos One*, 10(10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0140132>
- Atlas školství: Jazykové školy v okrese Frýdek-Místek (2023). Získáno 26. února 2023. <https://www.atlasskolstvi.cz/jazykove-skoly?district=frydek-mistek>
- Badura, P., Sigmundova, D., Sigmund, E., Madarasova Geckova, A., van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2017). Participation in organized leisure-time activities and risk behaviors in Czech adolescents. *International Journal of Public Health*, 62(3), 387-396. <https://doi.org/10.1007/s00038-016-0930-9>
- Bendl, S., Hanušová, J., & Linková, M. (2016). *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Stanislav Juhaňák – Triton.
- Brenza, J., Charvát, M., & Spáčil, T. (2017). *Výzkum přítomnosti drog (mezi mládeží) ve městě Odry*. Agentura pro sociální začleňování.
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Grada.
- Caldwell, L., & Faulk, M. (2013). Adolescent Leisure from a Developmental and Prevention Perspective. In T. Freire (Ed.), *Positive Leisure Science* (s. 41–60). https://doi.org/10.1007/978-94-007-5058-6_3
- Csémy, L., Hrachovinová, T., Čáp, P., & Starostová, O. (2014). Agresivní chování dospívajících: prevalence a analýza vlivu faktorů z oblasti rodiny, vrstevnických vztahů a školy. *Československá psychologie*, 58(3), 242–253.
- Černý, M. (2010). Základní úrovně provádění primární prevence. In M. Miovský, L. Skácelová, J. Zapletalová & P. Novák (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství* (s. 42-43). Sdružení SCAN.

- Česká unie sportu: Sportovní kluby. (2022). Získáno 26. února 2023. https://iscus.cz/web/sportovni-subjekty/?is_map_active=0
- Český statistický úřad (2012). *Domácnosti s vybranými informačními a komunikačními technologiemi*. <https://www.czso.cz/documents/10180/20568867/970112a.pdf/10205402-ca81-4d44-94d0-82041633842a?version=1.0>
- Český statistický úřad (2017). *Mladá generace v Moravskoslezském kraji 2016*. <https://www.czso.cz/csu/czso/mlada-generace-v-moravskoslezskem-kraji-2016>
- Český statistický úřad (2021). *Sčítání lidu*. <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/vekova-struktura>
- De Looze, M., van Dorsselaer, S., Stevens, G. W. J. M., Boniel-Nissim, M., Vieno, A., & Van den Eijnden, R. J. J. M. (2019). The decline in adolescent substance use across Europe and North America in the early twenty-first century: A result of the digital revolution? *International Journal of Public Health*, 64(2), 229-240. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1182-7>
- Dolejš, M. (2010). *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dolejš, M. (2010). *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dolejš, M., Suchá, J., Skopal, O., & Vavrysová, L. (2016). *Agresivita u českých adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M., & Hunt, J. (2003). Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues*, 59(4), 865–889. <https://doi.org/10.1046/j.0022-4537.2003.00095.x>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2009). *Preventing later substance use disorders in at-risk children and adolescents: a review of the theory and evidence base of indicated prevention*. Thematic papers. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg. <http://www.emcdda.europa.eu/publications/thematic-papers/indicated-prevention>
- Ferguson, B., & Stern, P. J. (2014). A case of early sports specialization in an adolescent athlete. *The Journal of the Canadian Chiropractic Association*, 58(4), 377–383.

- Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2011). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy* (2. vyd.). Portál.
- Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2011). *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času* (3. vyd.). Portál.
- Hamanová, J., & Csémy, L. (2014). Syndrom rizikového chování v dospívání – teoretické předpoklady a souvislosti: Změny společnosti ve druhé polovině 20. století. In Kabíček, P., Csémy, L., & Hamanová, J. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Triton.
- Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Portál.
- Holder, M. D., Coleman, B., & Sehn, Z. L. (2009). The Contribution of Active and Passive Leisure to Children's Well-being. *Journal of Health Psychology, 14*(3), 378-386. <https://doi.org/10.1177/1359105308101676>
- Howie, E., & Pate, R. (2012). Physical activity and academic achievement in children: a historical perspective. *Journal of Sport and Health Science, 1*(3), 160–169. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2012.09.003>
- Charvát, M., & Nevoralová, M. (2015). Faktory rizikové a protektivní. In *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (2., přeprac. a dopln. vyd.) (s. 58-64). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Chomynová, P., Csémy, L. & Mravčík, V. (2020). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2019. *Zaostřeno 6*(5), 1–20.
- Chung, H., Park, Y., & Lanza, S. (2005). Latent transition analysis with covariates: pubertal timing and substance use behaviours in adolescent females. *Statistics in Medicine 24*(18), 2895–2910. <https://doi.org/10.1002/sim.2148>
- Jedlička, R., Kořa, J., & Slavík, J. (2018). *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Grada.
- Jessor, R. (1998). *New perspectives on adolescent risk behavior*. Cambridge University Press.
- Kabíček, P., Csémy, L., & Hamanová, J. (2014). *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Triton.

- Keyes, K. M., Rutherford, C., & Miech, R. (2019). Historical trends in the grade of onset and sequence of cigarette, alcohol, and marijuana use among adolescents from 1976–2016: Implications for “Gateway” patterns in adolescence. *Drug and Alcohol Dependence*, *194*, 51-58. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2018.09.015>
- Komínková, L., & Perič, T. (2018). Raná sportovní specializace nebo trénink odpovídající vývoji? Klady a zápory. *Česká kinantropologie*, *22*(3-4), 63-76.
- Krulichová, E., Podaná, Z., & Buriánek, J. (2015). *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Triton.
- Kyriacou, Ch. (2005). *Řešení výchovných problému ve škole*. Portál.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Larson, R. W., & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend time across the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin*, *125*(6), 701-736. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.701>
- Leslie, E., Owen, N., & Sallis, J. F. (1999). Inactive Australian college students' preferred activities, sources of assistance, and motivators. *American Journal of Health Promotion*, *13*(4), 197–199. <https://doi.org/10.4278/0890-1171-13.4.197>
- Mahoney, J., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, *23*(2), 113-127. <https://doi.org/10.1006/jado.2000.0302>
- Matoušek, O., & Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže* (3., aktualiz. vyd.). Portál.
- Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P., Reichelová, L., Gabrhelík, R., Charvát, M., Jurystová, L., Macková, L., Martanová, V., Nejedlá, M., Nevoralová, M., Novák, P., Orosová, O., Skácelová, L., Šťastná, L., Širůčková, M., et al. (2015). *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (2., přeprac. a dopln. vyd.). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (Eds.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze, Togga.

- Mota, J., & Esculcas, C. (2002). Leisure-time physical activity behavior: structured and unstructured choices according to sex, age, and level of physical activity. *International Journal of Behavioral Medicine*, 9(2), 111-121. https://doi.org/10.1207/S15327558IJBM0902_03
- MŠMT (2010). *Metodické doporučení Č. j. 21291/2010-28, k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Česká republika.
- MŠMT (2016). *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. Česká republika.
- Myer, G. D., Jayanthi, N., DiFiori, J. P., Faigenbaum, A. D., Kiefer, A. W., Logerstedt, D., & Micheli, L. J. (2016). Sports Specialization, Part II: Alternative Solutions to Early Sport Specialization in Youth Athletes. *Sports health*, 8(1), 65–73. <https://doi.org/10.1177/1941738115614811>
- Nakonečný, M. (1997). *Motivace lidského chování*. Academia.
- Národní zdravotnický informační portál (NZIP) [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023. Získáno 19. ledna 2023. <https://www.nzip.cz>
- Opić, S., & Đuranović, M. (2014). Leisure Time of Young Due to Some Socio-demographic Characteristics. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 159, 546-551. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.422>
- Patočková, V. (2019). Volný čas a práce v proměnách času. *Ostium*, 15(1), 1-11. <https://ostium.sk/language/sk/volny-cas-a-prace-v-promenach-casu/>
- Pávková, J. (2001). *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času* (2. vyd.). Portál.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd.). Portál.
- Robbins, C. L. (2011). Prevalence, Frequency, and Associations of Masturbation With Partnered Sexual Behaviors Among US Adolescents. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 165(12), 1087-1093. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2011.142>

- Sharp, E. H., Tucker, C. J., Baril, M. E., Van Gundy, K. T., & Rebellon, C. J. (2015). Breadth of Participation in Organized and Unstructured Leisure Activities Over Time and Rural Adolescents' Functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(1), 62-76. <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0153-4>
- Spillane, N. S., Schick, M. R., Kirk-Provencher, K. T., Hill, D. C., Wyatt, J., & Jackson, K. M. (2020). Structured and Unstructured Activities and Alcohol and Marijuana Use in Middle School. *The Role of Availability and Engagement. Substance Use*, 55(11), 1765-1773. <https://doi.org/10.1080/10826084.2020.1762652>
- Středisko volného času Klíč (2022). Získáno dne 25. února 2023. <https://www.klicfm.cz/>
- Suchá, J., Dolejš, M. & Pipová, H. (2019). Hraní digitálních her u českých adolescentů. *Zaostřeno* 5(4), 1–16.
- Sýkorová, A. (Ed.). (2012). Role volnočasových aktivit v procesu zvládnání zátěžových situací u adolescentů. In M. Tyrlik, *Zátěž v adolescenci* (s. 57-79). Masarykova univerzita.
- Širůčková, M. (2009). *Psychosociální souvislosti rizikového chování v adolescenci: Role vrstevnických a rodinných vztahů* (Disertační práce). Masarykova univerzita.
- The Outdoor Foundation (2010). *Special report on youth: The next generation of outdoor champions*. Boulder, CO: The Outdoor Foundation.
- Tomášek, J. (2013). *Self-reportové studie kriminálního chování*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Vágnerová, M. (2001). *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Karolinum.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (3., přeprac. a dopln. vyd.). Univerzita Karlova, Karolinum.
- van Mechelen, W., Twisk, J. W. R., Post, G. B., Snel, J., & Kemper, H. C. G. (2000). Physical activity of young people: The Amsterdam Longitudinal Growth and Health Study. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 32(9), 1610–1616. <https://doi.org/10.1097/00005768-200009000-00014>

- Vanreusel, B., Renson, R., Beunen, G., Claessens, A. L., Lefevre, J., Lysens, R., et al. (1997). A longitudinal study of youth sport participation and adherence to sport in adulthood. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(4), 373–387. <https://doi.org/10.1177/101269097032004003>
- Warr, M. (2002). *Companions in crime: The Social Aspects of Criminal Conduct*. Cambridge University Press.
- Weinberg, R., Tenenbaum, G., McKenzie, A., Jackson, S., Anshel, M., Grove, R., & Fogarty, G. (2000). Motivation for youth participation in sport and physical activity: Relationships to culture, self-reported activity levels, and gender. *International Journal of Sports Psychology*, 31(3), 321–346.
- Wikstrom, J., & Butterworth, D. A. (2006). *Adolescent Crime: Individual Differences and Lifestyles*. Willan Publishing.
- Wills, T., Sandy, J., Yaeger, A. & Shinar, O. (2001). Family risk factors and adolescent substance use: moderation effects for temperament dimensions. *Developmental Psychology*, 37(3), 283–297. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.3.283>
- World Health Organization (2010). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*. WHO, Geneva, Switzerland. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241599979>
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Česká republika. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- Zhang, D., Katsiyannis, A., Barrett, D. E., & Willson, V. (2007). Truancy Offenders in the Juvenile Justice System. *Remedial and Special Education*, 28(4), 244-256. <https://doi.org/10.1177/07419325070280040401>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf 1 Zastoupení žáků podle věku.....	39
Graf 2 Zastoupení žáků podle ročníků	39
Graf 3 Rozdělení známek na poslední vysvědčení	39
Graf 4 Jak často dělají žáci následující věci – nerizikové aktivity	43
Graf 5 Jak často dělají žáci následující věci – rizikové aktivity	43
Graf 6 Kolik hodin stráví žáci následujícími nerizikovými činnostmi ve všední den	43
Graf 7 Kolik hodin stráví žáci následujícími rizikovými činnostmi ve všední den	44
Graf 8 Kolik hodin stráví žáci následujícími nerizikovými činnostmi ve víkendovém dni	44
Graf 9 Kolik hodin stráví žáci následujícími rizikovými činnostmi ve víkendovém dni....	44
Graf 10 Počet hodin strávený online v jeden všední den	45
Graf 11 Čím tráví žáci čas online.....	45
Graf 12 Jaké organizované volnočasové aktivity žáci navštěvují.....	46
Graf 13 Počet hodin strávený na volnočasových aktivitách ve všední dny (Po-Pá).....	46
Graf 14 Jak žáci vnímají vztah se svými rodiči – faktor zájmu.....	47
Graf 15 Jak žáci vnímají vztah se svými rodiči – faktor kontroly	48
Graf 16 Jak často se žáci v posledním roku setkali s následujícími věcmi	49
Graf 17 Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole z důvodu nemoci	49
Graf 18 Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole, protože se ulili.....	49
Graf 19 : Kolik dní za posledních 30 dní chyběli žáci ve škole z jiných důvodů.....	50
Graf 20 Jak by bylo podle žáků těžké sehnat následující věci, kdyby o ně stáli	50
Graf 21 Kolikrát (pokud vůbec) žáci užili nebo dělali následující věci	51
Graf 22 V jakém věku poprvé žáci zkusili následující věci	51
Graf 23 Mají žáci partu přátel, kde se... ..	54
Graf 24 Rozdělení skóru rizikivosti u dívek	55
Graf 25 Rozdělení skóru rizikivosti u chlapců.....	55
Graf 26 Rozdělení skóru rizikivosti u těch, kteří pravidelně nenavštěvují org. volnočasové aktivity	56
Graf 27 Rozdělení skóru rizikivosti u těch, kteří pravidelně navštěvují org. volnočasové aktivity	56
Graf 28 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně nepijí alkohol	57

Graf 29 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně pijí alkohol	57
Graf 30 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně nekouří	58
Graf 31 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně kouří cigarety atp.	58
Graf 32 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně neužívají marihuanu či hašiš	59
Graf 33 Rozdělení času, který stráví na org. volnočasových aktivitách ti, kteří pravidelně užívají marihuanu či hašiš	59
Graf 34 Vztah skóru rizikovosti a vídání se s partou přátel, kde se užívají leg. a neleg. návykové látky	62
Tabulka 1: Pijí žáci pravidelně alkohol (absolutní četnost).....	52
Tabulka 2: Kouří žáci pravidelně cigarety či jiné nikotinové (tabákové) výrobky (absolutní četnost).....	52
Tabulka 3: Užívají žáci pravidelně marihuanu či hašiš (absolutní četnost)	53
Tabulka 4: Faktorová analýza – vztahy s rodiči	60

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt diplomové práce v českém a anglickém jazyce
2. Informovaný souhlas pro rodiče
3. Dotazník

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Souvislost volnočasových aktivit s rizikovým chováním u dospívajících

Autor práce: Bc. Denisa Lancová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Počet stran a znaků: 79 stran, 124 648 znaků

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 75

Abstrakt (800–1200 zn.):

Tato práce se zabývá souvislostí volnočasových aktivit s rizikovým chováním u dospívajících. Cílem práce bylo popsat trávení volného času, výskyt rizikového chování a zjistit souvislosti mezi nimi. Výběrový soubor tvořilo 421 respondentů v 8. – 9. ročnicích základních škol ve Frýdku-Místku. Data byla získávána prostřednictvím dotazníkového šetření, které probíhalo na pěti školách. Dle výsledků tráví žáci svůj volný čas převážně pasivně. Denně celkem 83,4 % žáků surfuje na internetu, 50,6 % žáků sleduje filmy, seriály a 35,6 % žáků hraje počítačové hry. Avšak 32 % žáků uvedlo, že aktivně sportují téměř denně a 40,6 % zapojuje pohybovou aktivitu 1krát až 2krát do týdne. Celkem 72,7 % už někdy vyzkoušelo alkohol a cigarety někdy kouřilo 38,5 %. Pravidelně pije alkohol 9,7 %, cigarety pravidelně kouří 18,8 % a marihuanu či hašiš potom 5,7 %. Výsledky naznačují, že výskyt rizikové chování je častější u chlapců než u dívek. Zároveň to, zda žáci tráví volný čas pasivně, pozitivně koreluje s výskytem rizikového chování u dospívajících. Vyšší míra rizikového chování se projevuje u dospívajících, kteří se setkávají s partou přátel, ve které se užívají legální a nelegální návykové látky.

Klíčová slova: období dospívání, organizované volnočasové aktivity, rizikové chování, volný čas

ABSTRACT OF THESIS

Title: Relation between leisure activities and risky behavior in adolescents

Author: Bc. Denisa Lancová

Supervisor: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Number of pages and characters: 79 pages, 124 648 characters

Number of appendices: 3

Number of references: 75

Abstract (800–1200 characters):

This thesis deals with the connection between leisure activities and risky behaviour in adolescents. The aim of this diploma thesis was to describe the use of free time, the occurrence of risky behaviour and to determine the connections between them. The selection file consists of 421 respondents of Grades 8 and 9 of elementary schools in Frýdek-Místek. Data were collected through a questionnaire survey that took place at five primary schools. According to the results, students spend their free time mostly passively. Speaking daily averages, a total of 83,4 % of pupils surf on the Internet, 50,6 % watch movies or series and 35,6 % play computer games. However, 32 % of pupils stated that they actively play sports almost every day and 40,6 % engage in physical activity 1 to 2 times a week. A total of 72,7 % have tried alcohol and 38,5 % have smoked cigarettes in the past. The data also showed that on a regular basis 9,7 % of pupils drink alcohol, 18,8 % smoke cigarettes and 5,7 % smoke marijuana or hashish. The results indicate that the occurrence of risky behavior is more frequent in boys than in girls. At the same time, whether students spend their free time passively is positively correlated with the occurrence of risky behavior among adolescents. A higher level of risk-taking behavior is seen in adolescents who hang out with a group of friends who use legal and illegal drugs.

Key words: adolescents, leisure time, organized leisure activities, risky behavior

Příloha 2 Informovaný souhlas pro rodiče



Univerzita Palackého
v Olomouci



Informovaný souhlas

Vážená Paní, Vážený Pane,

dovolujeme si Vás požádat o spolupráci při výzkumu k diplomové práci „Souvislost volnočasových aktivit s rizikovým chováním u dospívajících“. Tento výzkum je realizován Bc. Denisou Lancovou (dále jen jako „autor“) pod vedením Mgr. Miroslava Charváta, Ph.D. (dále jen jako „autorský tým“) a pod záštitou katedry psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem výzkumu je sledovat souvislost pravidelné účasti v organizované zájmové činnosti na výskyt rizikového chování u dospívajících na základních školách ve Frýdku-Místku. **Realizací tohoto výzkumu chceme rozvíjet především prevenci rizikového chování a zdravý životní styl dospívajících.**

Třídě, které je součástí i Vaše dítě, bude předložen dotazník týkající se trávení volného času a rizikového chování. Celá procedura potrvá maximálně 30 minut. V dotazníku se nikde neuvádějí osobní údaje a je zcela **anonymní**. Ředitelé základních škol si mohou vyžádat zpracované výsledky pouze od svých škol, a to v takové podobě, kdy nebude možné výsledky přiřadit k určité třídě. V diplomové práci budou zveřejněny výsledky dotazníku bez možnosti identifikace různých škol.

Účast ve výzkumu je dobrovolná a máte právo odmítnout, aby se vaše dítě účastnilo (ať už před jeho začátkem nebo v jeho průběhu). Zároveň i dítě během testování může odmítnout se účastnit. Váš nesouhlas s účastí na výzkumu pro Vás nebude mít žádné nežádoucí důsledky.

Během vyplňování dotazníku se pravděpodobně dotkneme témat, která mohou být považována za citlivá (např. užívání drog). Svým souhlasem také potvrzujete, že tento fakt berete na vědomí.

Údaje získané z výzkumu budou zpracovány v následujících krocích:

- Přepis dat označených anonymním kódem z papírové podoby do elektronické off-line databáze v počítači, do kterého bude mít přístup pouze autorský tým výzkumu.
- Archivace dat v papírové podobě na zabezpečeném místě, ke kterému bude mít přístup pouze autorský tým výzkumu. Data v papírové podobě budou archivována do 31.12.2024; po tomto datu budou skartována.
- Zpracování dat v elektronické databázi a jejich statistická analýza. Tento krok bude proveden ke dni 01.02.2023.
- Publikace zpracovaných dat a výsledků analýz v diplomové práci autora.
- Archivace elektronických dat na USB disku uloženém společně s daty v papírové podobě na zabezpečeném místě, do kterého bude mít přístup pouze autorský tým výzkumu. Data budou archivována do 31.12.2024; po tomto datu budou trvale odstraněna.

Případné dotazy můžete zasílat na e-mail: lancova.vyzkum@seznam.cz

Děkujeme Vám za spolupráci

Bc. Denisa Lancová a Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Jméno a příjmení zákonného zástupce:.....

Podpis zákonného zástupce:.....

V _____

dne: _____

Příloha 3 Dotazník



Univerzita Palackého
v Olomouci



Dotazník pro 8. a 9. ročníky základních škol na téma

„Trávení volného času a rizikové chování“

Přečtěte si prosím následující informace.

Tento výzkum je součástí diplomové práce, která se zabývá kouřením, pití alkoholu a užívání drog mezi žáky 8. a 9. ročníků. Výzkumu se účastní žáci ze základních škol ve Frýdku-Místku.

Výzkum je zcela anonymní – v dotazníku nikde neuvádějte své jméno ani jiné osobní údaje, které by vás mohly identifikovat. Po vyplnění vložte dotazník do obálky a odevzdejte.

Účast ve studii je dobrovolná. Narazíte-li v dotazníku na otázku, na kterou z nějakého důvodu nechcete odpovědět, nechte ji nezodpovězenou. Pro nás je důležité, abyste odpovídali co nejvíce otevřeně a pravdivě.

U většiny otázek jsou nabídnuty možnosti odpovědi – stačí příslušný rámeček označit křížkem. Pokud mezi nabízenými možnostmi nenajdete odpověď, která by přesně vystihovala váš názor nebo zkušenosti, vyberte odpověď, která je významově nejbližší.

Vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá pravdě, a zakřížkujte správné políčko takto:
Pokud se budete chtít opravit, tak původní políčko celé vyplňte takto a zakřížkujte novou odpověď .
Někde se odpovídá číslem nebo i slovy. V tom případě pište čitelně velkými tiskacími písmeny podle příkladu:

Příklad: Jakou kapelu máte rád/a? Kolikrát v životě jste byl/a u moře?

Pokud něčemu nebudete rozumět, nebojte se zvednout ruku a zeptejte se člověka, který dotazníky rozdával. Pro případné pozdější dotazy mě můžete kontaktovat na e-mailu: lancova.vyzkum@seznam.cz.

Děkujeme vám předem za vaši účast. Můžete začít s vyplňováním dotazníku.

Bc. Denisa Lancová

1. Jsi... dívka
 chlapec
2. Kolik ti je let? (napiš číslo do rámečku)
3. Bydlíš... ve městě
 na vesnici
4. V jakém jsi ročníku? 8. ročník
 9. ročník
5. Jakou známku jsi měl/a na posledním vysvědčení...
- | | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
|------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| z matematiky | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| z českého jazyka | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| z chování | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

6. Podporují tě rodiče (nebo jiné blízké osoby) ve tvých volnočasových aktivitách?

- ano
 spíše ano
 spíše ne
 ne

7. Jak dobře je na tom tvoje rodina s ohledem na financování volnočasových aktivit?

- naše rodina nemá moc finančních prostředků, a proto si musím vybírat určitý druh volnočasových aktivit nebo nenavštěvuji žádné
 naše rodina má finanční prostředky, ale musím si vybírat jen určitý druh volnočasových aktivit
 naše rodina má dostatek finančních prostředků, můžu chodit do jakýchkoliv volnočasových aktivit

8. Jak často (pokud vůbec) děláš následující věci? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nikdy	párkrát za rok	1x či 2x měsíčně	1x či 2x týdně	téměř denne
a) hraji počítačové hry	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) aktivně sportuji (atletika, posilování apod.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) čtu pro zábavu knihy (nepočítej školní učebnice)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) chodím večer za zábavou (diskotéky, kavárna, večírky atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) jiné koníčky (hudební nástroj, zpěv, kreslení, psaní atp.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) chodím s přáteli do nákupních center, po ulici, do parku atd.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) surfuji na internetu (chat, hry, muzika aj.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) hraji na automatech (takových, kde se dají vyhrát peníze)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) sleduji doma filmy, seriály a další videa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

9. Kolik hodin strávíš těmito činnostmi v běžný VŠEDNÍ DEN? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nevěnuji (nula)	půl hodiny	1 hodinu	2-3 hodiny	4 a více hodin
a) sledováním televize	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) surfováním na internetu (sociální sítě, chat, YouTube, muzika aj.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) hraním počítačových her a videoher	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) čtením knih, časopisů nebo novin	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) chozením s kamarády ven nebo posedáváním venku	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) učením se a přípravou do školy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) povídáním si s rodiči nebo jinou společnou činností s rodinou	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

10. Kolik hodin strávíš těmito činnostmi v jeden běžný VÍKENDOVÝ DEN?

(Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nevěnuji (nula)	půl hodiny	1 hodinu	2-3 hodiny	4 a více hodin
a) sledováním televize	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) surfováním na internetu (sociální sítě, chat, YouTube, muzika aj.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) hraním počítačových her a videoher	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) čtením knih, časopisů nebo novin	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) chozením s kamarády ven nebo posedáváním venku	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) Učením se a přípravou do školy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) povídáním si s rodiči nebo jinou společnou činností s rodinou	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

11. Navštěvuješ nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu (například kroužky s pedagogy volného času, sportovní oddíly pod vedením trenérů, umělecké školy, ...)?

ne (přejdi na otázku č. 12)

ano



Jakou organizovanou volnočasovou aktivitu navštěvuješ? (Zaškrtni všechna políčka, která platí.)

- | | | | |
|--|---------------------------------------|---|--|
| <input type="checkbox"/> tanec | <input type="checkbox"/> hokej | <input type="checkbox"/> fotbal | <input type="checkbox"/> tenis |
| <input type="checkbox"/> házená | <input type="checkbox"/> šachy | <input type="checkbox"/> plavání | <input type="checkbox"/> atletika |
| <input type="checkbox"/> gymnastika | <input type="checkbox"/> volejbal | <input type="checkbox"/> badminton | <input type="checkbox"/> motocyklové sporty |
| <input type="checkbox"/> pionýr | <input type="checkbox"/> baseball | <input type="checkbox"/> basketball | <input type="checkbox"/> motoristický sport |
| <input type="checkbox"/> stolní tenis | <input type="checkbox"/> petanque | <input type="checkbox"/> disco golf | <input type="checkbox"/> bojové sporty |
| <input type="checkbox"/> foosball | <input type="checkbox"/> cyklistika | <input type="checkbox"/> nohejbal | <input type="checkbox"/> vodní sporty |
| <input type="checkbox"/> kulečník | <input type="checkbox"/> horolezectví | <input type="checkbox"/> turistika | <input type="checkbox"/> moderní pětiboj |
| <input type="checkbox"/> florbal | <input type="checkbox"/> softball | <input type="checkbox"/> mažoretky | <input type="checkbox"/> učení cizího jazyka |
| <input type="checkbox"/> umělecká a výtvarná činnost | | <input type="checkbox"/> freestyleové a adrenalinové sporty | |

Pokud si nenašel/a svou organizovanou volnočasovou aktivitu, napiš ji do pole níže.

12. Kolik hodin v jednom TÝDNU (sečti pondělí až pátek dohromady) strávíš na všech svých organizovaných volnočasových aktivitách? (napiš číslo do rámečku)

13. Kolik hodin v jednom MĚSÍCI strávíš o víkendech (sečti všechny soboty a neděle v JEDNOM MĚSÍCI dohromady) na akcích svých organizovaných volnočasových aktivitách? (napiš číslo do rámečku)

14. V kolika dnech si za POSLEDNÍCH 30 DNÍ chyběl/a ve škole 1 nebo více vyučovacích hodin?

(Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	ani jednou	1 den	2 dny	3-4 dny	5-6 dní	7 dní nebo více
a) pro nemoc	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) protože jsi vynechal/a nebo se ulil/a	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) z jiných důvodů	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

15. Kolik hodin průměrně v **JEDEN VŠEDNÍ DEN** strávíš "online" (na počítači, tabletu, smartphonu, konzoli nebo jiném elektrickém zařízení)? (napiš číslo do rámečku)

16. Kolik hodin průměrně o **JEDNOM VÍKENDOVÉM DNI** strávíš "online" (na počítači, tabletu, smartphonu, konzoli nebo jiném elektrickém zařízení)? (napiš číslo do rámečku)

17. Kolik hodin (pokud vůbec) strávíš jednotlivými činnostmi, když jsi "online"? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	ani jednou	půl hodiny nebo méně	asi 1-2 hodiny	asi 3-4 hodiny	5 hodin nebo více
a) na sociálních sítích (Facebook, Instagram, Twitter atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) hraním počítačových her (bojových, strategických atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) hraním her, kde můžeš vyhrát peníze (poker, kostky atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) čtením, surfováním, vyhledáváním informací atd.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) posloucháním muziky, sledování videí, filmů, seriálů atd.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) vyhledáváním, nákupem a prodejem věcí apod. (Aukro, Ebay)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

18. V jaké míře se na tebe vztahují následující výroky?

Mí rodiče (či jiná pečující osoba) ...	téměř vždy	často	někdy	málokdy	téměř nikdy
a) ... určují pravidla, co smím doma dělat.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) ... určují pravidla, co smím dělat venku.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) ... vědí, s kým trávím večery.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) ... vědí, kde trávím večery.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) ... jsou na mě hodní a mají o mě starost.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) ... mě podporují v mých volnočasových aktivitách.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) ... mi organizují, co budu dělat ve svém volném čase.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) ... mi říkají, do jaké organizované volnočasové aktivity budu chodit.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) ... a já se bavíme o alkoholu, cigaretách a jiných drogách.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

19. Jak obtížné by podle tvého názoru pro tebe bylo sehnat následující věci, kdybys o ně stál/a? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nevím	nemožné	velmi obtížné	celkem obtížné	celkem snadné	velmi snadné
a) cigarety	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) alkohol	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) marihuana nebo hašiš	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) jiné drogy (extáze, pervitin, kokain atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

20. V jakém věku (pokud vůbec) jsi **POPRVÉ** zkusil/a následující věci? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nikdy	10 let či dříve	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let a později
a) cigarety	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) alkohol	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) marihuana nebo hašiš	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) jiné drogy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) sázení na sport (o peníze)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) hrát automaty, online kasina	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

21. Kolikrát (pokud vůbec) jsi užil/a nebo dělal následující věci? (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nikdy	1-2krát	3-5krát	6-9krát	10krát nebo vícekrát
a) cigarety	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) alkohol	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) marihuana nebo hašiš	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) jiné drogy	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) sázení na sport (o peníze)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) hrací automaty, online kasina	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

22. Pijete PRAVIDELNĚ alkohol?

ne → (přejdi na otázku č. 23)

ano

V kolika letech jsi začal/a pít PRAVIDELNĚ?

10 let či dříve

11 let

12 let

13 let

14 let

15 let a později

Kolikrát do týdne piješ alkohol?

1x týdně

2x týdně

3x týdně

4x týdně

5x týdně nebo vícekrát

Jaký upřednostňuješ druh alkoholu? (Zaškrtni všechna políčka, která platí.)

	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
a) pivo	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) alkopops (mixované drinky, např. Frisco)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) víno, šampaňské	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) destiláty (vodka, rum, slivovice aj.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

23. Kouříš PRAVIDELNĚ cigarety či užíváš jiné nikotinové (tabákové) výrobky?

ne → (přejdi na otázku č. 24)

ano

V kolika letech jsi začal/a PRAVIDELNĚ kouřit cigarety či užívat jiné nikotinové (tabákové) výrobky?

10 let či dříve

11 let

12 let

13 let

14 let

15 let a později

Kolikrát do týdne kouříš cigarety či užíváš jiné nikotinové (tabákové) výrobky?

1x týdně

2x týdně

3x týdně

4x týdně

5x týdně nebo vícekrát

Co upřednostňuješ? (Zaškrtni všechna políčka, která platí.)

	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
a) cigarety	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) elektronické cigarety	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) nikotinové sáčky a žvýkací tabák	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) jiné zahříváné tabákové výrobky (např. IQOS)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

24. Užíváš PRAVIDELNĚ marihuanu či hašiš? ne → (přejdí na otázku č. 25) ano**V kolika letech jsi začal/a PRAVIDELNĚ užívat marihuanu, hašiš či jiné drogy?**

10 let či dříve

11 let

12 let

13 let

14 let

15 let a později

Kolikrát do týdne užíváš marihuanu či hašiš?

1x týdně

2x týdně

3x týdně

4x týdně

5x týdně nebo vícekrát

Co upřednostňuješ? (Zaškrtni všechna políčka, která platí.)

	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
a) kouření marihuany či hašiše (joint, bong, skleněnka atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) konzumace potravin či nápojů s přídavkem marihuany či hašiše	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

25. Jak často jsi se během posledního roku setkal/a ty osobně s následujícími věcmi?

(Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	nikdy	1-2krát	3-5krát	6-9krát	10krát nebo vícekrát
a) porval/a jsem se s někým	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) byl/a jsem součástí nehody	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) dostal/a jsem se do vážné hádky	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) byl/a jsem obětí loupeže nebo krádeže	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) měl/a jsem nesnáze s policií	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) byl/a jsem přijat do nemocnice (nehoda, zranění atd.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) měl/a jsem sex	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) byl/a jsem obětí nechtěných sexuálních návrhů	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) řídil/a jsem motorové vozidlo bez řidičského průkazu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

26. Máš partu přátel, kde se... (Označ jeden rámeček v každém řádku.)

	NE	ANO	Jak často se setkáváte?	denně	několikrát týdně	několikrát za měsíc	méně často
a) kouří cigarety či užívají jiné nikotinové výrobky	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	→	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) pije alkohol	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	→	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) užívá marihuana či hašiš	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	→	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

27. Tady do těchto řádků můžeš napsat cokoliv, co bys ještě chtěl/a říci.

Děkujeme ti za vyplnění dotazníku.